

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**GENÇ YETİŞKİNLERDE MADDE KULLANMA
EĞİLİMİNİN PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK VE
BAĞLANMA STİLLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ**
Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan
Beyza YİĞİT

İstanbul, 2024

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**GENÇ YETİŞKİNLERDE MADDE KULLANMA
EĞİLİMİNİN PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK VE
BAĞLANMA STİLLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ**
Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan
Beyza YİĞİT

Öğrenci No
2020039017

ORCID ID
0000-0003-4652-0987

Danışman
Prof. Dr. Pervin NEDİM BAL

İstanbul, 2024

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Genç Yetişkinlerde Madde Kullanma Eğiliminin Psikolojik Dayanıklılık ve Bağlanma Stilleri Açısından İncelenmesi**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını, patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 05/01/2024

Beyza YİĞİT

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

19/01/2024

Enstitümüz *Psikoloji* Anabilim Dalı *Klinik Psikoloji* Programı yüksek lisans öğrencilerinden 2020039014 numaralı **Beyza YİĞİT**'in "*İstanbul Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "*Genç Yetişkinlerde Madde Kullanma Eğiliminin Psikolojik Dayanıklılık ve Bağlanma Stilleri Açısından İncelenmesi*" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 09/01/2024 tarih ve 2024/02 sayılı toplantısında seçilen ve yüz yüze toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, İstanbul Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 29. maddesinin 3. fıkrası gereğince 45 dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında "**OYBİRLİĞİ**" ile "**KABUL**" kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 2 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
Prof. Dr. Pe*** NE*** BA***
(İstanbul Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Hü*** EB***
(İstanbul Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Fa*** BA***
(Sakarya Üniversitesi)

Adı ve Soyadı : Beyza YİĞİT
Danışmanı : Prof. Dr. Pervin NEDİM BAL
Derecesi ve Tarihi : Yüksek Lisans (Tezli), 2024
Alanı : Klinik Psikoloji
Anahtar Kelimeler : Madde Kullanımı, Psikolojik Dayanıklılık, Bağlanma Stilleri

ÖZ

GENÇ YETİŞKİNLERDE MADDE KULLANMA EĞİLİMİNİN PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK VE BAĞLANMA STİLLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Araştırmanın temel amacı, genç yetişkinlerde madde kullanma eğiliminin psikolojik dayanıklılık ve bağlanma stilleri açısından incelenmesidir. Ayrıca, araştırmada madde kullanma eğiliminin, psikolojik dayanıklılık ve bağlanma stillerinin; cinsiyet, eğitim durumu, medeni durum, yaşanan yer demografik değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediğinin incelenmesi de amaçlanmıştır. Araştırmanın evreni Türkiye’de yaşayan 18-35 yaş arası genç yetişkinlerdir. Araştırmanın örneklemi ise bu evrenden gönüllülük esasıyla ankete katılan 394 katılımcıdan oluşmaktadır. Araştırmada verileri toplamak için; ‘Sosyodemografik Bilgi Formu’, ‘Madde Kullanma Eğilimi Ölçeği’, ‘Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği’ ve ‘Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği’ kullanılmıştır. Araştırma verilerinin analizinde SPSS programından yararlanılmıştır. Katılımcıların Madde Kullanma Eğilimi Ölçeği (SAP) ile Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği (ÜBBSÖ), Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (YPDÖ) ve alt boyutlarının puan ortalamaları arasındaki ilişkileri incelemek için Pearson Korelasyon Analizi ve Hiyerarşik Regresyon Analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, SAP ile Kaçınan Bağlanma ve Kaygılı Kararsız Bağlanma arasında pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki mevcuttur. Öte yandan, SAP ile YPDÖ’nün Yapısal Stil Aile Uyumu, Kendilik Algısı ve Sosyal Yeterlilik alt boyutları arasında negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler saptanmıştır.

Name and Surname : Beyza YİĞİT
Supervisor : Prof. Dr. Pervin NEDİM BAL
Degree and Date : Master's (Thesis), 2024
Major : Clinical Psychology
Keywords : Substance Use, Psychological Resilience, Attachment Styles

ABSTRACT

EXAMINATION OF SUBSTANCE USE TENDENCY IN YOUNG ADULTS IN TERMS OF PSYCHOLOGICAL RESILIENCE AND ATTACHMENT STYLES

The main aim of the research was to examine the tendency to use substances in young adults in terms of psychological resilience and attachment styles. In addition, this research aimed to test whether the tendency to use substances, psychological resilience and attachment styles differed according to demographic variables such as gender, educational status, marital status, place of residence or not. The population of the research was young adults living in Turkey. The sample of the research consisted of 394 participants (18-35 years old) who participated in the survey on a voluntary basis. To collect data in the research; 'Sociodemographic Information Form', 'Substance Use Tendency Scale', 'Psychological Resilience Scale for Adults' and 'Three-Dimensional Attachment Styles Scale' were used. SPSS program was used to analyze the research data. Pearson Correlation Analysis and Hierarchical Regression Analysis were conducted to examine the relationships between the participants' mean scores on the Substance Use Propensity Scale (SAP), the Three-Dimensional Attachment Styles Scale (TDASS), Psychological Resilience Scale for Adults (PRSA) and its subscales. According to the analysis results, there were positive and statistically significant relationships between SAP and Avoidant Attachment and Anxious Ambivalent Attachment. On the other hand, negative and statistically significant relationships were detected between SAP and the Structural Style Family Cohesion, Self-Perception and Social Competence sub-dimensions of PRSA.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZ

ABSTRACT

TABLolar LİSTESİ	iii
ŞEKİLLER LİSTESİ	iv
KISALTMALAR	v
SÖZLÜK.....	vi
GİRİŞ.....	1

1. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLİŞKİLİ LİTERATÜR

1.1. Madde Kullanma Eğilimi	6
1.1.1. Maddelerin Sınıflandırılması.....	7
1.1.2. Madde Kullanımı Risk Faktörleri.....	8
1.1.3. Türkiye’de Yapılan Çalışmalar	11
1.1.4. Dünyada Yapılan Çalışmalar	12
1.2. Psikolojik Dayanıklılık.....	14
1.2.1. Dayanıklı İnsanların Özellikleri	18
1.2.2. Dayanıklılığın Diğer Yapılardan Farkları	19
1.2.3. Risk Faktörleri	22
1.3. Bağlanma Stilleri.....	23
1.3.1. Bağlanma Kuramı.....	23
1.3.2. İçsel Çalışan Modeller	26
1.3.3. Mary Ainsworth’ün Çalışmaları.....	26
1.3.4. Dörtlü Bağlanma Modeli	28
1.3.5. Üç Boyutlu Bağlanma	29
1.3.6. Türkiye’de Yapılan Çalışmalar	31
1.3.7. Dünya’da Yapılan Çalışmalar	32

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli	34
2.2. Evren ve Örneklem	34
2.3. Veri Toplama Araçları	34

2.3.1. Bilgilendirilmiş Onam ve Sosyodemografik Bilgi Formu	34
2.3.2. Madde Kullanma Eğilimi Ölçeği.....	35
2.3.3. Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği	36
2.3.4. Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği.....	36
2.4. Verilerin Analizi	37
3. BULGULAR VE YORUMLAR	
3.1 Katılımcıların Sosyodemografik Bilgileri	39
3.2. Madde Kullanma Eğilimi ile Bağlanma Stilleri ve Psikolojik Dayanıklılık Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular	41
3.3. SAP, ÜBBSÖ, YPDÖ ve Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Cinsiyete Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular	44
3.4. SAP, ÜBBSÖ, YPDÖ ve Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Medeni Duruma Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular.....	46
3.5. SAP, ÜBBSÖ, YPDÖ ve Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Eğitim Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular	47
3.6. SAP, ÜBBSÖ, YPDÖ ve Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Çocuk Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular	50
3.7. SAP, ÜBBSÖ, YPDÖ ve Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Çalışma Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular	51
3.8. SAP, ÜBBSÖ, YPDÖ ve Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Gelir Düzeyine Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular	53
3.9. SAP, ÜBBSÖ, YPDÖ ve Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Yaşanılan Yere Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular	54
TARTIŞMA.....	57
SONUÇ VE ÖNERİLER	67
KAYNAKÇA.....	70
EKLER	
Ek-1. Sosyodemografik Bilgi Formu.....	82
Ek-2. Madde Kullanma Eğilimi Ölçeği	83
Ek-3. Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği	88
Ek-4. Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği.....	89

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1. Sosyodemografik Değişkenlere Dair Bilgilere Dair Bilgiler.....	39
Tablo 2. Sap, Ypdö, Übbsö ve Alt Boyutları Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistik Değerleri.....	40
Tablo 3. Sap, Ypdö Ve Übbsö ve Alt Boyutları Arasındaki İlişkiye Dair Korelasyon Analizi Sonuçları.....	41
Tablo 4. Sap Puan Ortalamalarının Yordayıcılarına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları.....	43
Tablo 5. Sap, Ypdö, Übbsö ve Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Cinsiyete Göre Farklılaşmasına İlişkin T-Testi Sonuçları	45
Tablo 6. Sap, Ypdö, Übbsö ve Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Medeni Duruma Göre Farklılaşmasına İlişkin T-Testi Sonuçları	46
Tablo 7. Sap, Ypdö, Übbsö ve Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Eğitim Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Anova Sonuçları	48
Tablo 8. Sap, Ypdö, Übbsö ve Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Çocuk Sahip Olma Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin T-Testi Sonuçları	50
Tablo 9. Sap, Ypdö, Übbsö ve Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Çalışma Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin T-Testi Sonuçları	52
Tablo 10. Sap, Ypdö, Übbsö ve Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Gelir Düzeyine Göre Farklılaşmasına İlişkin T-Testi Sonuçları	53
Tablo 11. Sap, Ypdö Ve Übbsö ve Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Yaşanılan Yere Göre Farklılaşmasına İlişkin T-Testi Sonuçları	55

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1. Dörtlü Bağlanma Modeli.....	29
--------------------------------------	----

KISALTMALAR

SAP : Substance Abuse Proclivity. (Madde Kullanma Eğilimi)

ÜBBSÖ : Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği

vd. : ve diğerleri

YDPÖ : Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği

SÖZLÜK

Bağlanma: Çocuk ve bakım vereni arasındaki ilişkide yakınlık arayışı ile ortaya çıkan ve daha çok stres durumlarında netleşen; sürekliliği ve tutarlılığı olan duygusal bağ, bağlanma olarak adlandırılmaktadır (Kesebir vd., 2011).

Madde: Madde; duygudurum, biliş, algılama ve diğer beyin fonksiyonlarında değişim yaratan ve bağımlılığa yol açan her türlü kimyasal olarak tanımlanabilmektedir (Ceyhun vd., 2001).

Psikolojik Dayanıklılık: Psikolojik dayanıklılık, bireyin zor yaşam deneyimleri karşısında toparlanma, uyum sağlama veya değişim veya felaketin üstesinden etkili bir şekilde gelme yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Masten ve O'Connor, 1989).

GİRİŞ

Madde bireylerin; biliş, duygudurum ve algılarında değişimlere yol açan kimyasallardır. Günümüzde alkol ve madde kullanımı dünyada giderek yaygınlaşmaktadır. Özellikle risk gruplarına bakıldığında ergenlik ve genç yetişkinlik öne çıkmaktadır. Ergenlik ve genç yetişkinlik bireylerin geçiş dönemleri olarak bilinmekte ve bu dönemlerde kişi akran, çevre, aile tutumları, yaşadıkları zorlu hayat deneyimleri gibi faktörlerden etkilenebilmektedir. Madde kullanımının uzun süreçteki etkileri madde kullanım bozukluğuna hatta bağımlılığa kadar gidebilmektedir. Yine madde kullanımı gençlerin intihar etmesine, aşırı dozdan ölümlerine ve suç işlemelerine de yol açabilmektedir. Madde kullanımı açısından önde gelen risk faktörlerinden biri de ailedir. Literatürde madde kullanımı ve aile tutumları ile ilgili birçok araştırma bulunmaktadır. Kişilerin tek ebeveynli olmaları, ailede alkol/madde kullanan birinin olması ve ebeveyn tutumları öne çıkan hem risk hem koruyucu faktörlerdendir. Ailedeki baskıcı, ihmalkâr tutumlar ve erken çocuklukta yaşanan kötü muamele, istismar, ihmal gibi durumlar kişilerin ilerideki yaşantılarında madde kullanımı açısından önem göstermektedir. Erken çocuklukta yaşanan bu deneyimler kişilerin aynı zamanda bağlanma örüntülerinin oluşmasında da etkili olmaktadır.

Bağlanma yaşamın ilk yılında gelişen bebek ve bakım veren arasındaki bağ olarak tanımlanmaktadır. Bağlanma kuramına göre bu erken dönemde bebeğin fiziksel ihtiyaçlarının yanında duygusal ihtiyaçları da vardır. Bakım verenin bu ihtiyaçlara ilgi göstermesi ve karşılık vermesi bebeğe güvenli bir alan oluşturmaktadır. Eğer fiziksel, duygusal, zihinsel ihtiyaçlar yeterli ve ilgi ile karşılanırsa güvenli bağlanma gelişmektedir. Fakat bu ihtiyaçlar ihmal edilir, önemsenmez ya da karşılık bulmazsa çocukta kendine ve başlarına dair olumsuz inançlar gelişebilmekte ve güvensiz bağlanma meydana gelmektedir. Bağlanma hayat boyu devam eder ve değişmesi zordur. Kişinin ileriki yaşantısında diğerleri ile olan ilişkilerini hatta romantik ilişkilerini de etkileyebilmektedir. Yapılan çalışmaların birçoğu güvensiz bağlanma örüntüsüne sahip bireylerde madde kullanımının yüksek olduğunu göstermektedir. Hem hali hazır durumda hem de erken çocukluk dönemindeki aile tutumu madde kullanma eğilimi açısından önemli olarak görülmektedir.

Zorlu yaşam deneyimleri ve travmalar da genç yetişkinler için madde kullanımında risk oluşturabilmektedir. Zorlu yaşam deneyimlerinin üstesinden gelme, değişime uyum sağlama ve zihinsel olarak sağlıklı kalabilme durumu psikolojik dayanıklılık olarak açıklanmaktadır. Dayanıklı insanların özelliklerine bakıldığında problemlere karşı etkili başa çıkma stratejileri kullandıkları, güçlü inanç sistemlerinin olduğu bilinmektedir. Dayanıklılık kavramı çocuklarla yapılan araştırma ve gözlemlerden meydana gelmiştir. Benzer zorlu koşullardan geçen bazı çocuklar ileride başarılı olurken bazıları geçmişte yaşadıkları zorlu deneyimleri geride bırakamamışlardır. Tam olarak başarılı çocuklardaki fark dayanıklılık kavramını oluşturmaktadır. Kişinin zorlu olaylar sonrasında hali hazırdaki becerilerine ve yaşantısına geri dönebilmesi dayanıklılık göstergesidir. Çocukluktan genç yetişkinliğe giden yolda dayanıklılık açısından oluşan riskler; madde kullanım eğilimi, şiddet ve saldırganlık gibi davranışlarla ilişkilendirilmektedir. Bu bağlamda çalışmada, araştırmanın temel problemini oluşturan ‘Madde kullanma eğiliminin psikolojik dayanıklılık ve bağlanma stilleri ile bir ilişkisi var mıdır?’ Sorusuna yanıt aranmıştır. Bunun yanı sıra, bu üç değişkenin demografik faktörlere göre farklılaşp farklılaşmadığı da araştırılmıştır. Çalışmanın birinci bölümü olan literatür bölümünde; madde kullanma eğilimi, psikolojik dayanıklılık ve bağlanma stilleri üç farklı ana başlık altında verilmiştir. Bu üç değişkenle ilgili literatürde daha önce yapılan çalışma bulguları incelenmiş ve kavramlar detaylı şekilde tanımlamaları ile açıklanmıştır. Çalışmanın ikinci bölümü olan yöntem bölümünde; araştırmanın modeli, evreni ve örneklemini, veri toplama araçları açıklanmış ve veri toplamak için kullanılacak olan üç ölçek hakkında detaylı şekilde bilgi verilmiştir. Üçüncü bölüm olan bulgular kısmında; veri toplama araçları kullanılarak yapılan ve araştırma hipotezlerinin desteklenip desteklenmediğini gösteren analizlerin sonuçları sunulmuştur. Analizler tablolar ile gösterilmiş ve tablolar yorumlanmıştır. Araştırmanın tartışma kısmında mevcut çalışma bulgularının hipotezleri destekleyip desteklemedikleri yorumlanmıştır. Ayrıca tartışmada mevcut araştırma bulguları literatürdeki destekleyen ve desteklemeyen çalışmalarla birlikte ele alınarak benzerlik ve farklılıklar açısından karşılaştırma yapılmıştır. Son olarak, sonuç ve öneriler kısmında; araştırma bulguları yorum yapılmadan sonuç olarak açıklanmış ve bu sonuçlar doğrultusunda bazı önerilere yer verilmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada genç yetişkinlerde madde kullanma eğiliminin psikolojik dayanıklılık ve bağlanma stilleri açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma aynı zamanda madde kullanma eğilimi, psikolojik dayanıklılık ve bağlanma stillerinin cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, çocuk sahibi olma durumu, çalışma durumu, gelir düzeyi, yaşanan yer demografik değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın Önemi

Literatür incelendiğinde yapılan araştırmalarda madde kullanma eğilimi, psikolojik dayanıklılık ve bağlanma stilleri farklı değişkenlerle incelenmiş olup bu üç değişkenin bir arada incelendiği bir araştırmaya rastlanmamıştır. Ayrıca bireylerin stresli yaşam olaylarının üstesinden gelmesinde etkili olan psikolojik dayanıklılık kavramının madde kullanımı ve bağlanma stilleri ile incelendiği araştırmalar oldukça sınırlıdır. Daha önce madde kullanımının risk ve koruyucu faktörlerini belirlemek amacıyla birçok çalışma yapılmış fakat psikolojik dayanıklılık değişkeni bu bağlamda sınırlı şekilde incelenmiştir. Bu nedenlerle araştırma, literatürdeki araştırmalarla benzerlikler ve farklılıkları ortaya çıkarmak ve literatüre özgün bir katkı sağlamak açısından önem taşımaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

1-Araştırma verileri Google Forms ile online olarak toplanmıştır. Dolayısıyla araştırma, anketini cevaplayan kişilerin soruları anlayıp anlamadıkları, herhangi bir manipülasyona maruz kalıp kalmadıkları, anketi dikkatli doldurup doldurmadıkları açısından sınırlıdır.

2-Çalışmanın örneklemini araştırmaya katılan genç yetişkinler ile sınırlıdır.

3-Araştırma bulguları 2023 verileri ile sınırlıdır.

Araştırmanın Varsayımları

1. Araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilir ve geçerli olduklarını varsayılmıştır.

2-Araştırmaya katılan kişilerin sunulan anketi; tarafsız, ciddi ve kendilerine uygun şekilde cevapladıkları varsayılmıştır.

3- Örneklemin araştırma evrenini yansıttığı varsayılmıştır.

Araştırmanın Hipotezleri

Madde kullanma eğiliminin psikolojik dayanıklılık ve bağlanma stilleri ile ilişkisi var mıdır sorusu araştırmanın temel sorusunu oluşturmaktadır. Ayrıca, bu değişkenlerin demografik faktörlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı sorularına da cevap aranmıştır. Bu sorular doğrultusunda aşağıdaki hipotezler test edilmiştir.

H1: Madde kullanma eğilimi ile psikolojik dayanıklılığın yapısal stil alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H2: Madde kullanma eğilimi ile psikolojik dayanıklılığın gelecek algısı alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H3: Madde kullanma eğilimi ile psikolojik dayanıklılığın aile uyumu alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H4: Madde kullanma eğilimi ile psikolojik dayanıklılığın kendilik algısı alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H5: Madde kullanma eğilimi ile psikolojik dayanıklılığın sosyal yeterlilik alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H6: Madde kullanma eğilimi ile psikolojik dayanıklılığın sosyal kaynaklar alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H7: Madde kullanma eğilimi ile bağlanma stillerinin güvenli bağlanma alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H8: Madde kullanma eğilimi ile bağlanma stillerinin kaçınan bağlanma alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H9: Madde kullanma eğilimi ile bağlanma stillerinin kaygılı-kararsız bağlanma alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H10: Demografik değişkenler (cinsiyet, eğitim durumu, medeni durum, çocuk sahibi olma durumu, çalışma durumu, gelir düzeyi, yaşanılan yer) madde kullanma eğilimi üzerinde anlamlı bir fark yaratmaktadır.

H11: Demografik değişkenler (cinsiyet, eğitim durumu, medeni durum, çocuk sahibi olma durumu, çalışma durumu, gelir düzeyi, yaşanılan yer) psikolojik dayanıklılık üzerinde anlamlı bir fark yaratmaktadır.

H12: Demografik değişkenler (cinsiyet, eğitim durumu, medeni durum, çocuk sahibi olma durumu, çalışma durumu, gelir düzeyi, yaşanılan yer) bağlanma stilleri üzerinde anlamlı bir fark yaratmaktadır.

1. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLİŞKİLİ LİTERATÜR

Bu bölümde; madde kullanma eğilimi, psikolojik dayanıklılık ve bağlanma stilleri ile ilgili bilimsel çalışmalar ve kuramsal çerçeve başlıklar halinde açıklanmıştır.

1.1. Madde Kullanma Eğilimi

Uyuşturucu madde, Yunanca'da uyku anlamına gelen 'narke' kelimesinden gelmektedir. Bu maddeler kişide alışkanlık yaratmakta ve kişi üzerinde uyuşturucu etkisi bulunmaktadır.

Maddelerin uyuşturucu kategorisine girip girmemesinde söz konusu maddenin alışkanlık yaratması önemli bir faktör olarak görülmektedir. Bunun yanında insan muhakemesini etkilemesine, maddenin keyif verici olmasına ve tahrik ve sarhoş edici olmasına da bakılarak değerlendirilmektedir (Gökler ve Koçak, 2008, akt., EGM-KOMDB, 1998).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) bir maddenin uyuşturucu madde kategorisine girip girmediğini değerlendirirken bitkisel ya da sentetik olan, kişide ruhsal ya da fiziksel bağımlılığa sebep olabilen keyif verici bütün maddeler olarak tanımlama yapmıştır (Bahar, 2018).

Ayrıca Dünya Sağlık Örgütü, canlının normal sağlık durumuna olması gerekenden fazla etkisi bulunan, canlının içine aldığı ve işlevlerinden bir ya da daha fazlasında değişime sebep olabilecek her şeyi madde olarak adlandırmaktadır. Oldukça geniş ve kapsamlı olan bu tanımın yanı sıra Dünya Sağlık Örgütü de bu terimlerin daha net anlaşılmasını ve ifade edilebilmesini sağlamak amacıyla "Alkol ve Madde Terimleri Sözlüğü" oluşturarak daha spesifik bir kavramsallaştırma oluşturmuştur. Bu sözlükte duygulanım, kavrama gibi bilişsel süreçleri etkileyen maddeler psikoaktif madde olarak tanımlanmıştır. Psikoaktif maddelere alternatif olarak Psikotropik madde de denilebilmektedir. Psikotropik maddeler yasal veya yasa dışı tüm maddelerin kategorilenmesinde kullanılmaktadır. Psikotropik maddelere örnek olarak; eroin, psikomotor uyarıcılar, sedatif hipnotikler, halusinojenler ve uçucu maddeler yer almaktadır (Derin vd., 2021).

1.1.1. Maddelerin Sınıflandırılması

Alkol: Alkol dünyada kafein ve tütünden sonra en yaygın kullanılan maddedir. Alkolün keyif veren etkisinin yanında toksik etkileri de bulunmaktadır. Etil alkol tüketildiğinde santral sinir sisteminde yarattığı öfori haricinde alkol koması ve ölüm ile de sonuçlanabilmektedir. Kişilerin alkole fiziksel olarak bağımlı hale gelmesi diğer maddelere göre daha geç olmaktadır. Vücutta belirgin bir toleransın gelişmesi ile bağımlılık meydana gelir. Alkol vücutta; karaciğer, beyin, çizgili kaslar ve myoarda bozulmalar meydana getirmektedir. Yapılan çalışmalar alkolik bireylerin annelerinde, kardeşlerinde ve çocuklarında alkolizmin diğer insanlara oranla 3-5 kat daha fazla olduğunu göstermektedir (Uzbay, 2009).

Opiyatlar: Opiyatlar genelde morfine benzer etki gösteren psikoaktif ilaç grubudur. Doğal ya da sentetik olarak üretilmektedirler. Eroin, kodein, metadon, oksikodon ve buprenorfin opiyatlar arasındadır. Opiyatlar dünya genelinde etkili ağrı kesiciler olarak kullanılmaktadır. Hem akut hem kronik durumlarda ağrının hafifletilmesi için kullanılır. Opiyatların kullanımı öfori ve alijeziik etkinlerinden dolayı bağımlılık açısından yüksek bir risk oluşturmaktadır. Özellikle gençler için risk daha yoğundur (Çakıcı vd., 2019). 2020 yılı Birleşmiş Milletler Dünya Uyuşturucu raporunda en çok kullanımı olan maddenin esrar olduğu, kullanımı en zararlı olan maddenin ise opiyatlar olduğu verilmiştir. Opiyat kullanımının ölümcül riskleri bulunmaktadır. 2017’de madde kullanımından dolayı olan tahmini 167 bin ölümin %66’sını opiyatlar oluşturmaktadır (Balcı vd., 2021).

Uyarıcılar: Amfetamin, kokain gibi uyarıcı maddeler sempatik sinir sistemine ve beyine etki etmektedir. Beyinde ve sempatik sinir sistemindeki bu etki motor aktiviteyi arttırmaktadır. Kokain koko bitkisinin yapraklarından elde edilmektedir ve doğal uyarıcıdır amfetamin ise sentetik uyarıcı olarak tanımlanmaktadır. Toplumda kullanımı en yaygın olan uyarıcı ise kafeindir. Uyarıcıların kullanımında kişi oldukça öforik ve enerjiktir aynı zamanda yüksek bir özgüven hali vardır. Kokain, amfetamin gibi uyarıcılara tolerans çabuk gelişir, kişiler önceki kullanımlarında meydana gelen etkiyi yaşayabilmek için daha fazla uyarıcı madde alma ihtiyacı hissederler (Kring vd., 2017, s. 300).

Kannabis (Esrar): Esrar, hin kenevirinin yeşil ve kahverengi çiçeklerinin karışımından elde edilmektedir. Alkol gibi toplumda yaygın kullanımı olan maddelerdendir. İstenmeyen etkilerine bakıldığında; dikkat, bellek, öğrenme gibi işlevlerde bozulma kısa süreli kullanımda görülebilmektedir. Ayrıca anksiyete, panik atak, paranoyaya neden olabilmektedir. Esrar, reflekslerde de bozulmalar meydana getirdiği için araba kullanmak açısından tehlike arz etmektedir. Esrar bağımlılığının kullanım sıklığı ile paralel olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmada uzun süreli ve haftada birkaç kez olmak üzere esrar kullanımlarında bağımlılık riskinin %57 ile %92 arasında değiştiği görülmüştür (Ögel, 2010).

Halüsinojenler: Halusinojen maddelerin temel etkisi halüsinasyonlara sebep olmalarıdır. LSD, Extacy, PCP gibi maddeler bu gruba girmektedir. LSD halüsinasyonlara ek olarak kullanan bireylerde zaman algısının değişmesi, bilinç genişlemesi, işitilmeyen seslerin işitilmesi gibi durumlara da neden olmaktadır. Bu deneyimler olumlu ya da olumsuz olabilmektedir fakat birçok kişi maddenin bu etkilerinden dolayı delireceğini düşünebilmektedir. Bazı durumlarda bu düşünce devam etmekte ve panik atakların yaşanmasına sebep olabilmektedir (Kring vd., 2017, s. 303).

Uçucular: Uçucu maddeler keyif verici ve hızlı etkilerinden dolayı tercih edilebilmektedir. Uçucu maddeler, kolay bulunmakta ve genelde ucuz olmaktadır. Kolay erişilebilirliği ve fiyat açısından ucuz olması çocuk ve ergenlerde kullanım ve bağımlılığı da yaygınlaştırmaktadır. Çakmak gazı ve benzin en yaygın kullanımı olan uçucu maddelerdendir. Özellikle ergenlikte deneme amacıyla uçucu madde kullanımı sık görülmektedir. Uçucu maddelerin kullanılması; intihar riski, alkol kullanımı, hapishaneye düşme açısından da risk oluşturabilmektedir (Boztaş ve Arısoy, 2010).

1.1.2. Madde Kullanımı Risk Faktörleri

Madde kullanımı risk faktörlerine bakıldığında aile değişkeni üzerinden birçok araştırma ve bulgu olduğu görülmektedir. Ailede bireylerin alkol veya madde kullanıyor olmaları, ebeveynlerin ilgisiz, reddedici, ihmalkâr olmaları aynı zamanda aile içinde düşmanca tutumlar, aile içi ilişkilerdeki kopukluk gibi faktörler bulunmaktadır. Aile bireylerinde alkol ve madde kullanımı üzerine yapılan

araştırmalarda ebeveynlerin alkol ve madde kullanımının çocukların alkol ve madde kullanımı üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca Anderson ve Harry'nin çalışmasında ebeveynlerin madde kullanımının ergende madde kullanımı açısından yordayıcı olduğu görölmüştür (Bircan ve Erden, 2011). Huzursuz bir ortamda büyüyen veya parçalanmış ailelerde, çocuklarda madde kullanımına yönelik eğilimin arttığı gözlemlenmektedir. Bu temel sorunların yanı sıra, aile içinde duyguların ve düşüncelerin yeterince paylaşılması, denetim mekanizmalarının eksik ya da aşırı sert olması, davranış modellerindeki tutarsızlıklar ve iletişimdeki tıkanıklıklar gibi faktörler de gençleri madde kullanımına doğru yönlendirebilmektedir (Bahar, 2018).

Madde kullanım ve bağımlılığında çocukluk yaşantısındaki travmalar da önemli bir faktör olarak görölmektedir. Çocuklukta; kötü muamele, istismar, şiddet bu tür travmalara sebep olabilmektedir. Erken dönemdeki deneyimler kişinin öğrenme yolu ile korku ve ödöl sistemlerinin gelişmesinde etkili olur ve hem stresle başa çıkma hem de duygu kontrolü açısından stratejilerin çeşitlenmesini sağlamaktadır. Çocuklukta istismar, şiddet gibi travmatik deneyimler yaşayan çocukların tipik olmayan şekilde korku koşullanması geliştirdiğı görölmektedir, bu çocukların korku koşullanmalarında tehdit ve güvenlik ipuçlarını ayırt etmeleri oldukça zordur. Yine erken çocuklukta ihmal ve kötü muameleye maruz kalan çocuklarda ödüllendirici ilişkiler geliştirme kapasitesini edinemedikleri bilinmektedir (Ünal vd., 2020).

Madde kullanımı açısından risk oluşturan bir diğler faktöre bakıldığında çalışmalar akran etkisini incelemektedir. Yapılan çalışmalarda madde kullanımı açısından akranlar arasında benzerlikler bulunmuştur. Benzerliklerin açıklanmasında iki farklı yoldan gidilmiştir bunlar; akran sosyalliğı ve akran seçim sürecidir. Akran sosyalliğıne bakıldığında kişinin akranlarının sosyalleşme ile onu etkilediğı düşünölmektedir (Foo vd., 2012).

Madde kullanımı açısından bireysel risk faktörlerine bakıldığında yaşa göre çeşitli kategorileme yapılabilmektedir. Ergenlerde merak, yeni deneyim, macera arayışı, sosyoekonomik statü, kişisel travma gibi durumlar madde kullanımı açısından risk oluşturmaktadır. 18-25 yaş aralığındaki genç yetişkinlerde ise akademik stres, cerrahi bir operasyon sonrasında uzun dönem ilaç kullanımı, aile ile zayıf ilişkiler

etkili olabilmektedir. 26-64 yaş aralığındaki yetişkinlere baktığımızda aile ve iş yaşamı arasında denge kurmakta zorlanmak, zorlu yaşam olayları sayılabilmektedir. Son olarak 65 yaş üstü yetişkinlerde; yas, kronik hastalıklar, sosyal izolasyon, bakımsızlık uygunsuz dozda ilaç kullanımı risk oluşturmaktadır (Alhammad vd., 2022).

Stres ve baş etme mekanizmalarındaki zayıflık da madde kullanma riskini arttırmaktadır. Bireylerin ebeveyn baskısı, aile içi sorunlar, iş problemleri, fiziksel veya cinsel istismar gibi olumsuz yaşantılara maruz kalmaları durumunda, bağımlılık geliştirme riskinin arttığı bilinmektedir. Tam tersine, aile bağları veya sosyal destek mekanizmalarının güçlü olması gibi destek faktörleri, bireylerin olumsuz yaşam olaylarıyla başa çıkmalarına yardımcı olmakta ve madde bağımlılığı dahil olmak üzere farklı sorunlu davranışlara eğilim göstermelerini engellemektedir (Görgülü, 2018).

Kişinin önemli birini kaybetmesi ve ardından yaşadığı yas süreci, genellikle herkes için zor bir durum ve dönemdir. Ancak bazı bireyler, yas sürecini sağlıklı bir şekilde yönetmede zorlanabilirler. Bu durum, başa çıkma mekanizmalarının zayıflamasına bağlı olarak depresyon, umutsuzluk, sosyal destek algısında azalma gibi çeşitli sorunlara yol açabilmektedir. Hatta bu durum, bireylerin madde kullanımı ve intihar gibi kendi kendine zarar veren, yıkıcı davranışlara eğilim göstermesine neden olabilir (Görgülü, 2018).

Danielson ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada, genç yetişkinlerde travmatik olay yaşamının madde kullanımı açısından risk faktörü olup olmadığına bakılmış ve sonucunda literatürle uyumlu olarak yaşam boyu travmatik olaylara maruz kalmanın madde kullanım riskini arttırdığı görülmüştür. Araştırmanın literatürden farkı ise genç yetişkin erkeklerde de bu riskin var olmasıdır (Danielson vd., 2008).

Madde kullanımının yaygın olduğu çevrelerde yaşamak da madde kullanım eğilimi açısından risk oluşturmaktadır. Bu tarz çevrelerde yaşayan bireylerin bu davranışı taklit ve öğrenme yolu ile edinmeleri olası görülmektedir. Yapılan bir çalışmada yaşadıkları çevrede madde kullanımı yaygın olan kişilerin diğerlerine göre madde kullanma riskinin çok daha yüksek olduğu görülmüştür (Görgülü, 2018).

1.1.3. Türkiye’de Yapılan Çalışmalar

Ünal ve meslektaşları (2021), 200 madde bağımlısı ve 200 sağlıklı birey ile yaptıkları çalışmada; geniş ve parçalanmış ailelerde yetişmiş olmanın madde bağımlılığı açısından risk faktörü olabileceği görülmüştür. Ayrıca 14 yaşından sonra ebeveyn kaybının olma durumu madde bağımlılarında daha yüksek bulunmuştur. Bu sonuç hem ergenlerde hem yetişkinlerde ebeveyn kaybının kişi açısından ilgi ve kontrolün de kaybedilmesi olarak değerlendirilebilmektedir. Bunun yanında yapılan çalışmada madde bağımlısı bireylerde baba ilgisi ve tutumu diğerlerine göre daha düşük bulunmuştur. Yine madde bağımlısı grubun eğitim düzeyi diğer gruba göre daha düşük olarak bulunmuştur (Ünal vd., 2021).

Yine bir başka çalışmada madde kullanım bozukluğu olan ve olmayan bireylerde bağlanma stilleri, anne-baba tutumları ve sosyal destek algıları karşılaştırılmış sonucunda ise; anne-babaya korkulu ve kayıtsız bağlanma alt boyutları madde kullanım bozukluğu olan ergenlerde yüksek çıkmıştır. Bu sonuç korkulu ve kayıtsız bağlanan ergenlerin diğer gruplara göre madde kullanımının daha sık olabileceğini düşündürmektedir. Ayrıca madde kullanım bozukluğu olmayan ergenlerin ilgi ve kabul alt boyutundan aldıkları puanlar yüksektir. Bu sonuç ise madde kullanım bozukluğu olmayan ergenlerin gelişim dönemlerinde ebeveynleri ile güvenli alan oluşturabildikleri ve aynı zamanda ebeveynlerinden ilgi gördüklerine işaret etmektedir. Sonuçlar benzer şekilde ebeveyn tutumunun madde kullanımı açısından önemli bir faktör olduğunu vurgulamaktadır (Aydoğdu ve Çam, 2013).

Bir başka çalışmada ise üniversite öğrencilerinde madde kullanım eğilim düzeyi ve risk faktörlerine bakılmış ve sonucunda; Madde kullanım eğilim riski, erkeklerde, ön lisans öğrencilerinde, sigara içenlerde, alkol alanlarda ve birlikte yaşadığı kişilerden alkol alanlarda daha yüksek olarak belirlenmiştir. Ayrıca, üniversite öğrencilerinin madde kullanımı sırasında (alkol ve sigara hariç) tanık olduğunu belirtenlerde de bu risk daha fazla tespit edilmiştir. Bunun yanında yaşam memnuniyetinin az olması, yaşın küçük olması ve ekonomik gelir düzeyinin yüksek olmasının madde kullanım eğilimi için risk oluşturduğu görülmüştür (Kılıç ve Uzunçakmak, 2020).

Tilim ve Murat (2019)'ın yaptığı çalışmada ise madde bağımlılığından korunma çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Çalışma bulgularından biri ergenlerin psikolojik dayanıklılığı ile madde bağımlılığından korunmaya yönelik öz yeterlilikleri arasındaki pozitif yönlü ilişkidir. Çalışmanın bir diğer bulgusu ise akran zorbalığı ve madde bağımlılığından korunmaya ilişkin özyeterlilik arasında negatif yönlü ilişkidir. Bu bulgu akran ilişkilerinin madde bağımlılığı yönünden önemli etkisini vurgulamaktadır (Tilim ve Murat, 2019).

Toker ve arkadaşlarının (2010) yaptığı çalışmada ise madde kullanan kişilerde çocukluk çağı örselenme yaşantılarının madde kullanma eğilimi, benlik saygısı ve başa çıkma tutumları ile ilişkisi incelenmiş ve madde kullanma bozukluğu olan bireylerin çocukluk dönemlerinde, fiziksel kötüye kullanıma daha sık maruz kaldıkları belirlenmiştir. Ayrıca, bu bireylerin daha düşük bir benlik saygısına sahip oldukları ve madde kullanma eğilimlerinin daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Kötüye kullanım arttıkça, bu bireylerin sorun-odaklı başa çıkma stratejilerini daha az, duygu-odaklı başa çıkma stratejilerini ise daha fazla kullandıkları saptanmıştır. Bu durum, çocukluk dönemlerinde yaşanan travmatik deneyimlerin ruhsal ve toplumsal risk faktörlerinden biri olduğu görüşünü desteklemektedir (Toker vd.,2010).

1.1.4. Dünyada Yapılan Çalışmalar

Chassin ve arkadaşları (2004) yaptığı çalışmada madde kullanımı ve bağımlılığının ergenlikten yetişkinliğe gidişatını açıklamayı hedeflemişlerdir. Araştırma ağır alkol/uyuşturucu kullanımı, orta düzeyde alkol/uyuşturucu kullanımı ve hafif düzeyde alkol/uyuşturucu kullanımı olan gruplar arasında yapılmıştır. Ağır alkol/uyuşturucu tüketimi olan grup madde kullanımıyla beraber görülebilen diğer bozukluklar açısından en riskli grup olarak bulunmuştur. Ayrıca bu gruptaki bireyler ailede alkol kullanım öyküsü en fazla olan ve en yüksek dürtüselliğe, en az uzlaşmacılığa sahip olan bireyler olarak görülmüştür. Mevcut çalışma bulguları, ailesinde alkolizm öyküsü olanların, dürtüsel olmaları ve uyumluluklarının düşük olması nedeniyle, ağır alkol ve uyuşturucu kullanımı ve madde bağımlılığı tanısı alma riski altında olduklarını göstermektedir (Chassin vd., 2004).

Hindistan’da yapılan bir diğ er araştırmada Arora ve arkadaşları (2014), tıp  ğrencilerinin madde kullanımları incelenmişlerdir. Çalışma bulgularında tıp  ğrencelerinde madde kullanım yaygınlığı %20.43 olarak bulunmuştur. Ayrıca eğitiminin son senesinde olan öğrencilerde madde kullanımında artış olduğu görülmüş ve bu öğrencilerin %91.7’sinin maddenin zararlı etkilerinden haberdar oldukları bulunmuştur. Çalışmada madde kullanım nedenlerine bakıldığında öğrencilerin %72.4’  psikolojik streten dolayı madde kullandıklarını belirtmiştir. Bir diğ er yaygın kullanım sebebi ise ara sıra madde kullanarak kutlama yapmaktır. Diğ er belirtilen sebepler ise; yorgunluğu azaltmak, akran baskısı, kolay erişebilirlik, deneysel kullanım, toplumda kabuldür. Çalışma sonucunda madde kullanımına sebep olan ana faktörün psikolojik stres olduğu bulunmuştur (Arora vd., 2016).

Celia ve arkadaşları (2009), çocuklukta yaşanan mağduriyet ve sonraki madde kullanımı ilişkisini incelemek ve depresyonun aracı rolünü saptamak için bir çalışma yapmışlardır. Çalışma bulguları çocuklukta fiziksel istismarın genç yetişkinlikteki madde kullanımının yordayıcısı olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda bulgular; depresyonun, fiziksel istismarın alkol ve uyuşturucu kullanımı ile ilişkisine aracılık ettiğini de göstermektedir (Celia vd., 2009).

Madde kullanıma eğilimi ile duygusal aile atmosferi, bütünlük duygusu ve duygulanım arasındaki ilişkiyi inceleyen bir diğ er araştırmada madde kullanımı, duygusal aile atmosferi, bütünlük duygusu ve olumlu duygulanım alt ölçekleri arasında anlamlı negatif yönde ilişkiler bulunmuştur. Araştırmada yapılan regresyon analizleri olumlu duygusal aile atmosferinin ve bütünlük duygusunun, madde kullanma eğilimine yönelik negatif yordayıcılar olduğunu göstermektedir. Bunun yanında olumsuz duygulanımın madde kullanma eğilimi açısından anlamlı olumlu yordayıcı olduğu bulunmuştur. Araştırma  niversite  ğrencilerinin ailevi problemlerinin ele alınması ve bütünlük duygularının geliştirilmesi yönünde düzenlemeler yapılmasını önermektedir (Arghabaei vd., 2018).

Çocukluk  ağı istismar ve travma deneyimi yüksek olan 2024 yetişkin ile yapılan bir diğ er çalışmada, bu kişilerin dayanıklılık özellikleri ve yaşam boyu alkol ve madde kullanımları arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma sonucunda dayanıklılık özelliklerinin; travmanın yaşı, şiddeti ve istismarın şiddeti ile etkileşimli olarak alkol

kullanımına eğilimi azalttığı görülmüştür. Yani yüksek dayanıklılık özelliklerinin düşük yaşam boyu alkol ve uyuşturucu kullanımı ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Dayanıklılığın bu etkileri yaş, cinsiyet gibi değişkenler kontrol altına alındıktan sonra da devam etmiştir. Bunun yanında çalışma; benzer düzeyde dayanıklılığa sahip ve benzer şiddet, travmaya maruz kalan kişilerde kadınların alkol ve uyuşturucu maddeye olan eğilimlerinin erkeklere göre daha düşük olduğunu göstermektedir (Wingo vd, 2013).

Absi ve arkadaşları (2023) yaptıkları çalışmada erken yaşam sıkıntıları ve madde kullanımının ilişkisini ve bu ilişkide duygudurumunun aracı rolünü ve dürtüsellüğün düzenleyici rolünü incelemiştir. Çalışma bulguları erken yaşam sıkıntılarının (çocuklukta sözlü, fiziksel ya da cinsel istismar); kannabis, nikotin başka maddelerin ortak kullanımı, depresif ve stresli duygudurumu ile pozitif olarak ilişkili olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda analizler erken yaşam sıkıntıları ve esrar kullanımı arasındaki ilişkiye olumlu ruh halinin aracılık ettiğini göstermektedir (Absi vd., 2023).

1.2. Psikolojik Dayanıklılık

Psikolojik olarak dayanıklılık, bireylerin karakteristik yönlerinin güçlü olması, zihinsel olarak sağlıklı olması ve travma sonrası stres bozukluğunun olmaması anlamına gelir. Psikolojik dayanıklılık, stresli yaşam koşullarından kurtulabilmektir (Polatçı vd., 2017). Dayanıklı bireyler cesur, ilgili, umutludur ve değişmek için kendi kabiliyetlerine güvenirlir. Reich (2006) afetlere karşı psikolojik dayanıklılığın prensiplerini zor durumlara uyum, kişisel kontrol ve güçlü sosyal bağlantılar olarak ifade etmiştir. Terzi (2008) ise psikolojik dayanıklılığı stresli zamanlarda toparlanma gücü olarak açıklamaktadır.

Dayanıklılık, zorlu koşullarda varlığını sürdürebilme ve normal yaşamı devam ettirebilme kapasitesidir. Bu dayanıklılığı sağlamak için gerekli olan özel yeteneklere koruyucu faktörler denir. Başarılı olabilmek için bireylerin sahip olmaları gereken yetenekler, genel sağlık ve yeterlilikleri içerir. Olsson ve arkadaşları (2003) bireylerin dayanıklı olabilmesi için sahip olması gereken özellikleri şu şekilde tanımlamaktadır;

- Anayasal dayanıklılık: Psikolojik, ruhsal ve duygusal sağlamlık.
- Sosyallik: Toplumdaki diğer bireylerle yakın ve güvenli ilişkiler.
- Zeka: Kariyer, başarı ve karar verme.
- İletişim becerileri: Dili iyi kullanabilmek.
- Kişisel özellikler: Kötü duygularla başa çıkma, özgüven ve öz saygı, öz kontrol.

Faller (2001) psikolojik makaleler, mutluluk vb. konularda yaptığı araştırmada olumlu kelimelerde 851 kayda ulaşırken tükenmişlik ve depresyonda 70856 negatif anahtar kelimeye ulaştığını belirtmiştir. Bu bağlamda bireyin güçlü yönlerine ilişkin çalışmalar oldukça azdır. Sonuç olarak bireylerin değişim ve gelişiminin bağımsızlığından değil, kendi yaşamlarında etkili olmasından dolayı tatmin edici ve sağlıklı olması gerektiğinin farkına varılması ve pozitif psikolojinin çalışma alanlarından biri olarak önem kazanmıştır.

Pozitif psikoloji alanındaki araştırmaların odaklandığı konular arasında umut, mutluluk, iyimserlik, affetme, iyi oluş ve öznel iyi oluş bulunmaktadır. Psikolojik dayanıklılık, pozitif psikolojinin önemli gördüğü kavramlardan biridir. Günümüzde, davranış bilimleri alanında, stresi azaltan ve olaylarla başa çıkma yeteneğini destekleyen bir kişilik özelliği olarak öne çıkan psikolojik dayanıklılık kavramı, yoğun bir ilgiyle incelenmektedir.

Psikolojik dayanıklılık, bireyin zor yaşam deneyimleri karşısında toparlanma, uyum sağlama veya değişim veya felaketin üstesinden etkili bir şekilde gelme yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Masten ve O'Connor, 1989). Bu çerçevede Garnezy (1993) bireyin yaşadığı stresli olaydan önce gizlenen, halihazırda var olan beceri ve davranışlara geri dönebilme yeteneğini psikolojik dayanıklılık olarak ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle, Tusaie ve Dyer (2004), psikolojik dayanıklılığı, bireyin travma, tehdit, trajedi, ailevi ve ilişkisel sorunlar, ciddi sağlık problemleri, iş yeri ve mali sorunlar gibi önemli stres kaynaklarına uyum sağlama süreci olarak tanımlamaktadır.

Stres birçok şeye bağlı olarak ortaya çıkabilir. Günümüzde insanlar beton şehirlere sıkışıp kalmış ve stresli bir yaşam tarzına sahipler. Gelecek kaygısı, işsizlik ve yalnızlık gibi nedenler stresin artmasına neden olur (Hayes, 2011). Gelişen

teknolojiyle birlikte çalışan insanlar fiziksel çalışma özelliklerini azaltmış ve daha istikrarlı bir yaşam tarzına yönelmişlerdir (Zorba vd., 2013). Bazı kişiler stresin üstesinden gelebilecek güçlü ve dayanıklı bir psikolojiye sahipken, bazı kişiler sorunlarının üstesinden gelemeyebilir.

Psikolojik dayanıklılık; Birbiriyle bağlantılı üç boyuttan oluşur: bağlanma, kontrol ve meydan okuma (Maddi vd., 2006). Psikolojik dayanıklılık çoğu zaman sonuçlar ve bu sonuçların nedenleri ile açıklanmaktadır. Bu değişkenler literatürde üç ana kategori altında toplanmaktadır: Risk faktörleri, koruyucu faktörler ve olumlu sonuçlar (Coleman ve Hagell, 2007). Risk Faktörleri: Psikolojik dayanıklılığın varlığını açıklayabilmek için bir risk faktörünün varlığına ihtiyaç vardır (Gizir, 2004). Bireylerin bu risk faktörüne vereceği tepki psikolojik dayanıklılıklarıyla ilişkilidir. Koruyucu faktörler: Koruyucu faktörler, bireyin içsel (karakteristik) veya dışsal (bağlamsal) koşullarda travmaya direnmesine yardımcı olan dinamik mekanizmalardır. Olumlu uyum: Olumlu uyum, başa çıkma ve yeterlilik kavramlarıyla ilişkilidir. Kişinin koruyucu faktörlerin desteğini kullanarak risk faktörleriyle baş edebilmesi ve yeni duruma olumlu şekilde uyum sağlayabilmesi anlamına gelir (Gizir, 2016).

Dayanıklılık, zorluklara karşı başarı elde etme yeteneğidir; bu, anlam ifade eden inanç sistemi, gerçekliğin net bir şekilde kavranması, etkili bilişsel ve problem çözme yetenekleri ve yüksek özgüven gibi çeşitli kişisel özellikler ile tanımlanır (Masten, 2000). Eğitim aracılığı ile bu unsurlar tüm bireylerde tanımlanabilir, geliştirilebilir ve sürdürülebilir hale getirilebilir (Luthans, 2002). Dayanıklılık hem iş dünyasından hem de araştırma camiasından giderek daha fazla ilgi görüyor. Sonuç olarak kavram, risk altındaki çocuklardan oluşan orijinal bağlamının dışında yetişkinlere ve özellikle çalışanlara uygulanmıştır (Luthans ve Youssef, 2007).

Dayanıklılık kavramı risk altındaki çocuklar üzerinde yapılan araştırmalardan doğmuştur. Bazı çocukların büyüyüp başarılı yetişkinler haline geldiği, diğerlerinin ise işlevsizlik geçmişinden asla kaçamadığı gözlemlenmiştir. Dayanıklılık, bu çocukların çevrelerindeki zorluklara rağmen hayatta başarılı olmalarına olanak veren unsuru tanımlayabilmek için kullanılan terimdir. (Masten, 2000). Bu araştırmanın yinelenen teması şuydu: "Zorluklarla karşı karşıya kalan bireylerin çoğu,

yaşamlarındaki risk faktörlerine bağlı olarak tahmin edilebilecek daha olumlu sonuçlara sahiptir" (Waller, 2001).

Werner ve Smith (1982), aralarındaki farkın özünü belirlemek için bu başarılı çocukları grubun geri kalanıyla karşılaştırmışlardır. Araştırmacılar, doğumda, bir dizi risk faktörünün çocuğun hassasiyetini artırabileceğini, aynı zamanda çeşitli yaşam olaylarının veya durumlarının ise çocuğun hassasiyetini azaltabilecek koruyucu faktörler olduğunu tespit etmişlerdir (Werner ve Smith, 1982).

Koruyucu faktörler, olumlu bir eğilim, insanlara duyarlılık, olumlu sosyal yönelim, olumlu benlik algısı, etkili iletişim becerileri, iç kontrol odaklılık ve gelişim arzusu gibi unsurları içermektedir. (Werner ve Smith, 1982). İlginç bir şekilde, yalnızca risk faktörlerinin varlığı, başarısızlığı ve zorluğu kesin kılmiyordu. Werner ve Smith (1982) "optimal gelişimin, kişinin gücü ile sosyal ve fiziksel çevrenin gücü arasındaki dengeyle karakterize edildiğini" ileri sürmektedir. Özünde, kısmen, zorluklara rağmen gelişme yeteneğini veren, kişinin içindeki koruyucu etmenlerdir. Bazı durumlarda zorluk, daha fazla büyüme ve dayanıklılığın artırılması fırsatını sağlayan katalizör olabilir.

Araştırmalar, çocukluk dönemindeki koşulların, bireyin yetişkinlik yıllarındaki dayanıklılığını belirlemede etkili olduğunu net bir şekilde ortaya koymaktadır. Reivich ve Shatte (2002) bu durumun nedeninin çocukluk koşullarının bireyin yeteneklerini ve inanç sistemlerini şekillendirmesi ve bu özelliklerin yetişkinlik dönemine taşınması olduğunu ileri sürmektedir. Psikologlar geçmişi değiştiremez veya kişinin çocukluk koşullarını etkileyemezler ancak insanların dayanıklılığı oluşturan yetenek ve özellikleri geliştirmelerine yardımcı olabilirler. Ayrıca, zorluk ve zorluklar büyüme için hem bir risk faktörü hem de bir olanak olarak değerlendirilmektedir. Dayanıklılıkla ilişkili geri sıçrama (iyileşme yeteneği), orijinal konumun ötesinde başarı ve gelişimle sonuçlanabilir (Kaba ve Keklik, 2016).

Pozitif psikolojinin etkisi, dayanıklılık kavramı üzerine araştırma ve teori geliştirmeyi teşvik etmiştir. Başlangıçta yılmazlık aynı zamanda psikolojinin olumsuz odağına da konu olmuş ve 'kim dayanıklıdır' ve 'hangi özelliklere sahiptirler' gibi sorular ele alınmıştır. Pozitif psikolojinin etkisiyle yılmazlık araştırmaları son zamanlarda yılmazlığın kim ve ne olduğu kadar becerilerin ve psikolojik güçlerin de

dahil olduğunu vurgulamıştır. Dayanıklılığa ilişkin bu pozitif psikoloji görüşü, psikolojik sermaye kavramı altında işyerine uygulanmıştır.

1.2.1. Dayanıklı İnsanların Özellikleri

Pek çok alanda yılmazlık üzerine yapılan araştırmalar, dayanıklı insanların sahip olduğu bir dizi ortak faktörü tespit etmiştir (Masten, 2000). Masten ve meslektaşları (1999), etkili ebeveynlik alanlarında iyi kaynaklara ve iyi bilişsel ve düşünme becerilerine sahip çocukların, bu alanlarda düşük kaynaklara sahip çocuklara göre zorlukların üstesinden gelme olasılıklarının daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Bu temel kaynaklara bir şekilde zarar vermediği sürece, sıkıntıların kendisi kalkınmayı etkilememiştir (Masten, 2000). Ek çalışmalar, aile bütünlüğü ve sosyal destek, etkili uyum, problem çözme, başa çıkma ve yüksek öz saygı gibi dayanıklılıkla ilişkili benzer değişkenler bulmuştur. Bu bulgular, yılmaz insanlara özgü bir takım koruyucu faktörlerin olduğu düşüncesiyle tutarlıdır, bu faktörler bize yılmazlığın geliştirilmesi sürecine ilişkin ipuçları vermektedir. Araştırmalar aynı zamanda dayanıklı insanlara özgü bir takım kişisel özelliklerin bulunduğunu da göstermiştir. Genel olarak dayanıklı bireyler, etkili başa çıkma stratejileri benimserler, gerçeklikle sağlam bir anlayışa, derin ve anlamlı bir inanç sistemine, ve doğaçlama yeteneğine sahiptirler. Dayanıklı bireyler aynı zamanda, durumu ve etkileyebilecek faktörleri gerçekçi bir biçimde anlayabilir, kendi duygusal durumlarının yanı sıra başkalarının duygularına karşı farkındalık ve hoşgörü geliştirebilirler, ayrıca geleceğe dair güçlü bir inanca sahip olabilirler. Bu özelliklerin birleşimi, bireylere çeşitli durumlarla başa çıkma ve sonuçta dayanıklılık geliştirmeleri için gerekli kaynakları sağlamaktadır. (Çavuşoğlu ve Yalçın, 2018).

Dayanıklılıkta önemli rol oynayan diğer bir faktör de değerlerdir (Luthans vd., 2007). Değerler ve inançlar, etrafında dünyanın yorumlanıp anlaşılabileceği bir yapı sağlar ve kişinin eylem ve duygularına anlam ve tutarlılık kazandırır (Luthans vd., 2007). Güçlü inançlara sahip insanlar “isyancılar, dini fanatikler veya vatanseverler olarak etiketlenebilir, ancak sonuçta hepsi olası benliklerini daha yüksek bir amaca genişleten bir şeye derin bir inanca sahiptir” (Luthans vd., 2007). Değerler ve inançlar, ciddi psikolojik zorluklar sürecinde dayanıklılığın

sürdürülmesiyle ilişkilendirilmiş ve dini inançlar ile zihinsel sağlık, mutluluk ve başa çıkma arasında olumlu yönde bir ilişki bulunmuştur. (Luthans vd., 2007). Buna ek olarak, bireyin ahlaki inançlarına uygun davranış sergilemenin, dayanıklılığı, özgürlüğü ve enerji seviyelerini artırdığı belirlenmiştir. Bu durum, bazı bireylerin bir neden, amaç veya anlama karşı sürdürdükleri kararlı bağlılıkta ve bu tutumun getirebileceği olumlu sonuçlarda gözlemlenebilir.

1.2.2. Dayanıklılığın Diğer Yapılardan Farkları

Dayanıklılık, öz-yeterlik, kontrol odağı ve başa çıkma gibi yapılarla benzerlikler paylaşıyor olsa da belirgin farklılıkların da olduğunu belirtmek önemlidir. Dayanıklılığın başlı başına bir yapı olarak sınıflandırılmasına destek sağlamak ve ayrı olarak incelenmesi gerektiğini vurgulamak amacıyla bu farklılıklar aşağıdaki paragraflarda incelenecektir (Çetin vd., 2015).

Görünüşte öz-yeterlik ve dayanıklılık benzer yapılar gibi görünebilir. Öz-yeterlik, kişinin belirli bir görevi başarabilme kapasitesine olan inancı olarak ifade edilebilmektedir. (Bandura, 1977). Sonuç olarak, yüksek düzeyde dayanıklı insanlar gibi öz-yeterliği yüksek olan insanlar genellikle çok başarılıdır. Öz-yeterli insanları ayıran 5 özel özellik vardır:

1. Kendilerine yüksek ve zorlu hedefler koyarlar;
2. Bu zorluğu memnuniyetle karşılıyorlar ve başarılı oluyorlar;
3. Yüksek derecede kendi kendilerini motive ederler;
4. Belirledikleri hedeflere ulaşmak için gerekli zaman ve kaynakları ayırmaya hazır durumdadır;
5. Olumsuz geri bildirimlere iyi yanıt verirler ve zor zamanlarda sebat ederler.

Yukarıda özetlenen özelliklerle vurgulanan, öz yeterliliğe sahip kişilerin proaktif davranma eğilimidir. Dayanıklılık sıklıkla aynı başarı sonucuyla sonuçlanırken, öz-yeterlik ve dayanıklılık başarıya ulaşmanın oldukça farklı yollarına sahiptir. Öz-yeterli insanlar zorlu görevleri üstlenmekten hoşlanırlar ve sebat etmeye, görevi gerçekleştirmek ve başarıyı garantilemek için zaman ve kaynaklara yatırım

yapmaya hazırdırlar (Larson ve Luthans, 2006). Öz-yeterlik, bireyin ancak başarılı olma becerisine güvenmesi durumunda zorlu görevleri üstleneceği proaktif bir şekilde işler. Bu şekilde öz-yeterlik, bir sorun haline gelmeden önce stresi veya belirsizliği ortadan kaldırmaya çalışır (Larson ve Luthans, 2006). Öte yandan dayanıklılık tepkiseldir ve stresli veya belirsiz bir duruma verilen tepkiyle ilgilidir. Başka bir ifadeyle, öz-yeterli bireyler, stres faktörleriyle başa çıkabilme yeteneği ve kaynaklara sahip olduklarından emin olarak stres ve belirsizlikten kaçınmaya çalışırlar. Diğer yandan, dayanıklı insanlar, stres ve belirsizlikle karşılaştıklarında başarıyla başa çıkma yeteneğine sahiptirler.

Ayrıca öz-yeterliğin dayanıklılığı geliştirmenin bir aracı olabileceği de ileri sürülebilir (Luthans vd., 2006). Bir birey, belirli bir görevi başarıyla tamamlama yeteneğine ne kadar güvenirse, başarısızlık durumunu bir öğrenme deneyimi olarak tekrar değerlendirme ve bu sayede toparlanma ile dayanıklılığını geliştirme olasılıkları da o kadar artar.

Bu şekilde öz-yeterlik, yılmazlığın süreç odaklı ilerlemesinde anahtar bir role sahiptir (Luthans vd., 2006). Dayanıklılığın tepkisel kullanımı aynı zamanda öz-yeterlik gibi kavramların gelişiminde de rol oynar çünkü kişiye geçmişe gitme ve olumsuz bir olaydan kurtulma yeteneği verir. Başka bir deyişle, "dayanıklılık, insanların denemeye devam etmelerine ve öz-yeterliklerini, zorlandıktan ve bir aksilik nedeniyle azalacağı tahmin edildikten sonra bile yeniden kazanmalarına olanak tanıyan şeydir" (Luthans vd., 2006).

İkinci bir yapı olarak ayrılması gereken bir diğer özellik de kontrol odağıdır. Kontrol odağı, bireylerin başlarına gelen olayları neyin veya kimin kontrol ettiği algısına göre ayrılan bir özelliktir. Bireyler, ya kendi kontrolünde olduğuna inandıkları her şeyin başlarına geldiği iç kontrol odasına sahiptirler, ya da bu olayların çevrenin kontrolünde olduğunu algılayan dış kontrol odağına sahiptirler. İç kontrol odağına sahip bireyler, geleceklerinin ellerinde olduğuna ve belirli bir durumu değiştirebilme yeteneğine sahip olduklarına inanırlar (Everall vd., 2006). Ayrıca, işlerinde daha fazla sorumluluk almak, inisiyatif gösterme ve yüksek performans sergileme eğilimindedirler.

Öte yandan, dışsal kontrol odağına sahip olanlar, şans ve kontrolleri dışındaki diğer faktörlerin kendilerine ne olacağını belirlediğine inanırlar. Özetle kontrol odağı, kişinin başına gelen olayların hesabını nasıl verdiğini açıklayan bir zihniyettir. Dayanıklılık, bireyin karşılaştığı olay veya duruma tepki olarak sergilediği davranışlarla ilgilidir. Bu farklılıklar, dayanıklılığın ayrı bir kavram olarak sınıflandırılmasını desteklemektedir.

İç kontrol odağı ve yılmazlık ayrı kavramlar olsa da birçok çalışma bu ikisi arasında pozitif bir ilişki bulmuştur (Everall vd., 2006). Everall ve arkadaşları (2006) bunu, dayanıklılık araştırmalarındaki ortak bulguya, iyimser bir bakış açısının ve açık bir amaç duygusunun dayanıklılığı desteklediğine bağlamaktadır. Bu bulgu, kontrol odağının yılmazlıktan açıkça ayrı olmasına rağmen, yılmazlığın bir bileşeni veya gelişimine yardımcı olabilecek bir kavram olabileceğini düşündürmektedir. Son olarak, dayanıklılık ve başa çıkma arasında bir ayırım yapılması gerekmektedir. Dayanıklılığın bir bileşeni, görev odaklı başa çıkma gibi etkili başa çıkma stratejilerinin kullanılması olsa da, dayanıklılık aynı derecede önemli birçok kavramı da içerir (Luthans ve Youssef, 2007). Bunlar arasında sağlam bir gerçeklik algısı, etkileme ve doğaçlama yeteneği, geleceğe dair sağlam bir inanç ve diğer birçok bileşen bulunmaktadır (Everall vd., 2006). Ayrıca bir kavram olarak başa çıkma, olumsuz olaylar ve kişinin bu durumlarda nasıl tepki vereceği etrafında şekillenir (Lazarus vd., 1980). Yılmazlık olumsuz olaylarda etkili olabilse de, terfi almak gibi olumlu ancak zorlu durumlarda da aynı derecede önemlidir (Luthans ve Youssef, 2007).

Başa çıkma ve dayanıklılık kavramları arasındaki başka bir fark, bu kavramların her birinin nihai sonucu veya hedefleri incelenirken bulunabilir. Etkili başa çıkmanın amacı, durumu başarıyla atlatmak ve en az hasarla ortaya çıkmaktır. Ancak dayanıklılık, ortaya çıkan geri sıçramayı veya başarılı adaptasyonu vurgular ve sıklıkla orijinal konumun ötesinde gelişimle sonuçlanır (Luthans vd., 2007). Nihai sonuçtaki bu fark, iki kavram arasındaki ince farkı vurgular ve yılmazlığın olumlu uyum üzerindeki odağını vurgular.

Dayanıklılık ve başa çıkma, farklı kavramlar olmalarına rağmen birbirleriyle olan potansiyel ilişkileri daha fazla inceleme gerektirmektedir. Çocuk araştırmalarında belirlenen birçok koruyucu faktör, etkili başa çıkma stratejilerinin geliştirilmesini ve

uygulanmasını belirlemektedir (Everall vd., 2006). Etkili başa çıkma stratejileri dayanıklılığın bir bileşeni olarak kabul edildiğinden, bunların olumlu yönde ilişkili olması beklenmektedir.

1.2.3. Risk Faktörleri

Çocuklar ve gençler yetişkinliğe giden yolda pek çok risk faktörüne maruz kalmaktadır. Risk faktörleri, olumsuz bir sonucun olasılığını artıran ve bireylerin kırılganlığını artıran olasılık ifadeleridir ve zamana ve mekana göre değişiklik gösterir. Risk göstergeleri, çocukların değişen bakım koşulları bağlamına verdikleri tepkilerdeki bireysel farklılıklara göre farklılık gösteren değişkenlerdir. Risk faktörleri genellikle başka bir olumsuz sonuçla ilişkilendirilir; bir risk, diğer bir riskin meydana gelme olasılığını artırır. Masten'e (2014) göre, risk faktörleri gelişimsel süreçler üzerinde kartopu etkisi yaratır. Örneğin, çocuğun öz düzenleme yeteneklerini olumsuz yönde etkileyen bir risk faktörü, çocuğun eğitim hayatını, öğrenme becerilerini ve öğretmenleriyle olan ilişkilerini etkileyen dikkat-dürtü kontrolü gibi sonuçlara neden olabilmektedir. Risk faktörleri birikimli olarak ortaya çıktığında, olumsuz sonuçların sayısını ve şiddetini artırabilir. Risklerin zamanla birikmesi, maddeye yönelimin, şiddet ve saldırganlık davranışlarının artmasıyla ilişkilendirilmiştir.

Çocuk ve ergenlerin gelişimi, tehdit edici stres faktörleri ile koruyucu faktörler arasındaki etkileşimle belirlenir. Büyüme koşullarını sadece pozitif veya negatif olarak sınıflandırmak mümkün olmasa da bazı koşullarda aynı faktör koruyucu özellik gösterirken, diğer durumlarda risk faktörü olabilmektedir (Masten ve Barnes, 2018).

Daha önce de belirtildiği gibi, görev odaklı başa çıkma, kişinin işinin gerekleriyle başa çıkabilecek donanıma sahip olduğunu hissettiği durumlarda tercih edilen başa çıkma tarzıdır. Bu ruh hali aynı zamanda işine bağlı çalışanların da karakteristiğidir ve etkili başa çıkma stratejileri ile bağlılık arasında pozitif bir ilişkiye işaret eder. Etkili başa çıkma stratejileri ile katılım arasındaki ortak özellikler ve bir yapı olarak dayanıklılığın daha geniş kapsamı nedeniyle, katılım ve başa çıkma arasındaki ilişkinin bir kısmının dayanıklılık ve başa çıkma arasındaki ortak noktalarla açıklanabilmesi beklenmektedir.

1.3. Bağlanma Stilleri

Erken ocukluk dönemi olarak tanımlanan 0-2 yaş, çocuğun duygusal, fiziksel ve zihinsel olarak hızlı şekilde gelişme gösterdiği dönemdir. Bu dönemde sadece çocuğun fiziksel ihtiyaçlarının karşılanması yeterli olmamaktadır. Bebek bu dönemde bakım verene bağımlıdır. Bakım vereni ile kurduğu ilişki gelişmekte olan zihinsel, duygusal ve fiziksel ihtiyaçları için oldukça önem göstermektedir. Bebek ve bakım veren ile kurulan bu bağ bağlanma terimini oluşturur ve duygusal olarak yardım verici bir ilişkiyi göstermektedir. Bu bağ yaşamın erken dönemlerinde oluşmakta fakat ilerleyen yıllarda kişiliğin önemli bir blumunu oluştururken değişime de direnç göstermektedir (Tüzün ve Sayar, 2006).

Ainsworth ise bağlanmayı; zaman ve mekan boyunca var olan ve kişinin kendini savunmasız ve tehlikede hissettiğinde belli bir kişiye başvurduğu özel bir bağ olarak tanımlamıştır (Strathearn vd., 2019).

ocuk ve bakım vereni arasındaki ilişkide yakınlık arayışı ile ortaya çıkan ve daha çok stres durumlarında netleşen; sürekliliği ve tutarlılığı olan duygusal bağ, bağlanma olarak adlandırılmaktadır. Anne ve bebek arasındaki ilk ilişki kişinin yaşamının diğer dönemlerindeki ilişkileri için örnek niteliği oluşturmaktadır. İlk temel ilişkideki olumsuzluklar ileride kurulacak olan ilişkileri de olumsuz yönde etkilemektedir. Bağlanma, güvenli ya da güvensiz olarak oluştuktan sonra çok fazla değişim göstermemektedir. Yani bu bağ, çocukluk ile sınırlı değildir. Bağlanmanın ifade edilişi değişebilmektedir fakat kendi doğası diğer ilişkilerde devam eder (Kesebir vd., 2011).

Bowlby'e göre bağlanma; ocuk ve bakım veren arasında oluşan, destek ve güvenlik içeren duygusal bir bağdır. Bağlanma, kişinin hayatında çok önemli bir yere sahiptir ve kişinin; hasta olduğunda, korktuğunda, yorulduğunda ve bir figür ile ilişki kurduğunda ihtiyaç olarak hissettiği içgüdüsel bir istektir (Kır vd., 2021).

1.3.1. Bağlanma Kuramı

Bağlanma kuramının temel noktasını annenin bebeğe verdiği güvenlik duygusu ve dış dünya ile ilgili keşifler yapabileceği aynı zamanda güvenli şekilde geri dönüş

alabileceği oluşturmaktadır (Tüzün ve Sayar, 2006). Harlow 1958’de yaptığı çalışmada hayvanlarda anne-bebek ilişkisini incelemiştir. Harlow’un maymunlarla yaptığı çalışmada bebek maymunlar doğumdan sonra annelerinden ayrılmış ve farklı kafeslere konmuşlardır. Kafeslerin birine telden yapılmış tahta bir başa sahip olan manken anne figürü konulmuş diğerine ise yine tahtadan yapılmış fakat yumuşak kumaşla kaplanmış bir manken anne figürü konulmuştur. Annelerin ikisine de bebek maymunlara sıcaklık verebilmeleri için ampul konulmuştur. Ayrıca telden yapılan anne figürünün göğsüne biberon yerleştirilmiştir. Araştırma sonuçları, yavru maymunların gerçeğe daha çok benzeyen ve yumuşak olan anne figürüne daha çok bağlandıklarını ve korktuklarında uyumak istediklerinde ona sarıldıklarını göstermektedir. Araştırmanın en önemli bulgusu bağlanma için fiziksel ihtiyaçların karşılanmasının yeterli olmadığıdır. Burada yavru maymunlar süt veren tel anneye değil yumuşak ve gerçekçi anneye ilgi göstermişlerdir. Bir diğer önemli bulgu ise anne-bebek bağlanması gerçekleştiremeyen maymunların yetişkinlik döneminde çiftleşmekte yaşadığı zorluklar ve dişi maymunların kendi yavrularına uyguladıkları cezalardır (Soysal ve ark., 2005).

Benzer şekilde Lorenz’in kuşlarla yaptığı çalışmada, anne kazın kuluçkaya yatması ile meydana gelen kazların ilk annelerini görüp takip etmesi bunun yanında kuluçka makinesinden çıkan ve Lorenz’i gören kazların Lorenz’i takip etmesi içgüdüsel eğilimleri sorgulatmıştır (Hazan, 1998).

Bu çalışmalar Bowlby’nin bağlanma ile ilgili düşüncelerinin temelini oluşturmaktadır. Buradan yola çıkarak Bowlby, bağlanmanın biyolojik temelde olduğunu anne ve bebeğin doğuştan bağlanmaya hazır olduğunu ileri sürmüştür.

Psikoanalitik gelenekte eğitilen Bowlby, kuramla ilgili yetersizlikleri fark etmiş ve ayrıma düşmüştür. Çocukların sadece fiziksel olarak ihtiyaçlarının karşılanmasını yetersiz bulmuştur (Hazan, 1998).

Bowlby üniversite mezuniyeti sonrasında uyumsuz erkek çocukların olduğu bir bakımevinde çalışmıştır. Burada bakım verenlerinden ayrılmaya farklı tepkiler veren iki erkek çocuğun davranışlarını gözlemlemiştir. Gözlemleri sonucunda; çocukların birinin şefkatsiz, mesafeli ve kendini izole etmeye yöneldiğini diğerinin ise sürekli Bowlby’nin peşinde olduğunu görmüştür. Bowlby bunlara benzer davranış

kalıplarının yetişkinlikte duygusal ilişkilerinde zorluk yaşayan, talepkâr ve yapışkan olan bireylerde de gözlemediğini kaydetti. Bu çalışma Bowlby'e erken çocuklukta ilişkilerin yetişkinlikteki kişilik gelişimi üzerinde etkisi olabileceğini gösterdi. (Bretherton, 1992).

Bowlby'nin bağlanma teorisi ile ilgili önemi bir nokta da bağlanmadaki davranış sisteminin türlerin hayatta kalması için diğer davranış sistemleri ile birlikte çalıştığı fikridir. Korku, keşif, bakım verme, sosyal/bağlı davranış sistemleri bir yabancının yaklaşması sonucu korku hisseden çocuğun bağlanma figürüne karşı bağlanma davranışı göstermesidir. Eğer bağlanma figürüne yaklaşılamazsa çocuğun koruma ve rahatlık kaynaklarına erişmemekte ve kaygı ile yüzleşmektedir (Akt. Kobak ve Madsen, 2008). Buradan yola çıkarak Bowlby, bu tür davranışların memelilerde ortak olduğunu ve evrimsel bir işleve hizmet ettiğini savunmuştur. Aynı zamanda bir figüre bağlanabilen bebeklerin üreme dönemine kadar hayatta kalma ihtimallerinin daha yüksek olduğunu öne sürmüştür.

Bowlby'nin kullandığı ilk resmi 'bağlanma' ifadesi 1958 yılında 'Çocuğun Annesine Bağlılığının Doğası' adlı yayınında olmuştur. İngiliz Psikoanalitik Birliği'ne sunduğu çalışmalar bağlanma teorisinin temel taslağını oluşturmaktadır. (Bretherton, 1992)

Bowlby'e göre doğumdan sonraki ilk 12 aylık süreçte anne ve bebek arasında oluşan bağlanmanın çok sayıda içgüdüsel davranıştan meydana gelmektedir. Bunlar; gülme, emme, sarılma ve takip etmedir. Sarılma ve takip etme diğerlerine göre daha önemli yer taşımaktadır. Bu davranışlar bebeğin ilk 6 ayında bağımsız olarak gelişmekte, sonraki 6 ayda ise anne üzerinde yoğunlaşmaktadır (Bretherton, 1992).

Bebek ve bakım veren arasındaki yakınlık bağlanma ilişkisindeki en temel hedeftir. Bakım verenin yakınlığı bebeğe çevresini keşfetmek için olanak sağlarken sığınmak için de bir alan oluşturur. Bowlby'e göre bakım veren ve bebek arasındaki günlük yaşantılar ve ilişki bebek için içsel temsilleri meydana getirir. Bakım verenin bebeğe verdiği tepkiler ve yakınlık kurma isteğine yönelik kurduğu davranışlar bebeğin zihninde bilişsel temsiller olarak kodlanır. Bowlby bu durumu 'içsel çalışan modeller' olarak tanımlamıştır (Morsünbül ve Çok, 2011).

1.3.2. İçsel Çalışan Modeller

Bowlby bağlanma örüntülerinin yaşam boyu devam etmesini içsel çalışan modeller kuramı ile açıklamıştır. Bowlby'nin içsel çalışan modeller kuramında iki temel kavram vardır. Bunlar; kendilik modeli ve başkaları modelidir. Kendilik modeli, bebeğin bakım vereni tarafından ihtiyaçlarının karşılanması ve değer görüp görmediği açısından şekillenir. Başkaları modeli ise bakım verenin yokluğunda bir sonraki bağlanma nesnesinin kim olacağı ve güvenli olup olmadığı ile ilgilenir (Arı, 2021). Bir diğer deyişle kendilik modelinde bebeğin bağlanma nesnesi tarafından kabul edilir olup olmaması ile ilgili temsiller vardır. Bu temsillerin içselleştirilmesi olumlu, gerçekçi, süregelen bir kimlik duygusunun oluşması açısından önemlidir. Başkaları modelinde daha çok bağlanma figürü ile ilgili beklentiler yer alır. Figürün kim olduğu, nasıl tepki verebileceği, nerede bulunabileceği gibi. İçsel çalışan modeller özümseme prensibine bağlı oldukları için duruma bağlı olarak ya da zamanla değişme eğilimi gösterebilirler fakat bu modellerin içerdiği düşünce biçimleri otomatikleşebilmektedir. Bunun sebebi olarak durumun kararlı aile yapısında pekişmesi yer alır. Modellerin içerdiği, pekişen ve otomatikleşen düşünceler değişime karşı direnç gösterir. Böylelikle yetişkin bağlanma stillerindeki prototipler olduğu düşünülmektedir (Çalışır, 2009).

1.3.3. Mary Ainsworth'ün Çalışmaları

Mary Ainsworth, Uganda'da yaptığı araştırmalarda süttten kesilmemiş 1-24 aylık bebekleri olan 26 aile ile çalışmıştır. Ainsworth burada bebeklerdeki yakınlığı teşvik eden sinyal davranışlarının başlangıçlarını ve bu sinyallerin ne zaman anneye yöneltildiğini gözlemlemekteydi. Çalışması sonucunda ortaya çıkan bebeğin yakınlık sinyallerine karşı annenin duyarlılığı ile ilgili veriler oldukça dikkat çekiciydi. Veriler sonucunda 3 bağlanma çeşidi gözlemlendi: Güvenli bağlanma, güvensiz bağlanma ve henüz bağ kuramamış bebekler.

Güvenli bağlanan bebeklerin, anneleri yanlarındayken çok az ağladıkları ve bir şeyleri keşfetmekten memnun gözüktükleri gözlemlendi. Aksine güvensiz bağlanan bebekler anneleri kucağına alsın bile sık sık ağladıkları ve çok az şey keşfettikleri gözlemlendi. Henüz bağlanmamış bebeklerin ise anneye karşı bir tepki

göstermedikleri gözlemlenmiştir (Bowlby ve Ainsworth, 2013). Ainsworth'ün bağlanma teorisi ile ilgili en önemli çalışması 'Yabancı Durumlar Deneyi'dir. Ainsworth 9-18 aylık bebeklerle yaptığı bu araştırmada 3 şeyle ilgileniyordu. Birincisi bebeğin çevreyi keşfederken anneyi güvenli bir üs olarak nasıl kullandığıydı. İkincisi ise çocuğun yabancıya verdiği tepkiydi. Çocuklar kendi alışık oldukları ev ortamlarında anneleri varken rahattı fakat çalışma çocukların yabancı bir ortamda verdikleri tepki ile ilgileniyordu. Üçüncü olarak ise çocuğun annesinin odadan ayrılışına ve geri dönüşüne verdiği tepkiler incelendi. Çalışma sonucunda annenin odadan ayrılmasına verilen tepkiler sonucu Ainsworth çocukları 3 geçici kategoriye ayırdı:

1. Ayrılma sonrası çok az huzursuzluk belirtisi gösteren çocuklar (daha sonra kaçınan bağlanan),
2. Ayrılıktan açıkça rahatsız olan fakat duruma ayak uyduran çocuklar (daha sonra güvenli bağlanan)
3. Ayrılıktan açıkça üzgün olan ve uyumsuz davranış gösteren çocuklar (daha sonra güvensiz bağlanan) (Van Rosmalen vd., 2015).

Güvenli Bağlanma: Güvenli bağlanan bebekler laboratuvarda annesi ayrıldıktan sonra huzursuz hissetmiş fakat sonradan bakım veren odaya girdiğinde rahatlamış ve keşfe devam etmişlerdir. Yani bu tür bağlanmaya sahip bebeklerin davranışları; rahatlama, keşif, yakınlık arama için bakım vereni keşif üssü olarak kullanma yönündedir. Laboratuvar deneyinden önce yapılan ev gözlemlerinde bu gruptaki bebeklerin bakıcılarının tepkilerinin tutarlı, ulaşılabilir ve olumlu olarak değerlendirmişlerdir (Dönmez, 2000).

Kaygılı Kaçınmacı Bağlanma: Kaygılı bağlanmaya sahip bebekler laboratuvar ortamında bakım verenleri ayrıldıktan sonra kayıtsız, etkilenmez görünmüşler ve huzursuzluk belirtisi göstermemişler ve dikkatlerini oyuncaklarında gibi göstermişlerdir fakat güvenli bağlananlara göre daha az ilgi ve coşku göstermektedirler. Evde yapılan gözlemlerde bakım verenlerin bebeklerin yakınlık arayışını ve temas isteklerini reddettikleri gözlemlenmiştir (Dönmez, 2000).

Kaygılı/Kararsız Bağlanma: Kaygılı/kararsız bağlanan bebekler bakım verenleri ayrıldıktan sonra öfkeli ve kaygılıdır, zihinleri bakım veren ile o kadar

meşguldür ki keşfe çıkamaz hale gelmişlerdir. Bu gruptaki bebeklerin evde yapılan gözlemlerinde bakım verenin tutumlarının bebeğin sinyallerine tutarsız, ulaşılmaz bazen de kayıtsız olduğu görülmüştür. Hatta zaman zaman bakım verenin bebeğin etkinliğini böldüğü görülmüştür (Dönmez, 2000).

1.3.4. Dörtlü Bağlanma Modeli

Batholomew ve Horowitz, Bowlby'nin içsel modellerini temel alarak bağlanma stillerini olumlu ve olumsuz kutuplarda değerlendiren bir model geliştirmişlerdir. Dörtlü bağlanma modeli içsel modelin ele aldığı benlik ve başkaları üzerinde durur. Burada benlik modelinin olumlu gelişmesi başkalarından bağımsız şekilde kişinin sevebilir, değerli olduğunu ve içselleştirilmiş özsaygıyı göstermektedir. Benlik modelinin olumsuz gelişimi ise başkaları tarafından onay alma ihtiyacı ve düşük özsaygının içselleştirilmesi ile ilişkilendirilir. Başkaları modelinde ise kişi kendisi açısından önemli olan diğerlerine dair beklentiler geliştirir. Bunlar o kişilerin ulaşılabilirliği ve güvenilirliği ile ilgilidir. Başkaları modeli olumsuz geliştiğinde kişi yardım ve yakınlık arama davranışlarını sorunsuz şekilde başkalarına yönlendirebilir. Fakat başkaları modelinin olumsuz olduğu durumlarda kişide yakın ilişkilerden kaçınma, ilişkiler konusunda olumsuzluk ve diğerlerinden sosyal destek alma konusunda problemler görülebilir. Buradan yola çıkarak içsel modellerin kesiştiği olumlu ve olumsuz dörtlü model ortaya çıkmıştır bunlar; güvenli bağlanma, saplantılı bağlanma, kayıtsız bağlanma ve korkulu bağlanma stilidir (Sümer ve Güngör, 1999).

		BENLİK MODELİ	
		(Bağımlılık)	
		Olumlu	Olumsuz
		(Düşük)	(Yüksek)
BAŞKALARI MODELİ	Olumlu	GÜVENLİ (Yakınlık kurma konusunda rahat ve özerk)	SAPLANTILI (İlişkilere takıntılı)
	(Düşük)		
(Kaçınan)	Olumsuz	KAYITSIZ (Yakınlığa karşı kayıtsız ve karşıt-bağımlı)	KORKULU (Yakınlıktan korkan ve sosyal açıdan kaçınan)
	(Yüksek)		

Şekil 1. Dörtlü Bağlanma Modeli

Kaynak: Bartkolomew, K.,ve Horowitz, L. (1991) den Uyarlanmıştır.

Şekil 1, dörtlü bağlanma örüntülerini göstermektedir. Güvenli bağlanma stilinde benlik ve başkaları modeli olumludur. Kişi için hem kendine dair değerlilik duygusu hem de diğer insanların kabul edici ve duyarlı olduğuna dair beklentiler vardır. Saplantılı bağlanma stili, başkalarının olumlu değerlendirilmesi fakat kişinin değersizlik duygusunu göstermektedir. Burada kişi değerli olan başkalarının kabulünü elde etmeye çalışarak kendi değer duygusunu kazanmaya çalışır. Korkulu bağlanma stili, diğerlerinin güvenilmez ve reddedici olacağı beklentisini taşır ve aynı zamanda değersizlik duygusunu gösterir. Kişi başkaları tarafından reddedilmemek için ilişkilerden kaçınır ve böylelikle kendini korumuş olur. Kayıtsız bağlanma stili, diğer insanlara karşı olumsuz beklenti ile birlikte sevmeye değerli olma duygusunu gösterir. Bu tür insanlar hayal kırıklığına uğramamak için yakın ilişkilerden kaçınmaktadırlar (Bartholomew ve Horowitz,1991).

1.3.5. Üç Boyutlu Bağlanma

Hazan ve Shaver, Bowlby'nin bağlanma teorisinin romantik ilişkilerdeki davranış ve duygular gibi kişisel farklılıkları anlamada temel oluşturduğunu idda etmektedir. Hazan ve Shaver'a göre yetişkinlikte kurulan romantik ilişki, çocuklukta bakım veren ile kurulan bağ gibi romantik partnere kurulan bir bağıdır. Yaptıkları

çalışma, yetişkin bağlanması açısından yapılan ilk çalışma niteliğini taşımaktadır. Bağlanma biçimi bebeklikteki gibi olduğu öne sürülmektedir. Bağlanmanın biçimlenme süreci yine bebeklikte olduğu gibi; güvenlik üssü kurma, yakınlık arayışı ve sığınak arayışı şeklindedir (Terzi, 2014). Buradan yola çıkarak Hazan ve Shaver üç kategorili bir ölçek tasarlamışlardır. Ölçekteki üç kategori Ainsworth'ün bebekler ve anneleri ile yaptığı yabancı durumlar deneyinde tanımladığı bağlanma stillerini temel almaktadır. Hazan ve Shaver'in tanımladığı üç bağlanma stili şu şekildedir;

Kaçıngan: Bu bağlanma stiline sahip bireyler diğerlerine güvenmekte zorlanmakta ve diğerleri ile yakınlık kurmaktan rahatsızlık duymamaktadır aynı zamanda diğerleri çok fazla yakınlık kurduğunda gergin hissetmektedirler. Çoğu zaman romantik ilişkideki partnerleri kendilerini rahat hissettiklerinden daha yakın olmalarını isterler.

Endişeli-Kararsız: Bu bağlanma grubundaki bireyler ise genellikle diğerlerinin kendi istedikleri kadar yakınlık göstermediğini düşünmektedirler. Partnerlerinin kendilerini sevmediğini ve onlarla kalmak istemediğini de sıkça düşünmektedirler. Genellikle partnerleri ile çok yakın bir ilişki kurmak isterler fakat bu durum karşı taraf açısından korkutucu olabilmektedir.

Güvenli: Güvenli bağlanan gruptaki bireyler diğerleriyle kolayca yakınlık kurabilmektedir. Diğerleriyle ilişki kurmak ve onlara bağlanmak konusunda konforlu hissederler. Kurdukları ilişkilerde çok fazla yakınlık kurmaktan ya da terk edilmekten endişe duymamaktadırlar (Shaver ve Brennan, 1992).

Hazan ve Shaver, daha önce kimsenin ilişkilerdeki sürekliliğin Bowlby'nin zihinsel modellerindeki meselelerle ilgili olabildiğini araştırmadığını ve aynı zamanda daha önce kimsenin Ainsworth'ün ebeveyn-çocuk ilişkisinde tanımladığı özelliklerin ileride yetişkin romantik bağlanma stillerindeki olası farklılıklara sebep olabileceğini keşfetmediğini görmüştür. Kendi yaptıkları çalışmada Bowlby ve Ainsworth'ün çalışmalarını çocukluk deneyimlerini ele alarak yetişkinlik için geçerli olup olmadığını test etmişlerdir. Hazan ve Shaver bu bağlamda romantik ilişkileri de bağlanma olarak ele almış ve yetişkin bireylerin romantik ilişkilerde gösterdikleri tutum ve inançların Ainsworth'ün kategorilediği bağlanma stilleri ile paralel olarak ilişkili olduğunu iddia etmiştir. Yaptıkları çalışmada; güvenli bağlanma grubuna giren

bireylerin çocukluk yaşantılarının da olumlu olduğunu ve yetişkinlik yaşantılarındaki romantik ilişkilerinde güven ve yakınlıkla olumlu, kıskançlık ile olumsuz ilişkiler bulunmuştur. Beklendiği gibi kaygılı/karasız gruptakiler duygusal yönde iniş çıkış yaşayan, eşlerine karşı güvensizlik duyan ve kıskançlıkları yüksek olan bireylerdir. Kaçınan bağlanma stiline katılımcılar ise diğerlerine güvenmekte zorlanan, romantik ilişkilerinde olumsuz inançlar taşıyan ve yakınlık kurmaktan kaçınan bireylerdir. Bu sonuçlara bakarak Hazan ve Shaver, çocuklukta bağlanmanın yetişkinlikteki ilişkilerde oluşan tutumlarla ilişkili olduğunu göstermişlerdir.

1.3.6. Türkiye’de Yapılan Çalışmalar

Üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışmada katılımcıların bağlanma stilleri, stresle başa çıkma tarzları ve bazı psikolojik belirtiler arasındaki ilişki incelenmiş olup sonucunda literatür ile tutarlı olarak; kaygılı bağlanma biçimi ile stresle başa çıkma yöntemlerinden olan boyun eğici yaklaşım ve çaresiz yaklaşım arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bununla beraber yine kaygılı bağlanan bireylerde kendine güven ve pozitif yaklaşım ile negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bulgulardan yola çıkılarak kaygılı bağlanan bireylerin stresle başa çıkma konusunda kullandıkları yöntemlerin işlevsiz olduğu söylenebilmektedir (Tolan, 2017).

Yapılan bir başka araştırmada ise DSM-5 bağımlılık kriterlerine göre en az bir maddeye bağımlı olan yetişkinlerde madde bağımlılığı ile çocukluk çağı travmaları ve bağlanma stilleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda madde bağımlılığı ile çocukluk çağı travmaları ve bağlanma stilleri arasında pozitif, anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Araştırma bulguları bağlanma stilleri açısından ele alındığında; kaygılı bağlanmanın bütün kullanımı için risk taşıdığı bulunmuştur. Çalışmanın bir diğer bulgusu ise katılımcıların kaçınan, kaygılı/kararsız bağlanma düzeyi arttıkça hint keneviri tüketme riskinin de arttığıdır. Aynı zamanda araştırma bağlanma stillerinin yetişkinlikte alkol bağımlılığı riskini yordadığını göstermektedir. Çocuklukta bakımveren ve çocuk arasındaki güvensiz ilişkinin yetişkinlikteki alkol kullanım riskini arttırdığı görülmüştür (Seyfeli ve Şener, 2022).

Madde kullanımı ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir başka çalışmada, ergenlerin bağlanma stilleri ve madde kullanımları incelenmiş sonucunda

ise güvenli bağlanma olmayan ergenlerde esrar kullanımı güvenli bağlananlara göre yüksek çıkmıştır. Saplantılı bağlanan ergenlerde ise herhangi bir maddeyi denemiş olmak ve madde kullanım oranları diğerlerine göre yüksek çıkmıştır. Yine kayıtsız bağlanan ergenlerde madde kullanımı ve madde deneme oranı yüksek çıkmıştır (Cömert ve Ögel, 2014).

Yine başka bir araştırmada üniversite öğrencilerinde ruh sağlığı belirleyicisi olarak bağlanma stilleri incelenmiştir. Araştırmada psikopatolojinin ortaya çıkmasında bağlanma stillerinin yordayıcılığına bakılmaktadır. Araştırma sonucunda anksiyete ile kaygılı-kararsız bağlanma arasında pozitif yönde ilişki bulunmuştur. Bunun yanında depresyon, psikotizm ve rahatsızlık ciddiyeti indeksi ile kaçınan bağlanma arasında pozitif yönde ilişki bulunurken güvenli bağlanma ile tüm belirtilerin negatif yönde ilişkili olduğu da bulunmuştur (Bilge, 2019).

Çelik'in (2018) yaptığı çalışma da benzer sonuçlar göstermektedir. 442 üniversite öğrencisi ile yapılan çalışmada; bağlanma stilleri, psikolojik iyi oluş ve sosyal güvende hissetme arasındaki ilişki incelenmiş ve sonucunda güvenli bağlanan öğrencilerin psikolojik iyi oluş düzeylerinin yüksek olduğu, güvenli ve saplantılı bağlanmanın psikolojik iyi oluşu yordadığı bulunmuştur (Çelik, 2018).

1.3.7. Dünya’da Yapılan Çalışmalar

Finlandiya’da ergenlerde bağlanma profilleri ile risk alıcı davranışlar arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırma; tamamen güvensiz profildeki ergenlerde madde kullanımı ve zihinsel sağlık problemlerinin en yüksek olduğunu, bunun tersi olarak da tamamen güvenli profildeki ergenlerin madde kullanım ve mental sağlık sorunlarının en düşük olduğunu göstermiştir. Ayrıca ebeveynlere güvenli bağlanmanın öfke kontrol problemlerini ve madde kullanımını engellediği görülmektedir (Flykt vd., 2021).

Çocukluktaki ebeveyn tutumunun yetişkinler üzerindeki etkisini inceleyen bir başka araştırmada analizler; algılanan güvenlik, benlik algısı, dayanıklılık ve pozitif öz-saygı arasında anlamlı ilişkiler olduğunu göstermiştir. Aynı şekilde sonuçlar kişilerin bağlanma stillerinin dayanıklılığı ve kişilerin benlik kavramını etkilediğini göstermektedir (Quintana vd., 2023).

300 lisans öğrencisi ile yapılan bir başka araştırmada; bağlanmanın dayanıklılıkla ilgili bireysel farklılıklara katkıda bulunabileceği öne sürülmüş ve etki eden faktörlere bakılmıştır. Araştırma sonuçları; bağlanmanın dayanıklılık ile ilgili tutum ve davranışları kolaylaştırdığını göstermiştir. Sonuçlar; bağlanmanın öz-yeterlilik ve öz-bakım aracılığı ile dayanıklılığı arttıracak yönündedir. Güvenli bağlanan bireyler kendi yeterliliklerine daha çok güvendikleri ve öz bakımlarına daha çok dikkat ettikleri için daha dayanıklı olabilmektedirler (Bender ve Ingram, 2018).

Bağlanma stilleri ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiyi inceleyen bir diğer çalışma bu ilişkide duygu düzenleme ve psikolojik dayanıklılığın aracı rollerini test etmiştir. Çalışma bulguları güvenli bağlanmanın daha yüksek yeniden değerlendirme ve dayanıklılık ile ilişkili olmasından dolayı kısmen iyi oluş üzerinde etkili olduğunu fakat korkulu bağlanmanın daha yüksek yeniden değerlendirme ve dayanıklılık ile iyi oluş üzerinde dolaylı olumlu etkisi olduğunu göstermektedir.

2. YÖNTEM

Bu bölümde çalışmada kullanılan yöntem alt başlıklar halinde verilmiştir. Çalışmada madde kullanma eğilimi bağımlı değişken, psikolojik dayanıklılık ve bağlanma stilleri ise bağımsız değişken olarak belirlenmiştir

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modelinde Madde kullanma eğilimi, psikolojik dayanıklılık ve bağlanma stilleri arasındaki korelasyon türü ilişkiye bakılacaktır. Korelasyonel araştırmalar iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi incelemek ve neden-sonuç hakkında ipucu sağlamak amacı ile yapılmaktadır (Garip, 2023)

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni Türkiye genelinde 18-35 yaş arası genç yetişkinlerden oluşmaktadır. Bu evren üzerinden basit seçkisiz örnekleme yöntemi ile 18-35 yaş aralığındaki genç yetişkin 394 gönüllü katılımcıdan oluşan örneklem oluşturulmuştur.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları aşağıda detaylı olarak sunulmuştur.

2.3.1. Bilgilendirilmiş Onam ve Sosyodemografik Bilgi Formu

Araştırma anketinin ilk sayfasında katılımcılara çalışma ve araştırmacı hakkında bilgi veren ve aynı zamanda gönüllü olarak katıldıklarına dair onay gerektiren bilgilendirilmiş onam formu bulunmaktadır. Onam formunun ardından cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, çocuk sahibi olma durumu, çalışma durumu, gelir düzeyi ve yaşanan yere dair soruların bulunduğu demografik bilgi formu yer almaktadır.

2.3.2. Madde Kullanma Eğilimi Ölçeği

McAndrew yaptığı bir çalışmada MPPI ölçeğinin 36 maddesinin madde kullanma eğilimini saptayabildiğini bulmuştur. McAndrew yaptığı bu çalışmada MMPI'nin hangi maddelerinin madde kullanma eğilimini saptadığını bulabilmek için; alkol ve madde kullanımına bağlı suç işleyenler, alkol ya da madde kötüye kullanımı olanlar, psikiyatri polikliniği hastaları, bedensel rahatsızlıktan tedavi gören hastalar, Kalifornia Üniversitesi psikoloji bölümü kurs öğrencileri ve Minnesota Üniversitesi birinci sınıf öğrencilerinden oluşan 6 gruba ayrılmış örneklem ile çalışmıştır. Gruplarla yapılan 5 aşamalı değerlendirme çalışmasında birinci aşama; kriter grubunu normaller, bedensel rahatsızlığı olanlar ve psikiyatrik hastalardan ayırt etmek için ki kare kullanılmış ve MMPI'dan alınan 6 maddenin bu özelliğe sahip olduğu görülmüştür. Uygulanan ikinci aşamada kriter grubunu kolej öğrencilerinden ve bedensel rahatsızlığı bulunan katılımcılardan ayırabilecek maddelere bakılmış ve 19 madde bulunmuştur. Üçüncü aşamada ise kriter grubunu madde kullanmayan ve psikiyatriye başvuran hastalardan ayırt eden maddelere bakılmış sonucunda 19 madde saptanmıştır. Toplamda 36 maddeden oluşan yeni ölçek Madde Kullanma Eğilimi Ölçeği (Substance Abuse Proclivity Scale SAP) olarak adlandırılmıştır. Ölçeğin Türk örnekleminde değerlendirilmesi, güvenilirlik ve geçerlilik çalışmaları Ceyhun ve arkadaşları (2001) tarafından yapılmıştır. Yapılan çalışmada madde bağımlıları, alkol bağımlıları, psikiyatrik hasta ve normal olmak üzere 4 grup ile çalışılmış olup MMPI maddeleri Türkçe çevirisinden değiştirilmeden kullanılmıştır. Tüm deneklere MMPI uygulanmış ve Mac Andrew Alkolizm Ölçeği'nin 49 maddesi, SAP'ın ise 36 maddesi değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda; SAP'ın kesim puanı 16 olarak alındığında madde bağımlılığı olan hastaların %84'ünü doğru saptadığı görülmüştür. Testin güvenilirliğine bakıldığında 5 hafta arayla deneklere birden çok kez uygulama yapılmış ve test tekrar test tekniği ve Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon tekniği kullanılmıştır. Toplam puan korelasyonu.63'tür. Çalışma sonucunda SAP ve MAC'ten aldıkları puanlar beklentiyle uyumlu olarak en yüksek madde bağımlısı grupta çıkmıştır. Pozitif kestirim değerinin %84 olması nedeniyle SAP'ın sınıflandırmasının iyi olduğunu göstermektedir. Ölçeğin madde bağımlılığına eğilimi ölçtüğü söylenebilmektedir. (Ceyhun vd., 2021, s. 87-93)

2.3.3. Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği

Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği 2001’de Friborg ve arkadaşları tarafından geliştirmiştir. Ölçek; kişisel güç, yapısal stil, sosyal yeterlilik, aile uyumu, sosyal kaynaklar alt boyutlarından oluşmaktadır. Friburg’un 2005’te yaptığı çalışmada kişisel güç alt boyutu, ‘kendilik algısı’ ve ‘gelecek algısı’ olarak iki farklı alt boyuta ayrılmıştır böylelikle ölçek toplamda 6 alt boyutlu yapı haline gelmiştir. Deneklerin önyargılı değerlendirme yapmasının önüne geçmek için ölçekte olumlu ve olumsuz özellikler farklı taraflarda verilmiş ve şematik biçimde 5 ayrı kutucukla değerlendirilme yapılmıştır. Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları Basım ve Çetin (2011) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin Türkçe’ye çevrilmesinde yapılan ilk çeviri, ilk çevirinin gözden geçirilmesi, geri çeviri gibi aşamalı teknik kullanılmıştır. Basım ve Çetin’in yaptıkları çalışmada, özgün ölçekle uyumlu ‘Yapısal stil’, ‘Aile uyumu’, ‘Sosyal yeterlilik’, Sosyal kaynaklar’, ‘Gelecek algısı’, ‘Kendilik algısı’ alt boyutları doğrulanmıştır. Ölçeğin alt boyutlarının iç tutarlılık katsayıları 0,66 ile 0,81 arasındadır. Ölçeğin güvenilirlik çalışmaları test tekrar test yöntemi ile yapılmış olup katılımcılara 23 gün ara ile uygulanmıştır ve güvenilirlik düzeyi 0,68 ile 0,81 arasında olduğu bulunmuştur. Ölçüt bağımlılığı geçerliliğinin saptanması için sosyal karşılaştırma ölçeği ve kontrol odağı ölçeği kullanılmıştır ve sosyal karşılaştırma ölçeği ile yetişkinler için psikolojik dayanıklılık ölçeği arasında $p<0,01$ anlamlı pozitif yönde ilişki bulunmuştur. Ölçek psikometrik yönden kabul edilir derecede güvenilirlik ve geçerliliğe sahiptir. (Basım ve Çetin, 2011, s. 104-114)

2.3.4. Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği

Griffin ve Bartholomew 1994’te dörtlü boyutlu bağlanmanın ölçümü için 30 maddelik bir ölçek geliştirmişlerdir. Türkiye’de ölçeğin uyarlaması Sümer ve Göngör (1999) tarafından yapılmış olup İlişki Ölçekleri Anketi olarak adlandırılmıştır. Ülkemizde dörtlü bağlanma modeli ile ilgili İlişki Ölçekleri Anketi (SümerveGüngör, 1999), Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri (Kırimer vd., 2014), Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri (2016) kullanılmaktadır fakat üç boyutlu bağlanma stilini ölçen herhangi bir ölçüm aracı bulunmamaktadır. Bu nedenle Erzen (2016) bağlanma stillerinin ölçümünde alternatif bir ölçüm aracı olan Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri

ölçeğini geliştirmiştir. Ölçek 5’li likert tipte ve 33 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin 3 alt boyutu bulunmaktadır ve ters maddesi yoktur. Çalışmanın dil ve anlam geçerliliği bulgularına bakıldığında uzmanların verdikleri puanlara göre Cohen Kappa uyuma endeksine bakılmış ve indeks katsayısı 0.72 olarak değerlendirilmiştir. İçerik geçerliliği için yine uzmanlardan 10 üzerinden puanlama istenmiş ve 7 sınır puanı olarak kabul edilmiştir. Cohen Kappa uyuma endeksine bakılmış ve 0.87 olarak belirlenmiştir. Yapı geçerliliğine bakmak için açıklayıcı faktör analizi yapılmış ve maddelerin üç alt boyutta tutarlı şekilde toplandığı bulunmuştur. Üç alt boyutun hangi bağlanma stilleri ile ilişkili olduğuna bakıldığında Ainsworth’ün (1978) çalışmasına paralel şekilde kaçınan bağlanma, kaygılı-kararsız bağlanma ve güvenli bağlanma olarak belirlendiği görülmüştür. Ölçeğin güvenirlik analizinde Cronbach Alfa iç tutarlılık kat sayısı kullanılmış ve kaçınan, güvenli ve kaygılı bağlanma alt boyutları için sırasıyla .80, .69, .71 değerleri bulunmuştur. (Erzen, 2016)

2.4. Verilerin Analizi

Bu çalışmada, toplanan veriler SPSS v27 istatistik yazılımı kullanılarak analiz edilmiştir. Veri girişleri kontrol edilmiş ve 394 veri üzerinden analizler gerçekleştirilmiştir. Verilerin normal dağılımını değerlendirmek için çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerleri incelenmiştir. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin -2 ile +2 arasında olması, ayrıca histogram ve beklenen olasılık grafiklerinin normal dağılıma yakın olduğu görülerek veri setinin normal dağılım gösterdiği sonucuna varılmıştır. Bu yüzden, bu çalışmada parametrik analiz yöntemleri kullanılmıştır (George ve Mallery, 2010; Tabachnick vd., 2013). Madde Kullanma Eğilimi Ölçeği (SAP) ve Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği (ÜBBSÖ) ile Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (YPDÖ) alt boyutları arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla Pearson Korelasyon Analizi kullanılmıştır. ÜBBSÖ ve YPDÖ’nün alt boyutlarının SAP değişkenini ne ölçüde yordadığını belirlemek için Hiyerarşik Regresyon Analizi uygulanmıştır. Ayrıca, demografik değişkenlere göre iki gruptan oluşan kategorik değişkenlerin SAP, ÜBBSÖ, YPDÖ ve alt boyutlarına ilişkin puan ortalamaları arasındaki farklılığı tespit etmek için “Bağımsız Örneklemeler T-testi” kullanılmıştır. Grup sayısı üç ve daha fazla olan kategorik değişkenlerin SAP,

ÜBBSÖ, YPDÖ ve alt boyutlarına ilişkin puan ortalamaları arasındaki farklılığı tespit etmek için ise “Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)” kullanılmıştır. Tüm hipotez testlerinde, anlamlılık düzeyi olarak 0.05 kabul edilmiştir.

3. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde verilerin analizinden elde edilen bulgular tablolar kullanılarak detaylı şekilde yorumlanmıştır.

3.1. Katılımcıların Sosyodemografik Bilgileri

Araştırmaya dahil olan 394 katılımcıya ilişkin sosyodemografik bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Sosyodemografik Değişkenlere Dair Bilgilere Dair Bilgiler

Değişken		
	<i>Ort.</i>	<i>SS</i>
Yas	26.93	4.88
	<i>n</i>	<i>%</i>
Cinsiyet		
Kadın	214	54.31
Erkek	180	45.69
Eğitim Durumu		
Lise	142	36.04
Ön lisans-lisans	224	56.85
Lisansüstü	28	7.11
Medeni Durum		
Bekar	305	77.41
Evli	89	22.59
Cocuk Sahibi olma Durumu		
Havır	339	86.04
Evet	55	13.96
Çalışma Durumu		
Havır	145	36.80
Evet	249	63.20
Gelir düzeyi		
Düşük	70	17.77
Orta ve üstü	324	82.23
Yaşanılan Yer		
Şehir	235	59.64
Büyükşehir	159	40.36

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların yaş ortalaması 26.93 (Ss = 4.88) olarak hesaplanmıştır. Cinsiyet dağılımı incelendiğinde, 214 katılımcı (%54.31) kadın, 180 katılımcı (%45.69) erkektir. Eğitim seviyesine göre, 142 kişi (%36.04) lise, 224 kişi (%56.85) ön lisans veya lisans, 28 kişi (%7.11) ise lisansüstü eğitim almıştır. Medeni durum açısından, 305 kişi (%77.41) bekar, 89 kişi (%22.59) evlidir. Çocuk sahibi olma durumuna bakıldığında, 339 katılımcı (%86.04) çocuksuz, 55 katılımcı ise (%13.96) çocuk sahibidir. Çalışma durumu incelendiğinde, 145 kişi (%36.80) çalışmıyor, 249 kişi (%63.20) çalışıyor olarak belirtmiştir. Gelir düzeyi açısından, 70 kişi (%17.77) düşük, 324 kişi (%82.23) orta ve üstü gelir seviyesine sahiptir. 235 katılımcı (%59.64) şehirde, 159 katılımcı (%40.36) büyükşehirde yaşamaktadır.

Tablo 2. SAP, YPDÖ, ÜBBSÖ ve Alt Boyutları Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistik Değerleri

Değişkenler	Ort.	SS	Min	Max	Skewness	Kurtosis
SAP	15.95	2.33	9.00	25.00	0.36	0.83
YPDÖ						
Yapısal Stil	17.37	2.41	8.00	20.00	-1.39	1.73
Gelecek Algısı	17.81	1.71	11.00	20.00	-1.30	1.77
Aile Uyumu	26.60	3.01	14.00	30.00	-1.64	1.74
Kendilik Algısı	27.05	2.31	18.00	30.00	-1.51	1.96
Sosyal Yeterlilik	26.15	2.08	17.00	30.00	-1.07	1.93
Sosyal Kaynaklar	31.25	2.44	21.00	35.00	-1.15	1.62
ÜBBSÖ						
Güvenli Bağlanma	20.64	2.41	10.00	25.00	-0.52	1.49
Kaçınan Bağlanma	13.11	3.79	7.00	33.00	0.40	0.43
Kaygılı Kararsız Bağlanma	10.93	3.79	6.00	28.00	0.68	0.34

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 2' de görüldüğü gibi SAP toplam ortalaması 15.95 ± 2.33 , YPDÖ alt boyutları Yapısal Stil ortalaması 17.37 ± 2.41 , Gelecek Algısı ortalaması 17.81 ± 1.71 , Aile Uyumu ortalaması 26.60 ± 3.01 , Kendilik Algısı ortalaması 27.05 ± 2.31 , Sosyal Yeterlilik ortalaması 26.15 ± 2.08 , Sosyal Kaynaklar ortalaması 31.25 ± 2.44 ; ÜBBSÖ alt boyutu Güvenli Bağlanma ortalaması 20.64 ± 2.41 , Kaçınan Bağlanma ortalaması

13.11±3.79, Kaygılı Kararsız Bağlanma ortalaması 10.93 ± 3.79 olarak hesaplanmıştır. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin ise -1.64 ile 1.96 arasında olduğu görülmektedir. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin -2 ile +2 arasında olduğu durumlarda verilerin normal dağılım gösterdiği kabul edilmektedir (George ve Mallery, 2010).

3.2. Madde Kullanma Eğilimi ile Bağlanma Stilleri ve Psikolojik Dayanıklılık Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular

Katılımcıların Madde Kullanma Eğilimi Ölçeği (SAP) ile Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği (ÜBBSÖ), Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (YPDÖ) ve alt boyutları puan ortalamaları arasındaki ilişkileri incelemek için Pearson Korelasyon Analizi ve Hiyerarşik Regresyon Analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. SAP, YPDÖ ve ÜBBSÖ ve Alt Boyutları Arasındaki İlişkiye Dair Korelasyon Analizi Sonuçları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. SAP	-									
2. Güvenli Bağlanma	-.04	-								
3. Kaçınan Bağlanma	.50 [*]	.02	-							
4. Kaygılı Kararsız Bağlanma	.49 [*]	-.09	.80 [*]	-						
5. YPDÖ Yapısal Stil	-.20 [*]	.13 [*]	-.28 [*]	-.35 [*]	-					
6. YPDÖ Gelecek Algısı	-.09	.20 [*]	-.20 [*]	-.34 [*]	.55 [*]	-				
7. YPDÖ Aile Uyumu	-.14 [*]	.26 [*]	-.30 [*]	-.44 [*]	.62 [*]	.64 [*]	-			
8. YPDÖ Kendilik Algısı	-.13 [*]	.27 [*]	-.19 [*]	-.37 [*]	.61 [*]	.62 [*]	.68 [*]	-		
9. YPDÖ Sosyal Yeterlilik	-.11 [*]	.22 [*]	-.16 [*]	-.35 [*]	.43 [*]	.58 [*]	.60 [*]	.56 [*]	-	
10. YPDÖ Sosyal Kaynaklar	-.09	.14 [*]	-.20 [*]	-.26 [*]	.47 [*]	.55 [*]	.62 [*]	.56 [*]	.56 [*]	-

Not. * p < 0.01, SAP: Madde Kullanma Eğilimi Ölçeği, YPDÖ: Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği, ÜBBSÖ: Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Analiz sonuçlarına göre, SAP ile Kaçınan Bağlanma ($r = 0.50, p < 0.01$) ve Kaygılı Kararsız Bağlanma ($r = 0.49, p < 0.01$) arasında pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki mevcuttur. Öte yandan, SAP ile YPDÖ'nün Yapısal Stil ($r = -0.20, p < 0.01$) Aile Uyumuna ($r = -0.14, p < 0.01$), Kendilik Algısı ($r = -0.13, p < 0.01$) ve Sosyal Yeterlilik ($r = -0.11, p < 0.01$) alt boyutları arasında negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Ancak SAP ile Güvenli Bağlanma ($r = -0.04, p > 0.05$), YPDÖ Gelecek Algısı ($r = -0.09, p > 0.05$), YPDÖ Sosyal Kaynaklar ($r = -0.09, p > 0.05$) Kaynaklar alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Güvenli Bağlanma ile YPDÖ Yapısal Stil ($r = 0.13, p < 0.01$), Gelecek Algısı ($r = 0.20, p < 0.01$), Aile Uyumuna ($r = 0.26, p < 0.01$), Kendilik Algısı ($r = 0.27, p < 0.01$), Sosyal Yeterlilik ($r = 0.22, p < 0.01$) ve Sosyal Kaynaklar ($r = 0.14, p < 0.01$) arasında pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler saptanmıştır.

Kaçınan Bağlanma ile YPDÖ Yapısal Stil ($r = -0.28, p < 0.01$), Gelecek Algısı ($r = -0.20, p < 0.01$), Aile Uyumuna ($r = -0.30, p < 0.01$), Kendilik Algısı ($r = -0.19, p < 0.01$), Sosyal Yeterlilik ($r = -0.16, p < 0.01$) ve Sosyal Kaynaklar ($r = -0.20, p < 0.01$) arasında negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir.

Kaygılı Kararsız Bağlanma ile YPDÖ Yapısal Stil ($r = -0.35, p < 0.01$), Gelecek Algısı ($r = -0.34, p < 0.01$), Aile Uyumuna ($r = -0.44, p < 0.01$), Kendilik Algısı ($r = -0.37, p < 0.01$), Sosyal Yeterlilik ($r = -0.35, p < 0.01$) ve Sosyal Kaynaklar ($r = -0.26, p < 0.01$) arasında negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler gözlemlenmiştir.

Hiyerarşik regresyon analizi öncesi analizin varsayımları test edilmiştir. Çoklu normallik varsayımı için Normal p-p plot of Regression Standardized Residual grafiği, Doğrusallık ve Eş varyanslılık varsayımı için Scatterplot grafikleri incelenmiş ve bu varsayımların karşılandığı görülmüştür (Osborne ve Walters, 2002). Çoklu doğrusal bağlantısallık varsayımı için ise Tolerance ve VIF değerleri incelenmiştir. Model 1 için VIF değerleri 1.9-2.7 aralığında Tolerance değerleri ise 0.37-0.54 aralığında; model 2 için VIF değerleri 1.1-3.6 aralığında Tolerance değerleri ise 0.35-0.89 aralığında bulunmuştur. VIF değerlerinin 10'da küçük olduğu görüldüğünden çoklu doğrusal bağlantı olmaması varsayımı karşılanmıştır (Menard, 2009). Otokorelasyon varsayımı için de Durbin Watson değeri incelenmiştir (1.71). Bu değerin 0-4 arasında olması ve 2'ye yakın olması nedeniyle bu varsayım da karşılanmıştır.

Tablo 4. SAP Puan Ortalamalarının Yordayıcılarına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	<i>B</i>	<i>SH</i>	95.00% GA	β	<i>t</i>	<i>p</i>	ΔR^2
Model 1							
Sabit	19.67	1.76	[16.21, 23.13]	0.00	11.17	<.001	
YPDÖ							
Yapısal Stil	-0.19	0.07	[-0.32, -0.06]	-0.20	-2.92	.004	
Gelecek Algısı	0.10	0.10	[-0.09, 0.29]	0.07	1.00	.316	.04
Aile Uyum	-0.02	0.06	[-0.14, 0.10]	-0.03	-0.31	.755	
Kendilik Algısı	-0.02	0.08	[-0.17, 0.13]	-0.02	-0.25	.804	
Sosyal Yeterlilik	-0.06	0.08	[-0.21, 0.09]	-0.05	-0.79	.428	
Sosyal Kaynaklar	0.02	0.06	[-0.11, 0.14]	0.02	0.24	.812	
Model 2							
Sabit	11.17	1.84	[7.56, 14.79]	0.00	6.07	<.001	
YPDÖ							
Yapısal Stil	-0.12	0.06	[-0.24, -0.009]	-0.13	-2.12	.035	
Gelecek Algısı	0.11	0.09	[-0.06, 0.28]	0.08	1.31	.190	
Aile Uyum	0.11	0.06	[-0.002, 0.22]	0.14	1.93	.055	
Kendilik Algısı	-0.01	0.07	[-0.14, 0.12]	-0.01	-0.16	.876	
Sosyal Yeterlilik	-0.03	0.07	[-0.16, 0.11]	-0.02	-0.40	.689	.24
Sosyal Kaynaklar	-0.007	0.06	[-0.12, 0.11]	0.007	-0.12	.906	
ÜBBSÖ							
Güvenli Bağlanma	-0.05	0.04	[-0.13, 0.04]	-0.05	-1.07	.285	
Kaçınan Bağlanma	0.17	0.05	[0.08, 0.26]	0.27	3.58	<.001	
Kaygılı Kararsız Bağlanma	0.18	0.05	[0.09, 0.28]	0.30	3.71	<.001	

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yapılan analiz sonucuna göre model 1 için kurulan regresyon modelinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($F(6, 387) = 3.01, p = .007, \Delta R^2 = .04$). Bu model, YPDÖ alt boyutlarının SAP değişkenindeki varyasyonun %4.46'sini açıkladığını göstermektedir. Yine model 2 için kurulan regresyon modelinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($F(3, 384) = 43.89, p < .001, \Delta R^2 = .24$). Bu modelde Güvenli Bağlanma, Kaçınan Bağlanma ve Kaygılı Kararsız

Bağlanma'nın eklenmesinin SAP değişkenindeki varyasyonun %24.39'unu açıkladığını göstermektedir.

YPDÖ Yapısal Stil alt boyutunun SAP değişkeninin anlamlı yordayıcısı olduğu bulunmuştur ($B = -0.12$, $t(384) = -2.12$, $p = .035$). Bu da ortalama olarak, YPDÖ Yapısal Stil'deki bir birimlik artışın SAP değerini 0.12 birim azaltacağını göstermektedir.

Kaçınan Bağlanma alt boyutunun SAP değişkeninin anlamlı yordayıcısı olduğu bulunmuştur ($B = 0.17$, $t(384) = 3.58$, $p < .001$). Bu da ortalama olarak, Kaçınan Bağlanma'daki bir birimlik artışın SAP değerini 0.17 birim artıracığını göstermektedir. Benzer şekilde Kaygılı Kararsız Bağlanma alt boyutunun SAP değişkeninin anlamlı yordayıcısı olduğu bulunmuştur ($B = 0.18$, $t(384) = 3.71$, $p < .001$). Ortalama olarak Kaygılı Kararsız Bağlanma'daki bir birimlik artışın SAP değerini 0.18 birim artıracığını göstermektedir.

3.3. SAP, ÜBBSÖ, YPDÖ ve Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Cinsiyete Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular

Kadın ve erkek katılımcıların SAP, ÜBBSÖ, YPDÖ ve alt boyutları puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını sınamak için “bağımsız örneklem t-testi” yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 5. SAP, YPDÖ, ÜBBSÖ ve Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Cinsiyete Göre Farklılaşmasına İlişkin T-Testi Sonuçları

Değişken	Kadın (n= 214)		Erkek (n= 180)		<i>t</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
	<i>Ort.</i>	<i>SS.</i>	<i>Ort.</i>	<i>SS.</i>			
SAP	16.17	2.27	15.69	2.38	2.07	.040	0.21
Güvenli Bağlanma	20.89	2.30	20.36	2.51	2.20	.029	0.22
Kaçınan Bağlanma	13.59	3.74	12.55	3.77	2.74	.007	0.28
Kaygılı Kararsız Bağlanma	11.21	3.55	10.59	4.05	1.60	.111	0.16
YPDÖ Yapısal Stil	17.31	2.38	17.44	2.45	-0.52	.607	0.05
YPDÖ Gelecek Algısı	17.79	1.71	17.84	1.80	-0.31	.756	0.03
YPDÖ Aile Uyumu	26.57	2.92	26.65	3.12	-0.28	.782	0.03
YPDÖ Kendilik Algısı	26.89	2.39	27.25	2.22	-1.55	.122	0.16
YPDÖ Sosyal Yeterlilik	26.17	1.81	26.13	2.36	0.19	.848	0.02
YPDÖ Sosyal Kaynaklar	31.25	2.23	31.25	2.67	0.01	.993	0.00

Not. SAP: Madde Kullanma Eğilimi Ölçeği, YPDÖ: Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği, ÜBBSÖ: Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği, d: Cohen's d

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 5 incelendiğinde, cinsiyete göre katılımcıların SAP puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur [$t(392) = 2.07$, $p = .040$, $d = 0.21$]. Kadın katılımcıların SAP puan ortalaması (Ort. = 16.17, Ss = 2.26) erkek katılımcıların puan ortalamasından (Ort. = 15.69, Ss = 2.38) anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.

Cinsiyete göre katılımcıların Güvenli Bağlanma puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur [$t(392) = 2.20$, $p = .029$, $d = 0.22$]. Kadın katılımcıların Güvenli Bağlanma puan ortalaması (Ort. = 20.89, Ss = 2.30) erkek katılımcıların puan ortalamasından (Ort. = 20.36, Ss = 2.51) anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca, Kaçınan Bağlanma puan ortalamalarında da cinsiyete göre anlamlı fark tespit edilmiştir [$t(392) = 2.74$, $p = .007$, $d = 0.28$]. Kadınların

Kaçınan Bağlanma puan ortalaması (Ort. = 13.59, Ss = 3.74) erkeklerin puan ortalamasından (Ort. = 12.55, Ss = 3.77) anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.

Cinsiyete göre katılımcıların SAP, Kaygılı Kararsız Bağlanma, Yapısal Stil, Gelecek Algısı, Aile Uyum, Kendilik Algısı, Sosyal Yeterlilik, Sosyal Kaynaklar puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p > 0.05$).

3.4. SAP, ÜBBSÖ, YPDÖ ve Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Medeni Duruma Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular

Medeni duruma göre katılımcıların SAP, ÜBBSÖ, YPDÖ ve alt boyutları puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını sınamak için “bağımsız örneklem t-testi” yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. SAP, YPDÖ, ÜBBSÖ ve Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Medeni Duruma Göre Farklılaşmasına İlişkin T-Testi Sonuçları

	Bekar (n= 305)		Evli (n= 89)		<i>t</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
	<i>Ort.</i>	<i>SS.</i>	<i>Ort.</i>	<i>SS.</i>			
SAP	16.31	2.35	14.71	1.77	6.97	< .001	0.77
Güvenli Bağlanma	20.55	2.26	20.98	2.84	-1.31	.193	0.17
Kaçınan Bağlanma	13.46	3.79	11.94	3.56	3.47	< .001	0.41
Kaygılı Kararsız Bağlanma	11.24	3.85	9.84	3.40	3.32	.001	0.39
YPDÖ Yapısal Stil	17.29	2.45	17.66	2.28	-1.30	.194	0.16
YPDÖ Gelecek Algısı	17.87	1.76	17.61	1.52	1.27	.204	0.16
YPDÖ Aile Uyum	26.52	3.05	26.90	2.87	-1.05	.295	0.13
YPDÖ Kendilik Algısı	26.98	2.37	27.29	2.10	-1.11	.269	0.14
YPDÖ Sosyal Yeterlilik	26.13	2.04	26.21	2.21	-0.33	.742	0.04
Sosyal Kaynaklar	31.31	2.45	31.04	2.40	0.91	.365	0.11

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 6 incelendiğinde, medeni duruma göre katılımcıların SAP puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur [$t(392) = 6.97, p < .001, d = 0.77$]. Bekar katılımcıların SAP puan ortalaması (Ort. = 16.31, Ss = 2.35), evli katılımcıların puan ortalamasından (Ort. = 14.71, Ss = 1.77) daha yüksek bulunmuştur.

Medeni duruma göre katılımcıların Kaçınan Bağlanma puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur [$t(392) = 3.47, p < .001, d = 0.41$]. Bekar katılımcıların puan ortalaması (Ort. = 13.46, Ss = 3.79) evli katılımcıların puan ortalamasından (Ort. = 11.94, Ss = 3.56) daha yüksektir.

Medeni duruma göre katılımcıların Kaygılı Kararsız Bağlanma puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur [$t(392) = 3.32, p = .001, d = 0.39$]. Bekar katılımcıların Kaygılı Kararsız Bağlanma puan ortalaması (Ort. = 11.24 Ss = 3.85) evli katılımcılardan (Ort. = 9.84, Ss = 3.40) daha yüksektir.

Medeni duruma göre Güvenli Bağlanma, YPDÖ Yapısal Stil, YPDÖ Gelecek Algısı, YPDÖ Aile Uyumu, YPDÖ Kendilik Algısı, YPDÖ Sosyal Yeterlilik, YPDÖ Sosyal Kaynaklar puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunamamıştır ($p > 0.05$).

3.5. SAP, ÜBBSÖ, YPDÖ ve Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Eğitim Durumuna Göre Farklaşmasına İlişkin Bulgular

Eğitim durumuna göre katılımcıların SAP, ÜBBSÖ, YPDÖ ve alt boyutları puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını sınamak için “ANOVA ” yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. SAP, YPDÖ, ÜBBSÖ ve Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Eğitim Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin ANOVA sonuçları

	Grup	<i>n</i>	<i>Ort.</i>	<i>SS</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	η_p^2	Fark
SAP	Lise	142	17.21	1.73	39.51	<.001	0.17	a>b,c
	Ön lisans-Lisans	224	15.29	2.40				
	Lisansüstü	28	14.82	1.52				
ÜBBSÖ Güvenli B.	Lise	142	20.67	1.97	0.93	.394	0.00	
	Ön lisans-Lisans	224	20.56	2.51				
	Lisansüstü	28	21.21	3.40				
Kaçınan B.	Lise	142	15.73	2.50	76.77	<.001	0.28	a>b,c c>b
	Ön lisans-Lisans	224	11.45	3.61				
	Lisansüstü	28	13.18	3.09				
Kaygılı Kararsız B.	Lise	142	13.08	2.24	44.74	<.001	0.19	a>b,c
	Ön lisans-Lisans	224	9.60	3.94				
	Lisansüstü	28	10.61	3.95				
YPDÖ, Yapısal Stil	Lise	142	17.19	2.25	0.64	.529	0.00	
	Ön lisans-Lisans	224	17.48	2.56				
	Lisansüstü	28	17.39	1.99				
Gelecek Algısı	Lise	142	17.99	1.52	1.31	.272	0.01	
	Ön lisans-Lisans	224	17.70	1.85				
	Lisansüstü	28	17.79	1.40				
Aile Uyumu	Lise	142	26.56	2.81	0.03	.969	0.00	
	Ön lisans-Lisans	224	26.62	3.17				
	Lisansüstü	28	26.68	2.79				
Kendilik Algısı	Lise	142	27.08	2.17	0.32	.724	0.00	
	Ön lisan-Lisans	224	27.00	2.44				
	Lisansüstü	28	27.36	1.95				
Sosyal Yeterlilik	Lise	142	26.00	1.96	0.71	.490	0.00	
	Ön lisans-Lisans	224	26.21	2.11				
	Lisansüstü	28	26.43	2.35				
Sosyal Kaynaklar	Lise	142	31.19	2.42	.10	.905	.000	
	Ön lisan-Lisans	224	31.30	2.49				
	Lisansüstü	28	31.18	2.21				

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 7 incelendiğinde, öğrenim durumuna göre katılımcıların SAP puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur [$F(2, 391) = 39.51, p < .001, \eta^2 = 0.17$]. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için yapılan Scheffe çoklu karşılaştırma testi sonucunda, lise mezunu olan katılımcıların SAP puan ortalaması (Ort. = 17.21, Ss = 1.73) ön-lisans/lisans mezunu (Ort. = 15.29, Ss = 2.40) ve lisansüstü mezunu (Ort. = 14.82, Ss = 1.52) katılımcıların puan ortalamasından anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.

Eğitim durumuna göre katılımcıların Kaçınan Bağlanma puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur [$F(2, 391) = 76.77, p < .001, \eta^2 = 0.28$]. Yapılan Scheffe çoklu karşılaştırma testi sonucunda, lise mezunu olan katılımcıların Kaçınan Bağlanma puan ortalaması (Ort. = 15.73, Ss = 2.50) önlisans/lisans mezunu (Ort. = 11.45, Ss = 3.61) ve lisansüstü mezunu (Ort. = 13.18, Ss = 3.09) katılımcıların puan ortalamasından anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca lisansüstü mezunu olanların ortalaması (Ort. = 13.18, Ss = 3.09) önlisans/lisans mezunu (Ort. = 11.45, Ss = 3.61) olanlardan daha yüksek bulunmuştur.

Eğitim durumuna göre katılımcıların Kaygılı Kararsız Bağlanma puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur [$F(2, 391) = 44.74, p < .001, \eta^2 = 0.19$]. Yapılan Scheffe çoklu karşılaştırma testi sonucunda, lise mezunu olan katılımcıların Kaygılı Kararsız Bağlanma puan ortalaması (Ort. = 13.08, Ss = 2.24) önlisans/lisans mezunu (Ort. = 9.60, Ss = 3.94) ve lisansüstü mezunu (Ort. = 10.61, Ss = 3.95) katılımcıların puan ortalamasından anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.

Eğitim durumuna göre katılımcıların Güvenli Bağlanma puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. ($p > 0.05$). Eğitim durumuna göre katılımcıların YPDÖ alt boyutlarından olan; Yapısal Stil, Gelecek Algısı, Aile Uyumu, Kendilik Algısı, Sosyal Yeterlilik, Sosyal Kaynaklar puan ortalamaları arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. ($p > 0.05$)

3.6. SAP, ÜBBSÖ, YPDÖ ve Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Çocuk Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular

Çocuk sahibi olma durumuna göre katılımcıların SAP, ÜBBSÖ, YPDÖ ve alt boyutları puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını sınamak için “bağımsız örneklem t-testi” yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. SAP, YPDÖ, ÜBBSÖ ve Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Çocuk Sahip Olma Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin T-Testi Sonuçları

	Hayır (n= 339)		Evet (n= 55)		t	p	d
	Ort.	SS.	Ort.	SS.			
SAP	16.14	2.32	14.82	2.04	4.36	<.001	0.60
Güvenli Bağlanma	20.64	2.38	20.65	2.62	-0.03	.974	0.00
Kaçınan Bağlanma	13.40	3.83	11.33	2.99	4.58	<.001	0.61
Kaygılı Kararsız Bağlanma	11.18	3.85	9.35	3.01	4.03	<.001	0.53
YPDÖ Yapısal Stil	17.32	2.39	17.67	2.55	-1.00	.317	0.14
YPDÖ Gelecek Algısı	17.82	1.73	17.76	1.60	0.21	.830	0.03
YPDÖ Aile Uyum	26.54	3.04	27.02	2.85	-1.10	.272	0.16
YPDÖ Kendilik Algısı	27.05	2.34	27.09	2.16	-0.13	.897	0.02
YPDÖ Sosyal Yeterlilik	26.15	2.08	26.13	2.05	0.09	.931	0.01
YPDÖ Sosyal Kaynaklar	31.23	2.47	31.36	2.26	-0.37	.713	0.06

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 8 incelendiğinde, çocuk sahibi olma durumuna göre katılımcıların SAP puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur [$t(392) = 4.36$, $p < .001$, $d = 0.60$]. Çocuksuz katılımcıların SAP puan ortalaması (Ort. = 16.14, Ss =

2.32), çocuk sahibi katılımcıların puan ortalamasından (Ort. = 14.82, Ss = 2.04) daha yüksektir.

Çocuk sahibi olma durumuna göre katılımcıların Kaçınan Bağlanma puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur [$t(392) = 4.58, p < .001, d = 0.61$]. Çocuksuz katılımcıların Kaçınan Bağlanma puan ortalaması (Ort. = 13.40, Ss = 3.83), çocuk sahibi olanların ortalamasından (Ort. = 11.33, Ss = 2.99) daha yüksektir. Benzer şekilde Kaygılı Kararsız Bağlanma puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur [$t(392) = 4.03, p < .001, d = 0.53$]. Çocuksuz olanların Kaygılı Kararsız Bağlanma puan ortalaması (Ort. = 11.18, Ss = 3.85), çocuk sahibi olanlardan (Ort. = 9.35, Ss = 3.01) daha yüksektir. Çocuk sahibi olma durumuna göre katılımcıların Güvenli Bağlanma puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. ($p > 0.05$)

3.7. SAP, ÜBBSÖ, YPDÖ ve Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Çalışma Durumuna Göre Farklaşmasına İlişkin Bulgular

Çalışma durumuna göre katılımcıların SAP, ÜBBSÖ, YPDÖ ve alt boyutları puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını sınamak için “bağımsız örneklem t-testi” yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. SAP, YPDÖ, ÜBBSÖ ve Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Çalışma Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin T-Testi Sonuçları

	Hayır (n= 145)		Evet (249)		<i>t</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
	<i>Ort.</i>	<i>SS.</i>	<i>Ort.</i>	<i>SS.</i>			
SAP	17.46	1.58	15.08	2.24	12.29	< .001	1.23
Güvenli Bağlanma	20.77	1.83	20.57	2.69	0.88	.377	0.09
Kaçınan Bağlanma	15.77	2.34	11.57	3.61	14.03	< .001	1.38
Kaygılı Kararsız Bağlanma	13.31	2.14	9.54	3.86	12.49	< .001	1.21
YPDÖ Yapısal Stil	17.43	2.08	17.34	2.59	0.36	.721	0.04
YPDÖ Gelecek Algısı	18.00	1.60	17.70	1.77	1.69	.092	0.18
YPDÖ Aile Uyum	26.61	2.78	26.60	3.15	0.05	.961	0.01
YPDÖ Kendilik Algısı	27.23	2.14	26.95	2.41	1.19	.236	0.13
YPDÖ Sosyal Yeterlilik	26.14	1.87	26.16	2.19	-0.09	.931	0.01
Sosyal Kaynaklar	31.42	2.25	31.15	2.54	1.05	.293	0.11

Not. SAP: Madde Kullanma Eğilimi Ölçeği, YPDÖ: Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği, ÜBBSÖ: Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği, d: Cohen's d

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 9 incelendiğinde, çalışma durumuna göre katılımcıların SAP puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur [$t(392) = 12.29, p < .001, d = 1.23$]. Çalışmayan katılımcıların SAP puan ortalaması (Ort. = 17.46, Ss = 1.58), çalışanların ortalamasından (Ort. = 15.08, Ss = 2.24) daha yüksektir.

Çalışma durumuna göre katılımcıların Kaçınan Bağlanma puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur [$t(392) = 14.03, p < .001, d = 1.38$]. Çalışmayanların Kaçınan Bağlanma puan ortalaması (Ort. = 15.77, Ss = 2.34), çalışanların ortalamasından (Ort. = 11.57, Ss = 3.61) daha yüksektir. Benzer şekilde Kaygılı Kararsız Bağlanma puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark

bulunmuştur [$t(392) = 12.49, p < .001, d = 1.21$]. Çalışmayanların Kaygılı Kararsız Bağlanma puan ortalaması (Ort. = 13.31, Ss = 2.14), çalışan katılımcılardan (Ort. = 9.54, Ss = 3.86) daha yüksektir. Çalışma durumuna göre katılımcıların Güvenli Bağlanma ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. ($p > 0.05$)

3.8. SAP, ÜBBSÖ, YPDÖ ve Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Gelir Düzeyine Göre Farklaşmasına İlişkin Bulgular

Gelir düzeyine göre katılımcıların SAP, ÜBBSÖ, YPDÖ ve alt boyutları puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını sınamak için “bağımsız örneklem t-testi” yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10. SAP, YPDÖ, ÜBBSÖ ve Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Gelir Düzeyine Göre Farklaşmasına İlişkin T-Testi Sonuçları

	Düşük (n= 70)		Orta ve Üstü (n= 324)		t	p	d
	Ort.	SS.	Ort.	SS.			
SAP	17.24	2.02	15.67	2.30	5.75	< .001	0.73
Güvenli Bağlanma	20.80	2.07	20.61	2.48	0.67	.506	0.08
Kaçınan Bağlanma	15.91	1.99	12.51	3.81	10.69	< .001	1.12
Kaygılı Kararsız Bağlanma	13.49	2.22	10.37	3.84	9.15	< .001	0.99
YPDÖ Yapısal Stil	17.74	1.90	17.29	2.50	1.43	.155	0.20
YPDÖ Gelecek Algısı	18.00	1.58	17.77	1.74	1.03	.306	0.14
YPDÖ Aile Uyum	26.53	2.88	26.62	3.04	-0.23	.818	0.03
YPDÖ Kendilik Algısı	27.21	2.38	27.02	2.30	0.64	.522	0.08
YPDÖ Sosyal Yeterlilik	26.17	1.90	26.15	2.12	0.10	.923	0.01
YPDÖ Sosyal Kaynaklar	31.57	2.35	31.18	2.45	1.21	.226	0.16

Not. SAP: Madde Kullanma Eğilimi Ölçeği, YPDÖ: Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği, ÜBBSÖ: Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği, d: Cohen’s d

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 10 incelendiğinde, gelir düzeyine göre katılımcıların SAP puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur [$t(392) = 5.75, p < .001, d = 0.73$]. Düşük gelir düzeyine sahip katılımcıların SAP puan ortalaması (Ort. = 17.24, Ss = 2.02), orta ve üstü gelir düzeyine sahip katılımcıların puan ortalamasından (Ort. = 15.67, Ss = 2.30) daha yüksektir.

Gelir düzeyine göre katılımcıların Kaçınan Bağlanma puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur [$t(392) = 10.69, p < .001, d = 1.12$]. Düşük gelir düzeyine sahip kişilerin ortalaması (Ort. = 13.49, Ss = 2.22), orta ve üstü gelir düzeyine sahip kişilerin ortalamasından (Ort. = 10.37, Ss = 3.84) daha yüksektir.

Gelir düzeyine göre katılımcıların Kaygılı Kararsız Bağlanma puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur [$t(392) = 9.15, p < .001, d = 0.99$]. Düşük gelir düzeyine sahip kişilerin ortalaması (Ort. = 13.47, Ss = 2.19), orta ve üstü gelir düzeyine sahip kişilerden (Ort. = 10.42, Ss = 3.86) daha yüksektir.

Gelir düzeyine göre katılımcıların Güvenli Bağlanma, YPDÖ Yapısal Stil, Gelecek Algısı, Aile Uyum, Kendilik Algısı, Sosyal Yeterlilik, Sosyal Kaynaklar alt boyutları puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır. ($p > 0.05$).

3.9. SAP, ÜBBSÖ, YPDÖ ve Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Yaşanılan Yere Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular

Yaşanılan yere göre katılımcıların SAP, ÜBBSÖ, YPDÖ ve alt boyutları puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını sınamak için “bağımsız örneklem t-testi” yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. SAP, YPDÖ ve ÜBBSÖ ve Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Yaşanılan Yere Göre Farklaşmasına İlişkin T-Testi Sonuçları

	Şehir (n= 235)		Büyükşehir (n= 159)		<i>t</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
	<i>Ort.</i>	<i>SS.</i>	<i>Ort.</i>	<i>SS.</i>			
SAP	15.74	2.14	16.26	2.55	-2.20	.028	0.22
Güvenli Bağlanma	21.01	2.17	20.10	2.63	3.61	< .001	0.38
Kaçınan Bağlanma	12.84	3.58	13.52	4.05	-1.74	.083	0.18
Kaygılı Kararsız Bağlanma	10.36	3.25	11.77	4.35	-3.48	< .001	0.37
YPDÖ Yapısal Stil	17.71	1.85	16.87	3.00	3.12	.002	0.33
YPDÖ Gelecek Algısı	18.11	1.27	17.36	2.14	3.95	< .001	0.42
YPDÖ Aile Uyum	27.12	2.14	25.84	3.84	3.84	< .001	0.41
YPDÖ Kendilik Algısı	27.40	1.63	26.54	2.99	3.31	.001	0.36
YPDÖ Sosyal Yeterlilik	26.40	1.62	25.79	2.57	2.66	.008	0.28
Sosyal Kaynaklar	31.47	1.95	30.93	3.00	1.99	.047	0.21

Not. SAP: Madde Kullanma Eğilimi Ölçeği, YPDÖ: Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği, ÜBBSÖ: Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği, d: Cohen's d

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 11 incelendiğinde, yaşanılan yer açısından katılımcıların SAP puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur [$t(392) = -2.20, p = .028, d = 0.22$]. Şehirde yaşayan katılımcıların puan ortalaması (Ort. = 15.74, Ss = 2.14) büyükşehirde yaşayan katılımcıların puan ortalamasından (Ort. = 16.26, Ss = 2.55) istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha düşük bulunmuştur. Güvenli Bağlanma puanları açısından da istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur [$t(392) = 3.61, p < .001, d = 0.38$]. Şehirde yaşayan katılımcıların ortalaması (Ort. = 21.01, Ss = 2.17) büyükşehirde yaşayan katılımcılardan (Ort. = 20.10, Ss = 2.63) anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.

Yaşanılan yere göre katılımcıların Kaygılı Kararsız Bağlanma puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur [$t(392) = -3.48, p < .001, d = 0.37$]. Şehirde yaşayan katılımcıların Kaygılı Kararsız Bağlanma ortalaması (Ort. = 10.36, Ss = 3.25) büyükşehirde yaşayanların ortalamasından (Ort. = 11.77, Ss = 4.35) anlamlı düzeyde daha düşük bulunmuştur.

Ayrıca, YPDÖ Yapısal Stil puan ortalamalarında da yaşanılan yere göre anlamlı fark tespit edilmiştir [$t(392) = 3.12, p = .002, d = 0.33$]. Şehirde yaşayan katılımcıların YPDÖ Yapısal Stil puan ortalaması (Ort. = 17.71, Ss = 1.85) büyükşehirde yaşayanların ortalamasından (Ort. = 16.87, Ss = 3.00) anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.

Yaşanılan yere göre katılımcıların YPDÖ Gelecek Algısı puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur [$t(392) = 3.95, p < .001, d = 0.42$]. Şehirde yaşayanların YPDÖ Gelecek Algısı puan ortalaması (Ort. = 18.11, Ss = 1.27) büyükşehirde yaşayanlardan (Ort. = 17.36, Ss = 2.14) anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.

Yaşanılan yere göre katılımcıların YPDÖ Aile Uyum puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur [$t(392) = 3.84, p < .001, d = 0.41$]. Şehirde yaşayanların Aile Uyum puan ortalaması (Ort. = 27.12, Ss = 2.14), büyükşehirde yaşayanların puan ortalamasından (Ort. = 25.84, Ss = 3.84) anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Yaşanılan yere göre katılımcıların YPDÖ Kendilik Algısı puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur [$t(392) = 3.31, p = .001, d = 0.36$]. Şehirde yaşayan katılımcıların Kendilik Algısı puan ortalaması (Ort. = 27.40, Ss = 1.63), büyükşehirde yaşayan katılımcıların puan ortalamasından (Ort. = 26.54, Ss = 2.99) anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Yaşanılan yere göre katılımcıların YPDÖ Sosyal Yeterlilik puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur [$t(392) = 2.66, p = .008, d = 0.28$]. Şehirde yaşayanların Sosyal Yeterlilik puan ortalaması (Ort. = 26.40, Ss = 1.62), büyükşehirde yaşayanlardan (Ort. = 25.79, Ss = 2.57) anlamlı düzeyde daha yüksektir.

TARTIŞMA

Bu araştırmada madde kullanma eğiliminin psikolojik dayanıklılık ve bağlanma stilleri ile ilişkisi incelenmiş ve aynı zamanda madde kullanma eğilimi, psikolojik dayanıklılık ve bağlanma stillerinin demografik değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmadığı da ele alınmıştır.

Araştırmanın ana problemi olan madde kullanma eğiliminin psikolojik dayanıklılık ve bağlanma stilleri ile ilişkisi olup olmadığı yapılan analizlerle incelenmiştir. Araştırma bulgularında; madde kullanma eğilimi ile kaçınan bağlanma ve kaygılı kararsız bağlanma arasında istatistiksel olarak pozitif anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bu bulgu araştırmanın hipotezlerini desteklemektedir. Bu bağlamda katılımcıların kaçınan bağlanma ve kaygılı-kararsız bağlanma düzeyleri arttıkça madde kullanım eğilimleri de artmaktadır. Literatürde bağlanma stilleri ve madde kullanım ilişkisini inceleyen araştırmalar bulunmaktadır. Cömert ve Ögel'in (2014) yaptığı çalışmada, güvensiz bağlanan ergenlerin esrar kullanımlarının güvenli bağlananlara göre daha yüksek olduğu, Köşger ve Altınöz'ün (2020) yaptığı çalışmada ise madde kullanma eğilimi olan öğrencilerde kaygılı bağlanma düzeyinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Mevcut araştırma sonucu literatür bulguları ile tutarlılık göstermektedir. Pirrehumbert ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada madde kullanım bozukluğu olan ergen ve gençlerde erken dönem olumsuz çocukluk yaşantılarının yüksek olduğu görülmüştür. Bağlanma örüntüsünü etkileyebilecek olan bu yaşantıların katılımcıların duygu düzenleme stratejilerini de etkiledikleri düşünülmektedir. Kaçınan bağlanmaya sahip bireylerde bastırma, kaçma, aşırı keşfe yönelme, kendilerini çelme gibi davranışları temsil eden ikincil stratejilerin ön plana çıkması ve duygu düzenlemede yaşanan güçlükler madde kullanımına sebep olabilmektedir (Sümer vd., 2015). Benzer şekilde Finzi ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada madde kullanımı olan eşlerin %60'ının kaçınan bağlanma örüntüsüne sahip olduğu görülmüştür (Finzi vd., 2003). Kaygılı-kararsız ve kaçınan bağlanan bireylerin benlik ve diğerleri algısının erken çocuklukta olumsuz gelişmesinden dolayı yaşadıkları durumlara karşı adaptif düşünce ve başa çıkma stratejisi geliştirmek yerine olumsuz düşüncelere ve dürtüsel davranışlara yönelebilecekleri bu nedenle madde kullanımlarının eğilimlerinin daha yüksek olabileceği düşünülmektedir.

Psikolojik dayanıklılığın alt boyutları olan yapısal stil, aile uyumu, kendilik algısı ve sosyal yeterlilik ve madde kullanma eğilimi arasında istatistiksel olarak anlamlı negatif ilişkiler bulunmuştur. Bu bulgu araştırmanın hipotezlerini desteklemektedir. Katılımcıların psikolojik dayanıklılığı düştükçe madde kullanım eğilimleri artmaktadır. Fakat araştırmanın bir diğer hipotezi olan madde kullanım eğilimi ile gelecek algısı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Fadardi ve arkadaşları (2010) yaptıkları çalışmada dayanıklılık ve motivasyonel yapının madde kullanımının bağımsız belirleyicileri olduğunu göstermektedir. Bircan ve Erden'in yaptığı çalışmada madde bağımlısı bireylerin bağımlı olmayanlara göre daha reddedici ve olumsuz bir ile ortamında büyüdüğü bulunmuştur. Bircan ve arkadaşlarının (2019) yaptığı bir diğer çalışmada madde kullanım bozukluğu olan genç yetişkinlerin ebeveynlerinden daha sıkı kontrol, daha az kabul ve ilgi, daha fazla ret algıladıkları bulunmuştur. Ayrıca çalışmanın bir diğer bulgusu yine madde kullanım bozukluğu olanların benlik saygısının kontrol grubuna göre düşük olmasıdır. Ergenlik ve genç yetişkinliğin dürtüsel dönemler olmasından dolayı kişilerin aile içinde yaşadıkları problemlerde kabul edilemediklerini ve anlaşılamadıklarını düşünebilecekleri ve adaptif olmayan yollara başvurabilecekleri düşünülmektedir. Bunlardan biri de öfkeyi ve olumsuz düşünceleri bastırmak için alkol ve madde kullanımıdır. Bunun tersine ailede uyum ve destekleyici yaklaşımın da koruyucu olabileceği düşünülmektedir. Kendilik algısının gelişiminde erken çocukluk döneminin etkileri vardır yine bu dönemde kendi ile ilgili olumsuz temsiller oluşturan bireylerin ilerideki yaşantılarında zorluklarla başa çıkmada zorlanmalarına, düşük öz saygıya, yine düşük iletişim becerilerine sebep olabilmektedir. Bu faktörlerin de dolaylı yoldan madde kullanma eğilimi oluşturabilecekleri düşünülebilir. Sosyal yeterlilik de iletişim becerilerini yansıtmaktadır. Sosyalleşmekte problem yaşayan bireylerin bu durumla başa çıkmak, gerginliklerini azaltmak ve iletişim kurabilmek için alkol ve diğer maddelere başvurabilecekleri düşünülmektedir.

Araştırmanın bir diğer hipotezi olan bağlanma stilleri ile psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişki de incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda bağlanma stillerinin alt boyutlarından olan güvenli bağlanma ile psikolojik dayanıklılık arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Katılımcıların güvenli bağlanma düzeyleri arttıkça psikolojik dayanıklılık düzeyleri de artmaktadır. Güvenli bağlanan kişiler

güvensiz bağlananlara göre stres verici olaylar ile başa çıkabilecek güveni kendilerinde görmektedirler. Aynı zamanda güvenli bağlanan bireyler tehdit oluşturan olay ve durumları daha az stres verici olarak değerlendirme eğilimindedirler. Yine bu kişiler çatışmalardan kaçınmak yerine çözüm bulmakta ve durumlar üzerine açık olarak tartışabilmektedir. Güvenli bağlanmaya sahip bireyler stres verici durumlarla başa çıkabilmek için destek aramayı kullanırlar (Kesebir vd., 2011).

Kaçınan bağlanma ile psikolojik dayanıklılık arasında negatif anlamlı ilişki bulunmuştur. Katılımcıların kaçınan bağlanma düzeyleri arttıkça psikolojik dayanıklılık düzeyleri düşmektedir. Çimen, Koçak ve Çelik'in (2000) yaptığı araştırmada da güvenli bağlanma ve dayanıklılık arasında anlamlı pozitif, kaçınan ve kaygılı bağlanma ile dayanıklılık arasında anlamlı negatif ilişkiler bulunmuştur. Temiz ve Cömert'in (2018) çalışmasında da benzer şekilde güvensiz bağlanan üniversite öğrencilerinin güvenli bağlananlara göre hayat memnuniyetlerinin düşük olduğu görülmüştür. Fakat bu çalışmanın aksine kaygılı bağlanmanın dayanıklılığın önemli bir yordayıcısı olduğu bulunurken kaçınan bağlanma ile ilgili yeterli bir sonuca ulaşılamamıştır. Kaval ve arkadaşları (2022), yaptıkları çalışmada kaçınan ve kaygılı bağlanmanın dayanıklılık ile negatif yönlü ilişkisi olduğunu bulmuşlardır. Literatürde mevcut araştırma bulgusu ile tutarlı bulgular bulunmaktadır. Hem kaçınan hem kaygılı bağlanma örüntüsü stresli durumlarda kişisel dayanıklılığı azaltabilecek bir risk faktörü olarak görülmektedir (Finzi vd., 2003). Güvensiz bağlanan kişiler için destek arama davranışı endişe ve reddedilme ile ilişkilidir. Kaçınan bağlanma stiline sahip bireyler diğerleriyle mesafeyi korumalarını sağlayan ve duyguları aşağı doğru düzenleyen devre dışı bırakma stratejilerine güvenmektedirler. Kaygılı bağlanan bireylerin ise stres durumlarını daha tehdit edici gördükleri, strese karşı daha düşük dirençte tutuma sahip oldukları ve dikkatlerini yoğun olarak sıkıntılarına verdikleri için başa çıkma mekanizmalarını kullanamadıkları görülmektedir. (Karren ve Vingerhoets., 2012)

Araştırmada madde kullanma eğiliminin demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Madde kullanma eğilimi ile cinsiyet değişkeni arasındaki ilişkiye bakıldığında kadın katılımcıların madde kullanma eğilimi puan ortalamaları erkek katılımcılara göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Madde kullanma eğilimi ile medeni durum arasındaki ilişki incelendiğinde ise bekâr

katılımcıların madde kullanma eğilimlerinin evli katılımcılara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Madde kullanıcılarının sosyodemografik özelliklerini belirlemeye yönelik yapılan bir çalışmada katılımcıların %54,5'inin bekâr olduğu görülmüştür. Karaağaç ve arkadaşlarının çalışmasında da madde kullanım bozukluğu olan hastaların %49,6'sının bekâr olduğu görülmektedir. TÜBİM'in 2022'de yaptığı çalışmada madde kullanıcılarının genel özelliklerine bakıldığında %59,3'ünün bekâr olduğu görülmektedir. Aile kurumunun kişilerde psikolojik açıdan destek ve dayanıklılığı arttırabileceği düşünülmektedir. Bekar bireylerin yalnızlık, değersizlik gibi olumsuz duyguları daha yoğun hissedebilecekleri ve bu olumsuz duyguların madde kullanma eğilimine yol açabileceği düşünülebilir.

Madde kullanma eğiliminin eğitim durumuna göre farklılık gösterip göstermediğine bakıldığında ise lise mezunu olan katılımcıların lisans/ön lisans ve lisansüstü mezunlarına göre madde kullanma eğilimi ortalamaları anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Charitonidi ve arkadaşları yaptıkları çalışmada düşük algılanan aile gelir seviyesinin ve kişinin eğitim seviyesinin tütün kullanımını arttırdığı görülmüştür. Yine yasa dışı madde kullanımı ve düşük eğitim seviyesi arasında ilişki bulunmuştur. Literatürde genelde anne babanın eğitim seviyesi ile kişinin madde kullanımı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar bulunmaktadır fakat kişinin eğitim seviyesi ve madde kullanımı arasındaki ilişkiye bakan araştırmalar sınırlıdır. Araştırma bulguları ve literatür bulgularına bakıldığında kişilerin eğitim seviyeleri arttıkça madde kullanımı ve madde kullanımının verdiği zarara karşı belli oranda bir farkındalıklarının olabileceği düşünülmektedir.

Madde kullanma eğiliminin çocuk sahibi olma durumuna göre farklılık gösterip göstermediğine bakıldığında çocuk sahibi olmayanların madde kullanma eğilim ortalamalarının çocuk sahibi olanlara göre yüksek olduğu görülmektedir. Mevcut çalışma bulgusundan yola çıkarak çocuk sahibi olmanın kişilerde belli bir sorumluluk bilincini oluşturabileceği ve yaptıkları davranışların çocuk tarafından da taklit edilme ihtimalinin dürtüsel davranma ve madde kullanımına başvurmada engel oluşturabileceği düşünülmektedir.

Madde kullanma eğiliminin çalışma durumuna göre farklılık gösterip göstermediği incelendiğinde ise çalışmayanların madde kullanma eğilimi

ortalamasının çalışanlara göre anlamlı derecede yüksek olduğu bulunmuştur. TÜBİM'in 2022'de yaptığı çalışmada madde kullanıcılarının genel demografik özellikleri değerlendirilirken örneklemin %55,'ü çalıştığını belirtmiştir. Bu durum önceki yıllara göre artış göstermektedir ve çalışma durumu madde kullanımına etki etse de doğrudan bir risk sebebi olarak görülmemektedir. (TÜBİM, 2022) İşsizlik bireyler için ciddi bir risk faktörü olarak görülmektedir. Toplumumuzda ekonomik olarak zorluk yaşayan ve işsizlikle mücadele eden kişilerin kaygı düzeylerinin artması ve depresyon, intihar, madde gibi adaptif olmayan yollara başvurabildikleri bilinmektedir. Çalışma bulgusundan yola çıkılarak işsizliğin yarattığı stresle baş etmede madde kullanımına yönelim olabileceği düşünülmektedir.

Madde kullanma eğiliminin gelir düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelendiğinde düşük gelir düzeyine sahip olan katılımcıların madde kullanma eğilimlerinin orta ve yüksek gelir düzeyine sahip katılımcılardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Taylan (2017) yaptığı çalışmada bu bulgunun aksine aile geliri yüksek olan öğrencilerin madde kullanma ihtimallerinin daha yüksek olduğunu bulmuştur. Karatay ve Kubilay'ın (2004) yaptığı çalışmada ise Çankaya iline bağlı biri sosyoekonomik açıdan düşük düzeyde diğeri ise sosyoekonomik olarak yüksek düzeyde iki farklı lisede öğrenim gören öğrencilerin madde kullanma durumuna bakılmıştır. Çalışma sonucunda; alkol ve sigara kullanımının iki lisede de farklılık göstermediği fakat diğer maddelerin sosyoekonomik düzeyi yüksek olan lise öğrencilerinde anlamlı derecede yüksek kullanımı olduğu görülmüştür. Mevcut çalışma ve bu iki bulgu ele alınarak gelir düzeyinin maddelere erişimde etkili olduğu ve kişilerin gelir düzeyi arttıkça madde satın alma gücünün de artabileceği düşünülmüştür.

Madde kullanma eğiliminin yaşanan yere göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakıldığında; şehirde yaşayan katılımcıların puan ortalamaları büyükşehirde yaşayan katılımcıların puan ortalamalarından anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur. Güleç ve Mutlu'nun (2015) yaptığı çalışmada, üniversite öğrencilerinde alkol ve madde kullanım yaygınlığına bakılmış ve şehirde yaşayanların kırsalda yaşayanlara göre alkol kullanımlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Yine Lamber ve arkadaşlarının (2008) yaptıkları çalışmada kırsalda yaşayan gençlerin kentte yaşayanlara göre daha yüksek alkol ve metamfetamin kullanımı olduğu görülmüştür.

Psikolojik dayanıklılığın demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı yapılan analizlerle test edilmiştir. Katılımcıların psikolojik dayanıklılık düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakılmış ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Araştırma bulguları literatür bulguları ile benzerdir. Literatürde yapılan birçok araştırmada cinsiyet ve psikolojik dayanıklılık arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Bozkurt ve Levent 2021; Aydın ve Egemberdiyeva, 2018; Tümlü ve Recepoğlu, 2018; Bektaş ve Özben, 2016; Tosunoğlu ve Yıldırım, 2019; Güler ve Süslü, 2022; Sezgin 2012).

Mevcut çalışmada psikolojik dayanıklılık düzeyinin katılımcıların medeni durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakıldığında da yine istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bozkurt ve Levent (2021)'in yaptığı çalışmada da benzer şekilde psikolojik dayanıklılık ve medeni durum arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Literatüre bakıldığında genellikle medeni durum ve psikolojik dayanıklılık arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı görülse de bazı çalışmalar bunun aksini göstermektedir. Küçük ve Söyler'in (2023) yaptığı çalışmada YDPÖ'nün alt boyutu olan yapısal stil alt boyutu puanları evli olanlarda yüksek çıkmıştır. Yapısal stil alt boyutunun anlamına bakıldığında günlük işleri sürdürebilmek ve organize etmek olarak açıklanmaktadır. Evli bireylerin bekarlara göre hayatlarının daha düzenli olması bu durum ile ilgili olabileceği düşünülebilir (Küçük ve Söyler, 2023).

Psikolojik dayanıklılığın eğitim durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakıldığında herhangi bir alt boyut ile anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu bulguya zıt olarak Bektaş ve Özben'in (2016) yaptıkları çalışmada evli bireylerin psikolojik dayanıklılığı ve demografik değişkenlere bakılmış ve katılımcıların eğitim düzeyleri ile psikolojik dayanıklılıkları arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Benzer şekilde Kındıroğlu'nun (2018) yaptığı çalışmada eğitim durumu lise, lisans ve lisansüstü olan annelerin eğitim durumu ilköğretim ve ortaokul olanlara göre gelecek algısı puan ortalamaları anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Mevcut araştırmanın örnekleminin çoğunluğu lisans ve lisansüstü eğitim düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Bu nedenle eğitim durumu ve psikolojik dayanıklılık arasında literatürden farklı olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı düşünülmektedir. Diğer yandan literatürde eğitim durumu ile psikolojik dayanıklılık arasında ilişki bulunması

kişilerin bilgi edinimleri ve bu doğrultuda hayat tecrübesi kazanmasının kendilerine güven sağladığı ve bunun da psikolojik dayanıklılığı arttırdığı düşünülmektedir.

Psikolojik dayanıklılığın çocuk sahibi olma durumuna göre farklılaşp farklılaşmadığına yönelik yapılan analizler sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. Literatürde mevcut araştırma bulgusunu destekleyen ve desteklemeyen çalışmalar bulunmaktadır fakat psikolojik dayanıklılık ve çocuk sahibi olma durumunun incelendiği çalışmalar sınırlıdır. Ölmez ve arkadaşlarının (2022) yaptıkları çalışmada çocuk sahibi olma durumunun ve çocuk sayısının fazla olmasının psikolojik dayanıklılığı pozitif yönde etkilediği bulunmuştur. Eren'in (2019) yaptığı çalışmada ise hematoloji hastaları ile yaptığı çalışmada hastaların 4 ve üzeri çocuk sahibi olanların daha az çocuk sahibi olanlara göre psikolojik dayanıklılıklarının anlamlı derecede düşük olduğu bulunmuştur. Ünal'ın (2022) yaptığı çalışmada ise hemşirelerin psikolojik dayanıklılıkları ve çocuk sahibi olma durumuna bakılmış ve anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Yapılan çalışmalarda farklılıkların olması çocuk sahibi olma durumunun kimi zaman çocukların hayatta bağ kurulan birer kaynak olarak görülmesinden dolayı psikolojik dayanıklılık üzerinde bir etki yaratsa da çok fazla çocuk sahibi olmanın getirdiği sorumluluk ve problemler de kişiler için yıpratıcı olabileceği düşünülmektedir.

Psikolojik dayanıklılık ile incelenen bir diğer demografik değişken çalışma durumudur. Psikolojik dayanıklılığın çalışma durumuna göre farklılaşp farklılaşmadığına bakıldığında katılımcıların YPDÖ gelecek algısı puan ortalamalarında anlamlı bir fark bulunmuştur. Çalışmayan katılımcıların gelecek algısı puan ortalamaları çalışanlardan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Gelecek algısı, kişinin olumlu bir açı çerçevesinde geleceğe yönelik bakışını yansıtmaktadır (Çetin vd.,2015). Normalde işsizlik bir stres faktörü olarak değerlendirildiğinden psikolojik dayanıklılık açısından da risk olarak görülebilmektedir. Fakat günümüzde bazı iş koşullarının zor olması, düşük ücret alınması ve iş yerinde yaşanan stres kaynaklı olarak mevcut çalışmada gelecek algısının çalışanlarda daha düşük olduğu düşünülmektedir.

Psikolojik dayanıklılığın gelir düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığına bakıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu bulgunun aksine

Karademir ve Aak'ın (2019) niversiteli sporcular ile yaptığı çalışmada öğrencilerin gelir durumu yüksekse psikolojik dayanıklılıklarının da yüksek olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde Güngörmüş ve arkadaşlarının (2015) niversite öğrencileri ile yaptıkları çalışmada ekonomik durumu iyi olan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıklarının daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Psikolojik dayanıklılığın yaşanılan yere göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakıldığında, şehirlerde yaşayanların büyük şehirlerde yaşayan katılımcılara göre YPD'nn alt boyutları olan; yapısal stil, gelecek algısı, aile uyumu, kendilik algısı, sosyal yeterlilik ve sosyal kaynaklar ortalamalarının anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Psikolojik dayanıklılık ve yaşanılan yer değişkenini inceleyen çalışmalar literatürde sınırlıdır. Wells ve arkadaşlarının (2010) yaptıkları çalışmada kırsal ve kent ve banliyö bölgelerinde yaşayan yetişkinlerde dayanıklılık incelenmiş ve üç grup arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Benzer şekilde Parmaksız'ın (2019) yaptığı çalışmada yaşanılan yerin psikolojik dayanıklılık üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı bulunmuştur. Rger ve arkadaşlarının (2023) yaptığı çalışmada mega kentte yaşamanın katılımcıların öznel iyi oluş düzeyleri ile negatif yönlü ilişkili olduğu bulunmuştur. Büyük şehirlerde yaşamanın kalabalık, kirlilik, gürültü gibi etkenlerden dolayı bireyin maruz kalacağı sreye gr bir etkiye yol açacağı varsayılmaktadır. Bireyin tolerans düzeyi aşıldığında kişi günlük yaşamda stres yaşamaya başlar. Doğada zaman geçirmek bunun aksine stresle başa çıkma stratejisi olabilmektedir (Rger vd., 2023). Mevcut alışma bulgularının büyük şehirde yaşayan katılımcılarda bu nedenlerle psikolojik dayanıklılığın anlamlı düzeyde düşük olabileceği düşünülmektedir.

Bağlanma stillerinin demografik değişkenler açısından farklılık gösterip göstermediği yapılan analizlerle test edilmiştir. Analizler sonucunda bekâr katılımcıların kaçınan ve kaygılı-kararsız bağlanma düzeylerinin evli katılımcılara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Bulguyla tutarlı olarak Madijova ve İpek'in çalışmasında (2020) evlilik tutumu ve güvenli bağlanma arasında pozitif anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Kaçınan bağlanma stiline sahip bireylerin yakın ilişkilerden, bağlılıktan uzak durdukları ve hem kendilerinin hem partnerlerinin bağlılık ihtiyaçlarını inkr ettikleri bilinmektedir (Taycan ve Kuruoğlu, 2013). Yine bağlanma stilleri ocuk sahibi olup olmama değişkenine göre incelendiğinde ocuk

sahibi olmayanların kaçınan ve kaygılı bağlanma düzeylerinin yüksek olduğu bulunmuştur.

Bağlanma stillerini eğitim durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakıldığında lise mezunu katılımcıların kaygılı-kararsız bağlanma puan ortalamaları lisans ve lisansüstüne göre anlamlı düzeyde yüksektir. Benzer şekilde lise mezunu katılımcıların kaçınan bağlanma puan ortalamaları lisans ve lisansüstüne göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Söğüt'ün (2002) yaptığı çalışmada mevcut çalışmanın bulgularına paralel şekilde katılımcıların eğitim düzeyi arttıkça güvenli bağlanma puan ortalamalarının da arttığı bulunmuştur. Kişilerin eğitim düzeyleri arttıkça kendilerine ve diğerlerine olan farkındalıkları da oluşabilir, eğitim gerek sosyal çevre gerek kişiye katkılarıyla düşünmeye ve farkındalığa yol açabilir. Bağlanma stiline değişmesi her ne kadar zor olsa da psikoterapilerin de farkındalık ve düşüncelerle çalıştığı düşünülürse eğitim seviyesinin de kişiye farklı bakış açıları ve farkındalıklar kazandırdığı böylelikle güvenli bağlanma ve yüksek eğitim düzeyinin ilişkilendirildiği düşünülebilir.

Bir diğer demografik değişken olan çocuk sahibi olma durumu ile katılımcıların kaçınan bağlanma puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Çocuğu olmayan katılımcıların kaçınan bağlanma puan ortalamaları çocuğu olanlara göre daha yüksektir. Ayrıca benzer olarak çocuğu olmayan katılımcıların kaygılı bağlanma puanı çocuğu olanlardan daha yüksektir. Literatür incelendiğinde bağlanma stilleri ve çocuk sahibi olma durumunu inceleyen çalışmalara rastlanmamıştır. Yapılan çalışmalar genellikle ebeveynlerin kendi bağlanma biçimleri üzerinedir.

Bağlanma stillerinin çalışma durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakıldığında, çalışmayan katılımcıların kaçınan bağlanma puanlarının çalışanlara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Yine benzer şekilde çalışmayanların kaygılı bağlanma puanları çalışanlara göre anlamlı düzeyde yüksektir. Subaşı ve Kazan'ın (2020) yaptıkları araştırmada çalışan katılımcıların güvenli ve kaçınan bağlanma puanlarının anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgu mevcut çalışma bulgusu ile kaçınan bağlanma değişkeni için çelişmektedir fakat güvenli bağlanma için benzerdir. Vasquez ve arkadaşlarının (2002) yaptığı çalışmada hamile

kadınların bağlanma stilleri ve iş ve ev hayatındaki rollerine bakmıştır. Çalışma sonucunda güvenli bağlanma stiline sahip kadınların iş ve ev hayatında çok daha başarılı olduğu görülmüştür. Hazan ve Shaver'a göre iş hayatı, çocuklukta keşif etme davranışının karşılığıdır. Kişiler erken çocuklukta keşfi güvenli olarak içselleştirmişlerse yetişkinlikte de olabilecek kaygılardan uzak şekilde çalışma ortamının zorlukları ile ilgilenebilirler. Güvenli bağlanan kişiler kendine ve diğerlerine olumlu bir bakış açısı geliştirdiklerinden dolayı sosyal becerilerinin ve özgüvenlerinin daha güçlü olması beklenir (Vasquez vd., 2002). Bu beceriler bir işe bağlanma ve çalışma hayatındaki zorluklara rağmen orada kalabilme açısından güvenli bağlanan kişilerin daha çok çalışan kişiler olabileceğini düşündürmektedir.

Bağlanma stilleri gelir düzeyine göre ele alındığında gelir düzeyi düşük katılımcıların kaçınan ve kaygılı-kararsız bağlanma düzeylerinin anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgu Majidova ve İpek'in (2020) çalışmasındaki bulgularla benzerlik göstermektedir. Yapılan çalışmada düşük gelir düzeyi ile kaçınan bağlanma arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Amerika'da çeşitli gruplar arasında yapılan karşılaştırmalı bağlanma çalışmalarından birinde orta gelirli katılımcılarla çalışan 18 çalışma ve düşük gelirli katılımcılarla çalışan 8 çalışmanın meta-analizi yapılmış sonucunda ise orta gelirli gruptaki anne hassasiyeti düşük gelirli gruba göre yüksek derecede ebeveyn çocuk bağlanması ile ilişkili bulunmuştur. Çalışmada anne hassasiyeti gösteren orta gelirli ailelerde güvenli bağlanan bir çocuk yetiştirme olasılığı daha yüksek bulunmuştur. Barınma, beslenme, güvenlik gibi faktörlerin anne hassasiyetinin önüne geçebileceği düşünülmektedir (Akt. Haight vd., 2003). Ekonomik koşulların düşük olması barınma, beslenme, güvenlik gibi faktörlerin ulaşılabilirliğini etkilediği için kişilerde stresi tetikleyebilmektedir. Annenin veya bakım verenin yaşadığı bu stres çocuk yetiştirme tutumlarına yansıyabileceği böylelikle düşük gelir düzeyi ve kaygılı-kararsız ve kaçınan bağlanmanın ilişki olduğu düşünülmektedir.

Şehirde yaşayan katılımcıların güvenli bağlanma ve kaçınan bağlanma puan ortalamaları büyükşehirde yaşayan katılımcıların ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

SONUÇ

Bu araştırma, madde kullanma eğiliminin psikolojik dayanıklılık ve bağlanma stilleri açısından incelenmesi amacıyla yapılmış ve aynı zamanda bu üç değişkenin üzerinde farklılığa yol açabileceği düşünülen demografik değişkenlere göre farklılık olup olmadığı da incelenmiştir. Yapılan araştırmada analizlere göre psikolojik dayanıklılığın alt boyutları olan yapısal stil, aile uyumu, kendilik algısı, sosyal yeterlilik ve madde kullanma eğilimi arasında istatistiksel olarak anlamlı negatif ilişkiler bulunmuştur. Aynı zamanda madde kullanma eğilimi ile bağlanma stillerinin alt boyutları olan kaçınan bağlanma ve kaygılı-kararsız bağlanma arasında da pozitif yönlü anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Madde kullanma eğilimi ile psikolojik dayanıklılığın alt boyutları olan gelecek algısı ve sosyal kaynaklar arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Yine benzer şekilde madde kullanma eğilimi ile bağlanma stillerinin alt boyutları olan güvenli bağlanma ile anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Cinsiyet demografik değişkenine göre yapılan analizlerde; psikolojik dayanıklılığın cinsiyete göre farklılaşmadığı fakat kadın katılımcıların madde kullanma eğilimi puanlarının erkek katılımcılara göre yüksek olduğu ve yine kadın katılımcıların güvenli bağlanma ve kaçınan bağlanma puanlarının erkek katılımcılara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur.

Bir diğer demografik değişken olan medeni duruma göre yapılan analizlerde ise bekar katılımcıların madde kullanma eğilimlerinin evli katılımcılara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Yine bekar katılımcıların kaygılı-kararsız ve kaçınan bağlanma puan ortalamalarının evli katılımcılara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Psikolojik dayanıklılık ve medeni durum arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Eğitim durumuna göre yapılan analizlerde lise mezunu olan katılımcıların madde kullanma eğilimi puanlarının lisans ve lisansüstü mezunu olan katılımcılardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Lise mezunu katılımcıların kaçınan bağlanma ve kaygılı-kararsız bağlanma puan ortalamalarının lisans ve lisansüstü mezunu katılımcılara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Eğitim durumu ve psikolojik dayanıklılık arasında anlamlı düzeyde fark bulunamamıştır.

Bir diğerk demografik değişken olan çocuk sahibi olma durumuna bakıldığında madde kullanma eğilimi, kaçınan bağlanma alt boyutu ve kaygılı-kararsız bağlanma alt boyutunda anlamlı fark bulunmuştur. Çocuk sahibi olmayan katılımcıların madde kullanma eğilimi puan ortalamalarının çocuk sahibi olanlara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Yine çocuk sahibi olmayan katılımcıların kaygılı-kararsız ve kaçınan bağlanma puan ortalamaları çocuk sahibi olanlara göre anlamlı düzeyde yüksektir. Çocuk sahibi olma durumu ve psikolojik dayanıklılık arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Katılımcıların alışma durumunun madde kullanma eğilimi, psikolojik dayanıklılık ve bağlanma stilleri üzerinde anlamlı bir fark yaratıp yaratmadığına bakıldığında ise çalışmayan katılımcıların madde kullanma eğilimi puan ortalamalarının çalışanlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu, çalışmayan katılımcıların kaygılı-kararsız bağlanma ve kaçınan bağlanma puan ortalamalarının çalışanlara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Katılımcıların alışma durumu psikolojik dayanıklılık düzeyleri üzerinde anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Katılımcıların gelir düzeyi incelendiğinde düşük gelir düzeyine sahip katılımcıların madde kullanma eğilimi puan ortalamasının orta ve yüksek gelir düzeyine sahip katılımcılardan daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca düşük gelir düzeyine sahip olan katılımcıların kaygılı-kararsız bağlanma ve kaçınan bağlanma puan ortalamalarının orta ve yüksek gelire sahip olanlara göre yüksek olduğu bulunmuştur. Katılımcıların psikolojik dayanıklılık puanları ve gelir düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Bir diğerk demografik değişken olan yaşanılan yer için yapılan analizlerde şehirde yaşayan katılımcıların madde kullanma eğilimi puan ortalaması büyük şehirde yaşayanlara göre anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur. Bunun yanında şehirde yaşayan katılımcıların güvenli bağlanma puan ortalaması büyük şehirde yaşayanlara göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Buna zıt olarak şehirde yaşayan katılımcıların kaygılı-kararsız bağlanma puan ortalamaları büyük şehirde yaşayanlara göre anlamlı düzeyde düşüktür. şehirde yaşayan katılımcıların psikolojik dayanıklılık düzeyleri büyük şehirde yaşayanlara göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Bağlanma stilleri ile psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişki incelendiğinde; bağlanma stilleri alt boyutu olan güvenli bağlanma ile yapısal stil, gelecek algısı, aile uyumu, kendilik algısı, sosyal yeterlilik ve sosyal kaynaklar arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur.

Kaçınan bağlanma ile psikolojik dayanıklılık alt boyutları arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Kaygılı-kararsız bağlanma ile psikolojik dayanıklılık alt boyutları arasında negatif yönlü anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Yukarıdaki araştırma bulgularından yola çıkılarak oluşturulan önerilere aşağıda yer verilmiştir.

1. Araştırma çevrimiçi anket yolu ile yapılmıştır, yüz yüze veri toplama yöntemi kullanılarak da araştırmanın tekrarlanması önerilebilir.
2. Madde kullanımı ile psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar literatürde oldukça sınırlıdır. Bu iki değişken ile ilgili daha fazla araştırma yapılması önerilmektedir.
3. Çalışma sonuçları doğrultusunda ebeveynlere bağlanmanın önemi ve sonraki dönemlerde madde kullanımına kadar giden riskli davranışlarla ilişkisi hakkında bilgilendirilme yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Ainsworth, M.D.S., Nehar, Mec., Waters, E, ve Wall, S. (1978). Paternns ofattachment: A psychological study of the Strange Situation, Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- al'Absi, M., DeAngelis, B., Borodovsky, J., Sofis, M. J., Fiecas, M., ve Budney, A. (2023). Early life adversity and substance use: The mediating role of mood and the moderating role of impulsivity. *Journal of Psychiatric Research*, 168, 38–44.
- Alhammad, M., Aljedani, R., Alsaleh, M., Atyia, N., Alsmakh, M., Alfaraj, A., Alkhunaizi, A., Alwabari, J., & Alzaidi, M. (2022). Family, individual, and other risk factors contributing to risk of substance abuse in young adults: A narrative review. *Cureus*, 14(12).
- Arghabaei, M., Soleimanian, A. A., ve Mohammadipour, M. (2018). The role of family emotional atmosphere, sense of coherence, and affects in the prediction of tendency toward substance use among university students. *Iranian Journal of Psychiatry and Clinical Psychology*, 24(3), 310-323.
- Arora, A., Kannan, S., Gowri, S., Choudhary, S., Sudarasanan, S., ve Khosla, P. P. (2016). Substance abuse amongst the medical graduate students in a developing country. *The Indian journal of medical research*, 143(1), 101–103. <https://doi.org/10.4103/0971-5916.178617>
- Aydın, M., ve Egemberdiyeva, A. (2018). Üniversite öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeylerinin incelenmesi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 3(1), 37-53.
- Aydoğdu, H., & Olcay Çam, M. (2013). Madde Kullanım Bozukluğu Olan ve Olmayan Ergenlerin Bağlanma Stilleri, Anne Baba Tutumları ve Sosyal Destek Algıları Yönünden Karşılaştırılması. *Journal of Psychiatric Nursing/Psikiyatri Hemşireleri Dernegi*, 4(3).

- Ayhan, H., ve Öztürk, E. (2021). Aile psikopatolojisi, çocuktan ebeveyne şiddet ve postmodern bir trend olarak sharenting. *E, Öztürk E,(Ed.). Aile Psikopatolojisi içinde, 1*, 40-66.
- Bahar, A. (2018). Uyuşturucu madde kullanımının nedenleri ve bağımlılık oluşum sürecinde iletişimsel yaklaşımların rolü ve önemi: Polis Kayıtları Üzerinden olgusal bir inceleme. *Connectist: Istanbul University Journal of Communication Sciences* (55), 1-36.
- Balcı, M. M., Pak, Ş. C., Erdoğan, A., ve Eryılmaz, M. M. (2022). Opiyat kullanım bozukluğu olan hastalarda remisyonun işlevsellik, yaşam kalitesi ve aşırma ile ilişkisi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 25(1).
- Basım, H. N. ve Çetin, F. (2011). Yetişkinler için psikolojik dayanıklılık ölçeği'nin güvenilirlik ve geçerlilik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22(2), 104-114.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84, 191-215.
- Bartholomew, K. ve Horowitz, L.M. (1991). Attachment styles among young adults: A tests of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2): 226-244.
- Bektaş, M., ve Özben, Ş. (2016). Evli bireylerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin bazı sosyo-demografik değişkenler açısından incelenmesi. *Celal Bayar University Journal of Social Sciences/Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1).
- Bender, A.M., ve Ingram, R.E. (2018). Connecting attachment style to resilience: Contributions of self-care and self-efficacy. *Personality and Individual Differences*.
- Berber Çelik, Ç. (2018). Bağlanma Stilleri, psikolojik iyi olma ve sosyal güvende hissetme: Aralarındaki ilişki ne? *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(25), 27-40.
- Bilge, Y. (2019). Üniversite öğrencilerinde ruh sağlığı belirleyicisi olarak bağlanma stillerinin incelenmesi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(16), 1-18. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.543621>

- Bircan S., ve Erden, G. (2011). Madde Bağımlılığı: Aile ile ilgili olası risk faktörleri, algılanan ebeveyn kabul-reddi ve çocuk yetiştirme stilleri. *Çocuk ve Ruh Sağlığı Dergisi*, 18(3), 211-222.
- Bircan, S., Erden ,G. ve Vatansever, M. (2019). Madde kullanım bozukluğu olan genç yetişkinlerin algıladıkları aile ortamı: Karşılaştırmalı bir çalışma. *Nesne*, 7(14), 52-67.
- Bozkurt, D., ve Levent, F. (2021). Öğretmenlerin psikolojik dayanıklılık ile tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişki. *OPUS International Journal of Society Researches*, 18(44), 7968-8000.
- Boztaş, M. H., Arısoy, Ö. (2010). Uçucu madde bağımlılığı ve tıbbi sonuçları. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 2(4), 516-531.
- Bowlby, J., ve Ainsworth, M. (2013). The origins of attachment theory. *Attachment theory: Social, developmental, and clinical perspectives*, 45(28), 759-775.
- Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*, 28, 759–775. doi: 10.1037/0012-1649.28.5.759.
- Celia C. Lo ve Tyrone C. Cheng (2007) The Impact of childhood maltreatment on young adults' substance abuse, *The American Journal of drug and Alcohol Abuse*, 33:1, 139-146, DOI: 10.1080/00952990601091119
- Ceyhun, B., Oğuztürk, Ö. ve Ceyhun, A. G. (2001). Madde kullanma eğilimi ölçeğinin geçerlik ve güvenilirliği. *Klinik Psikiyatri*, 4, 87-93.
- Chassin, L., Flora, D. B., ve King, K. M. (2004). Trajectories of alcohol and drug use and dependence from adolescence to Adulthood: The effects of familial alcoholism and personality. *Journal of Abnormal Psychology*, 113(4), 483–498.
- Coleman, J., ve Hagell, A. (2007). The nature of risk and resilience in adolescence. Senior Research Fellow, Universty of Oxford.
- Cömert, I. T. ve Ögel, K. (2014). Madde kullanan ergenlerin bağlanma stilleri. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 1(1), 9–40.

- Çakıcı, M., Araz, D., Aksoy, E., Gökyiğit, A. (2019). Opioid Bağımlılığının Tedavisinde Metadon ve Buprenorfin'in Etkinliği: Hangisini Kullanalım? *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 1(3): 194-99
doi:10.35365/ctjpp.19.1.25
- Çalışır, M. (2009). Yetişkin Bağlanma Kuramı ve Duygulanım Düzenleme Stratejilerinin Depresyonla İlişkisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 1 (3) , 240-255
- Çavuşoğlu, S., ve Yalçın, M. (2018). Banka çalışanlarının kişilik özelliklerinin psikolojik dayanıklılık düzeylerine etkisi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 49–76.
- Çetin, F., Yeloğlu, H. O., ve Basım, H. N. (2015). Psikolojik dayanıklılığın açıklanmasında beş faktör kişilik özelliklerinin rolü: Bir kanonik ilişki analizi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 30(75), 81-92.
- Çimen Koçak, M., ve Çelik, E. (2022). Investigation of The Relationship Between Resilience, Self-Compassion, and Attachment Styles in Interpersonal Relationships In Married Individuals. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(36), 1426-1438. <https://doi.org/10.35675/befdergi.1153406>
- Danielson, C. K., Amstadter, A. B., Dangelmaier, R. E., Resnick, H. S., Saunders, B. E., ve Kilpatrick, D. G. (2009). Trauma-related risk factors for substance abuse among male versus female young adults. *Addictive behaviors*, 34(4), 395-399.
- Derin G, Okudan M, Aşıcıoğlu F. Alkol ve madde kullanım bozukluklarında ailevi risk.
- Seyfeli, E. B., ve Şener, Ö. (2022). Yetişkinlerde madde bağımlılığı ile çocukluk çağı travmaları ve bağlanma stilleri arasındaki ilişki. *Bağımlılık Dergisi*, 23(4), 73-482.
- Erdoğan Taycan, S., ve Çepik Kuruoğlu, A. (2014). Evlilik uyumu ile bağlanma stilleri ve mizaç ve karakter özellikleri arasındaki ilişkilerin İncelenmesi [The evaluation of the relationships between marital adjustment, attachment styles, temperament and character features]. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 25(1), 9–18.

- Eren, B. (2019) *Hematoloji hastalarında psikolojik sağlamlık ve etkileyen faktörler* [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Erzen, E. (2016). Three dimensional attachment style scale. *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 17 (3), 01- 21. DOI: 10.17679/iuefd.17323631
- Everall, R., Altrows, J., ve Paulson, B. (2006). Creating a future: A study of resilience in suicidal female adolescents. *Journal of Counselling and Development*, 84, 461-470.
- Fadardi, J. S., Azad, H., ve Nemati, A. (2010). The relationship between resilience, motivational structure, and substance use. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 5, 1956–1960.
- Faller, G. (2001). Positive psychology: A paradigm shift. *Journal of Pastoral Counseling*, 36, 7-20.
- Finzi-Dottan, R., Cohen, O., Iwaniec, D., Sapir, Y., ve Weizman, A. (2003). The drug-user husband and his wife: Attachment styles, family Cohesion, and adaptability. *substance use ve misuse*, 38(2), 271–292. doi:10.1081/ja-120017249
- Flykt M, Vänskä M, Punamäki R-L, Heikkilä L, Tiitinen A, Poikkeus P and Lindblom J (2021) Adolescent attachment profiles are associated with mental health and risk-taking behavior. *Front. Psychol.* 12:761864.
- Foo, Y. C., Tam, C. L., ve Lee, T. H. (2012). Family factors and peer influence in drug abuse: a study in rehabilitation centre. *International Journal of Collaborative Research on Internal Medicine ve Public Health*, 4(3), 190 - 201
- Garmezy N. (1993) Children in Poverty: Resilience despite Risk. *Psychiatry*, 56, 127-136.
- George, D. and Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference*, 17.0 Update, 10th Edition, Pearson, Boston.

- Gizir, C. A. (2004). Academic soundness: Protective factors contributing to academic achievement of eighth grade students in poverty (Ph.D. Thesis). METU Department of Educational Sciences.
- Gizir, C. A. (2016). A review study on psychological resilience, risk factors and protective factors. *Turkish Journal of Psychological Counseling and Guidance*, 28(3), 113-128.
- Gökler, R., ve Koçak, R. (2008). Uyuşturucu ve madde bağımlılığı. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 89-104.
- Görgülü, T. (2019). Madde kullanım risk faktörleri ve madde kullanım davranışının sonuçları: madde kullanıcılarının deneyimlerine ilişkin nitel bir çalışma.
- Haight, W. L., Kagle, J. D., ve Black, J. E. (2003). Understanding and supporting parent-child relationships during foster care visits: Attachment theory and research. *Social work*, 48(2), 195-207.
- Hayes, N. (2011). Understanding psychology (Translated: Filiz Şar, Asiye Hekimoğlu). Istanbul: Optimist.
- Hazan, C. (1998). Bağlanma (Yakın İlişkilerle İlgili Araştırmalar İçin Bir Çerçeve). *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 31(1). https://doi.org/10.1501/Egifak_00000000242
- Kaba, İ., ve Keklik, İ. (2016). Öğrencilerin üniversite yaşamına uyumlarında psikolojik dayanıklılık ve psikolojik belirtiler. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Araştırmaları Dergisi, 2(2), 98–113.
- Karademir, T., ve Mahmut, A. Ç. A. K. (2019). Üniversiteli sporcuların psikolojik dayanıklılık düzeylerinin incelenmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 803-816.
- Karreman, A., ve Vingerhoets, A. J. J. M. (2012). Attachment and well-being: The mediating role of emotion regulation and resilience. *Personality and Individual Differences*, 53(7), 821–826. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2012.06.014>

- Kaval A, Eken E, Gönültaş M, Zümbül S, Tantan Ulu Ş, Şahin ZB., (2022). A Track from Attachment to resilience during the Covid 19 pandemic: Romantic relationship tendency. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar -Current Approaches in Psychiatry*, 14(Ek 1):192-202.
- Kesebir S, Kavzoğlu SÖ, Üstündağ MF. (2011) Bağlanma ve psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*;3(2):321-342.
- Kılıç, M., ve Uzunçakmak, T. (2020). Üniversite öğrencilerinde madde kullanım eğilim düzeyi ve risk faktörleri. Substance use tendency level and risk factors in university students. *Bozok Tıp Dergisi*, 10(3), 1-5.
- Kır, Ö., Özteke Kozan, H. İ., ve Koç, H. (2021). Ortaokul öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeylerinin bağlanma stilleri ve duygu düzenleme becerileri açısından incelenmesi. *Current Research and Reviews in Psychology and Psychiatry*, 1(1), 1-17.
- Kobak, R., ve Madsen, S. (2008). Disruptions in attachment bonds: Implications for theory, research, and clinical intervention. In J. Cassidy ve P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (pp. 23–47). The Guilford Press.
- Köşger F. Altınöz A. E., (2020) Tıp Fakültesi öğrencilerinde bağlanma biçimleri ile madde kullanma arasındaki ilişki.
- Kring, A. M., Johnson, S. L., Davison Gerald, C., ve Neale John, M. (2017). *Anormal psikolojisi: psikopatoloji* (Çev. M. Şahin). Nobel Yayıncılık.
- Larson, M., ve Luthans, F. (2006). Potential added value of psychological capital in predicting work attitudes. *Journal of Leadership and Organizational Studies*, 13(1), 45-62.
- Lazarus, R., Kanner, A., ve Folkman, S. (1980). Emotions: A Cognitive Phenomenological Analysis. In R. Plutchik ve H. Kellerman (Eds.), *Emotion Theory, Research, and Experience* (Vol. 1). New York: Academic Press Inc.
- Luthans, F., ve Youssef, C. (2007). Emerging positive organizational behaviour. *Journal of Management*, 33(3), 321-349.

- Luthans, F., Vogelgesang, G., ve Lester, P. (2006). Developing the psychological capital of resiliency. *Human Resource Development Review*, 5(1), 25-44.
- Maddi, S. R., Harvey, R. H., Khoshaba, D. M., Lu, J. L., Persico, M., ve Brow, M. (2006). The personality construct of hardiness, III: Relationships with repression, innovativeness, authoritarianism, and performance. *Journal of Personality*, 74(2), 575-598.
- Martín Quintana, Juan Carlos, Pedro Francisco Alemán Ramos, and Paula Morales Almeida. (2023). "The Influence of Perceived Security in Childhood on Adult Self-Concept: The Mediating Role of Resilience and Self-Esteem" *Healthcare* 11, no. 17: 2435.
- Masten, A. (2000). Children who overcome adversity to succeed in life.
- Masten, A. S. (2014). Ordinary Magic-Resilience in Development. New York, The Guilford Press.
- Masten, A. S., ve Barnes, A. (2018). Resilience in Children: Developmental Perspectives. *Children*, 5:98.
- Masten, A. S., ve O'Connor, M. J. (1989). Vulnerability, stress, and resilience in the early development of a high risk child. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 28, 274-278.
- Masten, A., Hubbard, J., Gest, S., Tellegen, A., Garmezy, N., ve Ramirez, M. (1999). Competence in the context of adversity: Pathways to resilience and maladaptation from childhood to late adolescence. *Development and Psychopathology*, 11, 143-169.
- Morsünbül, Ü., ve Çok, F. (2011). Bağlanma ve ilişkili değişkenler [Attachment and related variables]. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(3), 553–570.
- Olsson, C. A., Bond, L., Burns, J. M., Vella-Brodrick, D. A., ve Sawyer, S. M. (2003). Adolescent resilience: A Concept analysis. *Journal of Adolescence*, 26(1), 1-11.
- Ögel, K. (2010). Bağımlılık yapan maddeler. *İçinde: Sigara, Alkol ve Madde Kullanım Bozuklukları: Tanı, Tedavi ve Önleme) İstanbul: Yeniden Yayınları.*

- Ölmez, N., ve Karadağ, E. (2022). Ayaktan kemoterapi alan kanserli hastaların spiritüel iyilik hali ve psikolojik dayanıklılık düzeyi arasındaki ilişki. *Sakarya Tıp Dergisi*, 12(3), 390-402.
- Parmaksız, İ. (2020). İyimserlik, özgecilik ve medeni durumun psikolojik dayanıklılık üzerindeki etkileri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 48, 285-302.
- Polatçı, S., İrk, E., Gültekin, Z., ve Sobacı, F. (2017). Psikolojik dayanıklılık ve kişilik özellikleri tatmin düzeyini etkiler mi? *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29, 553-578.
- Reich, J. (2006). Three psychological principles of resilience in natural disasters. *Disaster Prevention and Management*, 15(5), 793-798.
- Reivich, K., ve Shatté, A. (2002). *The Resilience Factor*. New York: Broadway Books.
- Rüger, H., Hoherz, S., Schneider, N. F., Fliege, H., Bellinger, M. M., ve Wiernik, B. M. (2023). The effects of urban living conditions on subjective well-being: The Case of German Foreign Service Employees. *Applied Research in Quality of Life*, 1-25.
- Saraç, A., Hamamcı, Z., ve Gürçay, S. (2015). Üniversite öğrencilerinin romantik ilişki doyumunu yordaması. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 5(43), 69-81.
- Sezgin, F. (2012). İlköğretim okulu öğretmenlerinin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(2), 489-502.
- Shaver, P., ve Brennan, K.A. (1992). Attachment styles and the 'Big Five' personality traits: Their connections with each other and with romantic relationships outcomes. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 18, 536-545.
- Soysal, A. Şebnem, Bodur, Ş., İşeri, E., ve Şenol, S. (2005). Bebeklik Dönemindeki Bağlanma Sürecine Genel Bir Bakış. *Klinik Psikiyatri*, 8, s. 88- 99.
- Söğüt, İ. (2022) *Bağlanma stilleri ve kişiler arası güven arasındaki ilişkide mükemmeliyetçiliğin aracı rolü* [Yüksek lisans tezi]. Yakın Doğu Üniversitesi.

- Söyler, M., ve Küçük, H. (2023). Beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin psikolojik dayanıklılıklarının incelenmesi. *Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty*, 42(2), 791-812.
- Strathearn, L., Mertens, C. E., Mayes, L., Rutherford, H., Rajhans, P., Xu, G., Potenza, M. N., ve Kim, S. (2019). Pathways Relating the Neurobiology of Attachment to Drug Addiction. *Frontiers in psychiatry*, 10, 737. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2019.00737>
- Subaşı, N. G., ve Kazan, H. (2020). Çocukluk dönemi bağlanma stillerinin yetişkin iletişimindeki etkisi. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 10(2), 147-162.
- Ünal S., Mutlu E., Topaktaş E., (2021). Madde bağımlılığının gelişiminde birikimli risk faktörlerinin rolü. *Bağımlılık Dergisi*
- Sümer, N., ve Güngör, D. (1999). Yetişkin bağlanma stillerinin Türk örneklemini üzerinde psikometrik değerlendirmesi ve kültürlerarası bir karşılaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(43), 71-106.
- Tabachnick, B. G., ve Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed.), Boston: Allyn and Bacon.
- Tepeli Temiz, Z., ve Tarı Cömert, I. (2018). The relationship between life satisfaction, attachment styles and psychological resilience in university students.
- Terzi, S. (2014). Romantik ilişkilerde bağlanma yaralanmalarına yol açan olaylar: Nitel Bir Çalışma. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(2), 99-108.
- Terzi, Ş. (2008). Üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları ve algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişki [The relationship between psychological hardiness and perceived social support of university students]. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi/Turkish psychological counseling and guidance journal*, 3(29), 1-11.
- Tilim, E., ve Murat, M. (2019). Ergenlerde madde bağımlılığından korunmaya ilişkin özyeterlik ile akran baskısı, kendini ifade edebilme becerisi ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişki. *OPUS International Journal of Society Researches*, 14(20), 929-955.

- Toker, T., Tiryaki, A., Özçürümez, G., ve İskender, B. (2011). Madde kullananlarda çocukluk örselenme yaşantılarının madde kullanma eğilimi, benlik saygısı ve başa çıkma tutumları ile ilişkisi [The relationship between traumatic childhood experiences and proclivities towards substance abuse, self-esteem and coping strategies]. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22(2), 83–92.
- Tolan, Ö. (2017). Üniversite öğrencilerinde bağlanma biçimleri, stresle başa çıkma ve bazı psikolojik belirtiler arasındaki ilişkiler. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (19), 221-242.
- Tosunoğlu, B., ve Yıldırım, O. (2019). An Investigation of psychological resilience sub-dimensions in terms of personality features of bank employees. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 22-31.
- Tusaie, K., ve Dyer, J. (2004). Resilience: A historical review of the construct. *Holist NursPract*, 18, 3-8.
- TÜBİM, (2022). Madde kullanıcıları profil analizi 2021 yılı narkolog raporu. NDB Yayınları,
- Tümlü, G. Ü., ve Receptoğlu, E. (2013). Üniversite akademik personelinin psikolojik dayanıklılık ve yaşam doyumu arasındaki ilişki. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (3), 205-213.
- Tüzün, Olcay, ve Sayar, Kemal (2006). Bağlanma kuramı ve psikopatoloji, *Düşünen Adam*, 19(1), 24-39
- Uzbay, İ. T. (2009). Madde bağımlılığının tarihçesi, tanımı, Genel Bilgiler ve bağımlılık yapan maddeler. *Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi*, 5-15.
- Ünal, Ç. (2022). *Hemşirelerin psikolojik dayanıklılıkları ile proaktif kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi]. Dicle Üniversitesi
- Van Rosmalen, L., Van der Veer, R., ve Van der Horst, F. (2015). Ainsworth's strange situation procedure: The origin of an instrument. *Journal Of The History Of The Behavioral Sciences*, 51(3), 261–284. <https://doi.org/10.1002/jhbs.21729>

- Vasquez, K., Durik, A. M., ve Hyde, J. S. (2002). Family and work: Implications of adult attachment styles. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(7), 874-886.
- Waller, M. (2001). Resilience in ecosystemic context: Evolution of the concept. *American Journal of Orthopsychiatry*, 71(3), 290-297.
- Wells, M. (2010). Resilience in older adults living in rural, suburban, and urban areas. *Online Journal of Rural Nursing and Health Care*, 10(2), 45-54.
- Werner, E., ve Smith, R. (1982). *Vulnerable but Invincible: A Longitudinal Study of Resilient Children and Youth*. New York: McGraw Hill.
- Westfall, P. H., ve Henning, K. S. S. (2013). *Texts in statistical science: Understanding advanced statistical methods*.
- Wingo, A. P., Ressler, K. J., ve Bradley, B. (2014). Resilience characteristics mitigate tendency for harmful alcohol and illicit drug use in adults with a history of childhood abuse: a cross-sectional study of 2024 inner-city men and women. *Journal of psychiatric research*, 51, 93–99. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2014.01.007>
- Zorba, E., Cerit, A., Gümüşdağ, H., ve Evli, M. (2013). Investigation of reasons for preference of recreation departments and expectations of department students. *International Refereed Academic Sports Health And Medical Sciences Journal*, 8(3).

EKLER

Ek-1. Sosyodemografik Bilgi Formu

1.Cinsiyet

☐ Kadın

☐ Erkek

2. Yaş

(Doğrudan girilmelidir)

3.Medeni durum

☐ Evli

☐ Bekar

4.Eğitim durumunuz?

☐ Lise

☐ Ön Lisans-Lisans

☐ Lisansüstü

5.Çocuğunuz var mı?

☐ Evet

☐ Hayır

6.Çalışıyor musunuz?

☐ Evet

☐ Hayır

7.Gelir Düzeyi

☐ Düşük

☐ Orta

☐ Yüksek

8.Nerede yaşıyorsunuz?

☐ Şehir

☐ Büyük şehir

Ek-2. Madde Kullanma Eğilimi Ölçeği

“Doğru” seçeneği işaretlendiğinde 1 puan sayılacak.

1.Cinsel yaşamımdan memnunum.

☐ Doğru

☐ Yanlış

2.Çocukken okuldan kaçtığım için bir iki defa cezalandırıldım.

☐ Doğru

☐ Yanlış

3. İnsanlarla çabucak kaynaşırım.

☐ Doğru

☐ Yanlış

4.Gerektiği gibi bir hayat yaşayamadım.

☐ Doğru

☐ Yanlış

5. Kıyamet gününe inanıyorum.

☐ Doğru

☐ Yanlış

6. Gürültülü eğlencelere katılmaktan hoşlanırım.

☐ Doğru

☐ Yanlış

7. Dersten kaçtığım için ara sıra müdüre gönderildiğim oldu.

☐ Doğru

☐ Yanlış

8. Dertlerimin çoğundan kimin sorumlu olduğunu biliyorum.

() Doğru

() Yanlış

9. Çocukken başlarına ne gelirse gelsin aralarındaki birliği koruyan bir gruptaydım.

() Doğru

() Yanlış

10. Çoğu kez sebepsiz yere cezalandırıldım.

() Doğru

() Yanlış

11. Kendimi cezayı hak etmiş suçlu bir insan olarak görüyorum.

() Doğru

() Yanlış

12. Flört etmeyi severim.

() Doğru

() Yanlış

13. İnşaat müteahhitliğinden hoşlanacağımı sanıyorum.

() Doğru

() Yanlış

14. Annem babam hep beraber olduğum kimselerden çok defa hoşlanmıyorlar.

() Doğru

() Yanlış

15. Hayatta önüne her geleni kapmağa çalışan insanları suçlamam.

() Doğru

() Yanlış

16. Eđer insanlar sırf dűşmanlık olsun diye beni engellenmeselerdi daha başarılı olurdum.

☐ Doğru

☐ Yanlış

17. Hayatımın çoğu kimselerinden daha fazla tasa ve kaygı içinde geçtiğine eminim.

☐ Doğru

☐ Yanlış

18. Bana gerçekten kötölük yapmak isteyen hiçbir dűşmanım yoktur.

☐ Doğru

☐ Yanlış

19. Kapalı yerlerde huzursuzluk duyarım.

☐ Doğru

☐ Yanlış

20. Küçükken okuldan sık sık kaçardım.

☐ Doğru

☐ Yanlış

21. Balık tutmayı çok severim.

☐ Doğru

☐ Yanlış

22. Onlardan önce düşündüğüm için başkaları benim fikirlerimi kıskanıyorlar.

☐ Doğru

☐ Yanlış

23. Okulda hal ve gidişten kırık not alırdım.

☐ Doğru

☐ Yanlış

24. Homoseksüelliği çok iğrenç buluyorum.

☐ Doğru

☐ Yanlış

25. Kapalı ve küçük yerlerde bulunmaktan çok rahatsız olurum.

☐ Doğru

☐ Yanlış

26. İşler iyi gidince aslan payını kendilerine alan fakat hata yapılırca bunu başkalarının üzerine atan insanlarla karşılaştım.

☐ Doğru

☐ Yanlış

27. Haftada birkaç kez korkunç şeyler olacakmış duygusuna kapılırım.

☐ Doğru

☐ Yanlış

Yanlış işaretlendiğinde 1 puan alacak

28. Aile hayatımın tanıdığım kimselerin çoğununki kadar iyi olduğuna inanıyorum.

☐ Doğru

☐ Yanlış

29. Okulu severdim.

☐ Doğru

☐ Yanlış

30. Cinsel konularda sıkıntım vardır.

☐ Doğru

☐ Yanlış

31. Kanunla hiç başım derde girmedi.

☐ Doğru

☐ Yanlış

32. Polisler genellikle dürüştür.

☐ Doğru

☐ Yanlış

33. Toplantılarda kalabalığa karışmaktan çok yalnız başıma oturur ya da bir tek kişiyle ahbablık ederim.

☐ Doğru

☐ Yanlış

34. Kadınları sigara içerken görmekten hoşlanmam.

☐ Doğru

☐ Yanlış

35. Hiç hayal görmedim.

☐ Doğru

☐ Yanlış

36. Acıya başkaları kadar ben de dayanabilirim.

☐ Doğru

☐ Yanlış

Kesim puanı 16. 17 ve üstü puan alan kişiler madde bağımlılığı eğilimi olarak kabul edilecek

Ek-3. Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği

Aşağıda sizinle ilgili ifadeler bulunmaktadır. Lütfen her bir maddeyi dikkatlice okuyunuz ve sizi en iyi tanımlayan seçeneği işaretleyiniz. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Sizden beklenen içtenlikle cevap vererek bilimsel bir çalışmaya yardımcı olmanız. Lütfen bütün sorularla ilgili görüşlerinizi ifade ediniz. Katkılarınız için teşekkürler.

1= Kesinlikle katılmıyorum 2= Katılmıyorum 3=Kısmen katılıyorum 4=Katılıyorum 5=Kesinlikle katılıyorum anlamına gelmektedir.

1. Karşımdaki insanlar benim kadar değerli değiller.	1	2	3	4	5
2. Birisiyle çok fazla samimi olduğumda sorun çıkabileceğinden kaygılanıyorum.	1	2	3	4	5
3. Karar alırken kimseyi önemsemem.	1	2	3	4	5
4. Sorunu olan birisini gördüğümde kendimi onun yerine koyabiliyorum.	1	2	3	4	5
5. Başkalarının benim kadar değerli olduklarını düşünmüyorum.	1	2	3	4	5
6. İnsanlardan ne kadar uzak durursam o kadar az üzülürüm.	1	2	3	4	5
7. Ebeveynimle (anne, baba veya benim bakımımı üstlenen bir başkası) iyi anlaşıyorum.	1	2	3	4	5
8. İnsanlardan uzak duruyorum çünkü bana acı çektirebilirler.	1	2	3	4	5
9. Bir sorun varsa bunun kaynağı genelde karşımdakilerin sorunlu olmasıdır.	1	2	3	4	5
10.Kendimi mutlu bir insan olarak tanımlıyorum.	1	2	3	4	5
11.Duygusal ilişki yaşadığım kişinin beni gerçekten sevmediğini düşünerek kaygılanıyorum.	1	2	3	4	5
12.Yalnızca kendime değer veririm.	1	2	3	4	5
13.Başkalarının üzüntülerini anlayabiliyorum.	1	2	3	4	5
14.Duygusal ilişkilerden uzak duruyorum çünkü terk edilmek istemiyorum.	1	2	3	4	5
15.İnsanların görüşleri benim için önemsizdir.	1	2	3	4	5
16.Ebeveynlerime (anne, baba veya benim bakımımı üstlenen bir başkası) genelde kırıcı sözler söylemem.	1	2	3	4	5
17.İnsanlardan ne kadar uzak durursam o kadar mutlu olurum.	1	2	3	4	5
18.Başkaları çok da umurumda değildir.	1	2	3	4	5

Ek-4. Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği

1. Beklenmedik bir olay olduğunda...	Her zaman bir çözüm bulurum	☐	☐	☐	☐	Çoğu kez ne yapacağımı kestiremem
2. Gelecek için yaptığım planların...	Başarılması zordur	☐	☐	☐	☐	Başarılması mümkündür
3. En iyi olduğum durumlar şu durumlardır...	Ulaşmak istediğim açık bir hedefim olduğunda	☐	☐	☐	☐	Tam bir günlük boş bir vaktim olduğunda
4. ...olmaktan hoşlanıyorum	Diğer kişilerle birlikte	☐	☐	☐	☐	Kendi başıma
5. Ailemin, hayatta neyin önemli olduğu konusundaki anlayışı...	Benimkinden farklıdır	☐	☐	☐	☐	Benimkiyle aynıdır
6. Kişisel konuları ...	Hiç kimseyle tartışmam	☐	☐	☐	☐	Arkadaşlarımla/Aile-üyeleriyle tartışabilirim
7. Kişisel problemlerimi...	Cözemem	☐	☐	☐	☐	Nasıl çözebileceğimi bilirim
8. Gelecekteki hedeflerimi...	Nasıl başaracağımı bilirim	☐	☐	☐	☐	Nasıl başaracağımdan emin değilim
9. Yeni bir iş/projeye başladığımda ...	İleriye dönük planlama yapmam, derhal işe başlarım	☐	☐	☐	☐	Ayrıntılı bir plan yapmayı tercih ederim
10. Benim için sosyal ortamlarda rahat/esnek olmak	Önemli değildir	☐	☐	☐	☐	Çok önemlidir
11. Ailemle birlikteyken kendimi ... hissedirim	Çok mutlu	☐	☐	☐	☐	Çok mutsuz
12. Beni ...	Bazı yakın arkadaşlarım/aile üyelerim cesaretlendirebilir	☐	☐	☐	☐	Hiç kimse cesaretlendiremez
13. Yeteneklerim...	Olduğuna çok inanırım	☐	☐	☐	☐	Konusunda emin değilim
14. Geleceğimin ... olduğunu hissediyorum	Ümit verici	☐	☐	☐	☐	Belirsiz
15. Şu konuda iyiyimdir...	Zamanımı planlama	☐	☐	☐	☐	Zamanımı harcama
16. Yeni arkadaşlık konusu ... bir şeydir	Kolayca vapabildiğim	☐	☐	☐	☐	Yapmakta zorlandığım
17. Ailem şöyle tanımlanabilir ...	Birbirinden bağımsız	☐	☐	☐	☐	Birbirine sıkı biçimde kenetlenmiş
18. Arkadaşlarımla arasındaki ilişkiler ...	Zayıftır	☐	☐	☐	☐	Güçlüdür
19. Yargılarıma ve kararlarıma ...	Çok fazla güvenmem	☐	☐	☐	☐	Tamamen güvenirim
20. Geleceğe dönük amaçlarım ...	Belirsizdir	☐	☐	☐	☐	İyi düşünülmüştür
21. Kurallar ve düzenli alışkanlıklar ...	Günlük yaşamımda yoktur	☐	☐	☐	☐	Günlük yaşamımı kolaylaştırır
22. Yeni insanlarla tanışmak ...	Benim için zordur	☐	☐	☐	☐	Benim iyi olduğum bir konudur
23. Zor zamanlarda, ailem ...	Geleceğe pozitif bakar	☐	☐	☐	☐	Geleceği umutsuz görür
24. Ailemden birisi acil bir durumla karşılaştığında...	Bana hemen haber verilir	☐	☐	☐	☐	Bana söylenmesi bir hayli zaman alır
25. Diğerleriyle beraberken	Kolayca gülerim	☐	☐	☐	☐	Nadiren gülerim
26. Başka kişiler söz konusu olduğunda, ailem şöyle davranır:	Birbirlerini desteklemez biçimde	☐	☐	☐	☐	Birbirlerine bağlı biçimde
27. Destek alırım	Arkadaşlarımdan/aile üyelerinden	☐	☐	☐	☐	Hiç kimseden
28. Zor zamanlarda ... eğilimim vardır	Her şeyi umutsuzca gören bir	☐	☐	☐	☐	Beni başarıya götürebilecek iyi bir şey bulma
29. Karşılıklı konuşma için güzel konuların düşünülmesi, benim için ...	Zordur	☐	☐	☐	☐	Kolaydır
30. İhtiyacım olduğunda ...	Bana yardım edebilecek kimse yoktur	☐	☐	☐	☐	Her zaman bana yardım edebilen birisi vardır
31. Hayatımdaki kontrol edemediğim olaylar (ile) ...	Başa çıkmaya çalışırım	☐	☐	☐	☐	Sürekli bir endişe/kaygı kaynağıdır
32. Ailemde şunu severiz ...	İşleri bağımsız olarak yapmayı	☐	☐	☐	☐	İşleri hep beraber yapmayı
33. Yakın arkadaşlarımla/aile üyeleri ...	Yeteneklerimi beğenirler	☐	☐	☐	☐	Yeteneklerimi beğenmezler

Referans:

Basım, H. Nejat ve Çetin, Fatih (2011). Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nin Güvenilirlik ve Geçerlilik Çalışması, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22, 2, 104-114.